

II

NJEMAČKO-ITALIJANSKA DOKUMENTA

BR. 151

**IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIIJE OD 1 SEPTEMBRA 1943
GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI
BOSNE¹**

1. IX. 1943

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 1. IX. 1943

Pov. op. br. 1594/43

**KOMANDA 2 ARMIIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE**

Br. 14902

Stiglo 1 sept. 1943

I Komandi 2 ital. armije
Ti Operativno i Obavještajno odjeljenje
Sjedište

Izveštaj o situaciji od 1. IX. 1943

Područje SS div. Kod Prozora odbijeni neprijateljski izviđački dijelovi.² 31. VIII. u 15.00 časova više neprijateljskih aviona letjelo iznad Sarajeva.

2 hrvat, korpus: Odbijen lokalni napad na uporište jugozap. od Dervente. Ko i. banae se ponovo sakupljaju jugoist. od Tuzle.³ Neprijatelj, koji se sa prostora Dervente povukao na zapad, prikuplja

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 12.

² Na području Prozora nalazio se Ramski NOP odred. Vidi dok. I br. 4 i 76.

³ Odnosi se na jedinice Sedamnaeste NOU divizije.

se na prostoru sjev. od Teslica⁴ (26 jugagjfl
od Doboja).^{^ ^ B}

Područje 373 div.: Slaba neprijateljska djelatnost na prostoru sjeverozap. od Bihaća i postepeno podilaženje neprijateljskih patrola na prostor oko Banje Luke. Noću uoči 31. VIII. odbijen neprijateljski napad na Bos. Gradišku. Na prostoru Prijedor — Bos. Novi — Kostajnica — Dubica potjerna odjeljenja stupila u akciju. Jaka banda iz Zirovca (20 jugozap. Bos. Novog) stigla na prostor sjeverozap. od Otoke (jugozap. od Bos. Novog). Dva bataljona i jedna baterija odbacili neprijatelja sa visova neposredno južno od Banje Luke na jug.

114 lovač. div.: 29. VIII. div. otpočela nastupanje i to sa 721 pukovskom grupom sa prostora Bihaća, a sa 741 pukov. grupom iz Kulen Vakufa pravcem ka Lapcu i uz slabiji neprijateljski otpor — pošto je neprijatelj izmakao u šumu s obje strane nastupnih drumova — 29. VIII. u 20,00 čas. stigla na sljedeći prostor: Nebljusi — drum Donji Lapac — Bihać — G. Lapac — visovi sjeverozap. od Borovca⁶. Objе pukovske grupe uspostavile međusobnu vezu.

Bayer
major

⁴ Na pomenutom području nalazile su se jedinice Jedanaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 17.

⁵ Vjerovatno Borićevac.

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOVNA PODRUČJU ZAPADNE I ISTOČNE BOSNE¹

Kopija telegrama Datum otpreme
Datum prijema 1/9/1943 čas. 22. 40

Od Ital. voj. misije — Zagreb
[VRHOVNOJ KOMANDI
KOMANDI 2 ARMIJE
KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Pr. 4366 **P**^{rot.}

**KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE**

Br. 14911
Stiglo 2 sept. 1943

Izveštaj hrvatskog Glavnog stožera o
situaciji na dan 1 septembra 1943 u 9 časova

Okršaji sa ustanicima na prostoru 11 km jugozapadno od Prijedora². Nekoliko mrtvih i ranjenih sa obje strane.

Započela akcija čišćenja na prostoru Prijedor, Bos. Novi i Kostajnica.

Napad ustanika na Bos. Gradišku (Pakrac XR-AL) odbijen.

Hrvatska avijacija je raspršila grupu partizana na prostoru 20 km istočno od Glamoča (Jajce VU-BL).

¹ Odbijeni napadi ustanika na Livno i Prozor.³

Nije poznata situacija kod Travnika zbog toga što su rekinute veze.

Napad ustanika na Vitez (Travnik PN-BR) odbijen.⁴ Znaćni gubici na obje strane.

Javljeno o koncentraciji oko 3000 dobro naoružanih partizana na prostoru 10—20 km sjeverozapadno od Teslića (Derventa QK-FP). Ovi su partizani navodno iz 4, 5 i 12 brigade.⁵

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u rhivi Vojnoistoriskog instituta k. 17 H/25.

² Vidi dok. br. 24 i 60.

³ Livno su napadale jedinice Desete krajiške NOU brigade i Glamočko-livanjski NOP odred. Vidi dok. br. 32.

⁴ Vidi dok. br. 149.

⁵ Odnosi se na jedinice Jedanaeste NOU divizije. O njihovom raoredu u to vrijeme vidi u dok. br. 34.

Grupa oko 500 ustanika napala je i zauzela Gračanicu« (Derventa TL-FV). Ne zna se za sudbinu posade.

Sokolac (Sarajevo VS-CU) je ugrožen. Izgleda da se M ovom prostoru nalaze dvije partizanske brigade.⁷

Prostor između Ustikoline (Sarajevo VS-BS) i Trnova (UH-BZ) je u rukama partizana.⁸

Raspršena grupa ustanika na prostoru sjeveroistočno od Uloga (Nevesinje TL-BF). Pretrpljeni gubici: 4 mrtva, a naneseni: 8 mrtvih.

29 avgusta u 19.25 150 američkih aviona preletjeli Gacko u pravcu sjevera.

Napad ustanika na Marinu Glavu (Gospić LI-FR) odbijen. Borbe sa oko dvije brigade partizana na sektoru Pazarište (Senj HR-FP). Klanac (XT-FR), Perušić⁹ (Gospić XL-FR).

Uz sadejstvo tenkova, artiljerije i avijacije italijanske i hrvatske neprijatelj je odbijen. Pretrpljeni gubici: 11 mrtvih i 20 ranjenih; naneseni: 55 mrtvih, 22 zarobljena; zaplijenjeno: 4 puškomitraljeza, jedan bacač, municija i razni materijal i hrvatska zastava sa petokrakom zvijezdom.

Nijemci započeli akciju čišćenja na prostoru Bihać Kulen Vakuf¹⁰ (Bihać RQ-FL).

Kolona koja je krenula iz Bihaća stigla je u Nebljuse (RH-FR), Kruge (RH-FR); druge kolone dolazeći iz Kulen Vakufa doprle su do Boričevca (RM-FL), D. Lapca (RH-FR) Vrtoča (SN-FR).

General Re

Kopija:

- 1 Ekselenciji
- 1 Načelniku štaba
- 1 Zam. načelnika štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Odjeljenju za telekomunikacije

⁶ Gračanicu su zauzele jedinice Petnaeste (Prve) majevičke NOU brigade. Vidi tom IV, knj. 18, izvještaj III korpusa od 18. X. 1943 godine.

⁷ Vidi dok. br. 5.

⁸ Vidi dok. br. 1.

⁹ Pomenute borbe vodili su dijelovi Šeste, Osme i Trinaeste divizije NOV Hrvatske. Vidi tom V, knj. 18, dok. br. 101 i knj. 19, dok. br. 10.

¹⁰ Odnosi se na nastupanje 721 i 741 pukovniške grupe njemačke 114 lovačke divizije'. Vidi dok. br. 151.

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI DRUGE ITALIJANSKE ARMIIJE OD 2 SEPTEMBRA 1943 god. O DEJSTVIMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU BOSNE¹

2. IX. 1943

Povjerljivo

Njemački štab za vezu pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 2. IX. 1943

pov. op. br. 1601/43

KOMANDA 2 ARMIIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 14962

Stiglo 3 sept. 1943

komandi 2 ital. armije

Operativno i Obavještajno odjeljenje

Sjedište

Područje SS div.: Banda srednje jačine pokušava da se sa prostora 15 km jugoist. od Kalinovika (42 sjeverpist. od Mostara) prebaci preko drumu Gacko — Nevesinje na jug. Ojačani konjički eskadron određen da je pohvata na drumu Gacko — Nevesinje. Slabiji neprijateljski napad na Prozor odbijen.

Područje 369 div.: Noću uoči 31. VIII. neprijateljski napad na Turbe, Vitez (12 jugoist. od Travnik) i na Bos. Osvace² odbijen.³ Razbijeni dijelovi neprijateljskog ešalona tovar, grla (30 konja). Neprijateljski gubici veliki. Jake neprijateljske snage nalaze se na prostoru sjeverozap. od Ustikoline⁴ (sjev. od Foče).

Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 17.

* Vjerovatno Busovača; na karti 1:100.000 Bos. Osvaci ne postoje.

* Na pomenutoj prostoriji nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 149.

* Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Opširnije o I lome vidi u dok. br. I.

Područje 114 div.: Neprijatelj pred frontom naših obezbip-
đujućih dijelova drži a svojim rukama vi
sinsko zemljište s obje strane drumova koji
od Lapca vode na zapad, jug i jugoistok⁵
Avijatičari primjetili jaku bandu (1000) kod
Martin Broda (10 jugoist. od Kulen Vakufa)

Bayer
major

BR. 154

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD 2 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU ZAPADNE I ISTOČNE BOSNE¹

Predmet: Datum otpreme: 2/9/1943 — čas. 21
Telegram V. P. 10 3/9/1943 — čas. 0,50
14956

Od Ital. vojne misije — Zagreb
VRHOVNOJ KOMANDI
KOMANDI 2 ARMIJE
KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4383 prot.

**KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE**

Br. 14956
Stiglo 3 sept. 1943

Izvještaj hrvatskog Glavnog stožera o situaciji
na dan 2 septembra 1943 u 9 časova

Nastavljena akcija čišćenja na prostoru Bihać — Kulen
Vakuf — D. Lapac² (Bihać RH-FR).—

⁵ Na pomenutom području u to vrijeme nalazile su se jedinice
Treće NOU brigade i Samostalnog bataljona Šeste (Ličke) divizije. Vidi
tarn V, knj. 19, dok. br. 8 i 27.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta k. 17 H/25.

² Vidi prim. 9 u dok. br. 152.

Vazdušnim izviđanjem ponovo je potvrđeno prisustvo oko 1000 partizana blizu Martin Broda (SI-FG). —

U raznim okršajima nanese gubici: 15 mrtvih; pretrpljeni: jedan mrtav i 12 ranjenih. —

Blizu stanice Šušnjara (Banja Luka ZR-OS) oklopni voz Ig naišao na minu. —

Linija lako oštećena.

Nastavljena akcija čišćenja na prostoru Bos. Novi —Kostajnica — Bos. Dubica³. —

Naišlo se na otpor blizu Vrioca (Kostajnica VO-AN) i Kaljana (UM-AL). —

Pretrpljeni gubici: 6 ranjenih i 28 nestalih. —

Izgubljena 2 puškomitraljeza, 30 pušaka, 3 automata i ničija. —

Odbijeni napadi ustanika na Novu Topolu (Pakrac XV-AD), Klašnice (Banja Luka XT-GK) i Celinac (XV-FV).

Javljeno o koncentracijama partizana blizu Razboja (Slav. Požega MH-AD), Laktaši (Banja Luka XV-GS), Metkovci (XT-FT).—

Napadi ustanika na Turbe (Travnik NM-DX) odbijeni.—

Pretrpljeni gubici: 4 ranjena. Naneseni: 10 mrtvih i oko 50 ranjenih.—

Napad ustanika na Cačice (PN-DR) i Vitez (PN-DR) odbijeni.—

Ukupni gubici: nanese: znatni, ali nisu utvrđeni; pretrpljeni: 5 mrtvih i 11 ranjenih.

Gračanica (Derventa TL-FV), ranije u rukama ustanika, novo je zauzeta.—

Sami ustanici prije napuštanja mjesta oštetili su mostove i nanijeli druge štete.—

Smoluću (Tuzla UM-FP), Podorašje (UK-FR) zauzeli tanici.*

Grupa partizana je napala i zauzela Šapnu (Bijeljina pUFI), Medjedju (Zvornik ZN-FG).—

' Vidi dok. br. 151.

* Sedamnaesta NOU divizija, koja je sa Ozrena prešla na desnu Ju r. Spreče, u to vrijeme dejstvovala je na prostoriji između r. Spreče i pL. Majevice. Vidi tom IV, knj. 18, izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 'ine.

Javljeno o pokretu oko 1500 partizana iz prostora zapadu od Sokoca (Sarajevo VQ-CZ)-prema željezničkoj pruzi Sjetlina (VM-CM) — Prača (VO-CK) za spajanje sa ostalim ustanicama⁵

General Re

7 kopija:

- 1 Ekselenciji
- 1 Zam. načelnika štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Načelniku štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Odjeljenju za telekomunikacije

BR. 155

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE OD 3 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU ZAPADNE BOSNE I HERCEGOVINE¹

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Povjerljivo

Pov. op. br. 1606/43

Sjedište, 3. IX. 1943

**KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE**

KOMANDI 2 ital. armije _____ cr. iouz* _____ J^M
Operativno i Obavještajno odjeljenje
S j e d i š t e

Izveštaj o situaciji od 3. X. 1943

Područje SS div.: Neprijatelj, koji je pokušao da se preko drumova Gacko — Nevesinje prebaci na jug, odbačen je prema sjeveru. Akcija čišćenja na pro-

⁵ Odnosi se na jedinice Četvrte proleterske brigade. Vidi dok. br. 1 i 5.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 17.

storu Kalinovika protekla bez dodira sa neprijateljem. "Ustaška brigada odbila napad na Livno. Tri neprijateljske brigade sjeveroist. od Livna postavljaju se za napad.² Vazduhoplovstvo tuklo sa dobrim dejstvom banditsku kolonu jugo-jugoist. od Glamoča. P.a. odbrana neprijatelja bila je jaka.

područje 369 div.: Pet naših potjernih odreda (do jačine jedne čete) na prostoru Sarajevo — Tuzla — Doboj dejstvovalo bez dodira sa neprijateljem.

>odručje 373 div.: Neprijateljski otpor zapadno od Dubice slomljen je uz podršku aviona. Grupa bandita zapadno od Prijedora odbačena na jug. Situacija kod Banje Luke nije više zategnuta. Neprijatelj odbačen.

Područje 114 lov. div.: Nove neprijateljske snage prikupljaju se sjeverozap. od Knina³ (60 sjev.-sjeverozap. od Splita). Pri našoj intenzivnoj izviđačkoj djelatnosti došlo samo mjestimično do dodira sa neprijateljem.

Bayer
major

-
B

³ Vidi dok. br. 8, 9, 24 i 32.

* Na pomenutom području dejstvovala su jedinice Kninskog sektora. Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 110

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD 3 **SEPTEMA**
1943 GOD. O DEJSTVIMA I POKRETIMA JEDINICA
NOV NA PODRUČJU BOSNE¹ *

Predmet:

Telegram

V.P. 10 3 sept. 1943 sati 21.30

Od Ital. vojne misije — Zagreb

VRHOVNOJ KOMANDI

KOMANDI 2 ARMIJE

KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4401 prot.

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 15020

Stiglo 4 sept. 1943

Izvještaj Hrvatskog glavnog stožera o situaciji
na dan 3 septembra 1943 u 9 časova

Javljeno o napadima ustanika na željezničku prugu Travnik — Lašva (Zenica QO—DR).

U napadu ustanika na Vitez (Travnik PN—DR),² o čemu javlja depeša 4383 od 2 septembra, pretrpljeni gubici: 4 mrtva, osam ranjenih i 123 nestala.

Grupa oko 500 partizana napala Livno.³ Napad odbijen.

U borbama na prostoru Dervente od 22 do 26 avgusta pretrpljeni gubici: 135 mrtvih. 161 nestao; izgubljena dva mitraljeza. jedan puškomitraljez i 160 pušaka. Naneseni gubici oko 300 mrtvih.

Javljeno o grupi od oko 400 partizana na prostoru Cikote (Zvornik ZL-KH) i oko 150 partizana na prostoru Nedeljište (ZR-DV).

Koncentracija jedne partizanske brigade na prostoru Sokolovići (Višegrad ZL-DE).

Olovo (Kladanj UQ-DP) zauzeli ustanici.⁴

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17 H'25.

² Na području Travnika dejstvovala su jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 149.

³ Vidi dok. br. 6. 8. 9, 32 i 38.

* Vidi dok. br. 5.

Javljeno o pokretu dvije partizanske brigade iz prostora
•gjetlina (Sarajevo VM-CM) prema jugu." Javljeno o prebaciva-
! nju partizanskih snaga iz pravca zapadno od Ustikoline (Sara-
jevo VQ-BS) prema Zelengori (30 km jugozapadno od Usti-
• koline).

Izgleda da su tri partizanske brigade stigle na prostor
•Odžaci (Konjic SP-BN). Glavatičevo (SI-BN).

General Re

j 1 kopija:

1 — 1 Ekselenciji

E ___ 1 Načelniku štaba

K ___ 1 Zam. načelnika štaba

• — 2 Operativnom odjeljenju

I' ___ 1 Obavještajnom odjeljenju

I ___ 1 Odjeljenju za vezu

BR. 157

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE OD 4 SEPTEMBRA 1943
GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU ZAPADNE BOSNE
I HERCEGOVINE¹

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Pov. op. br. 1616/43

Povjerljivo
Sjedište, 4. IX. 1943

**KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE**

Br. 15084
Stiglo 5.IX.1943

I Komandi 2 ital. armije

• Operativno i Obavještajno odjeljenje

[*Sjedište*

Izvjestaj o situaciji od 4. IX. 1943

E Područje SS div.: Sjeverozap. od Gacka ponovo smo odbacili
1 grupu bandita ka sjeveroist. Lokalna dje-

⁵ Odnosi se na pokret jedinica Druge proleterske divizije u pravcu
I Foče. Vidi dok. br. 1 i 19.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u ar-
hivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 17.

latnost bandi oko Prozora i ugrožavanje Livna traje i dalje. Neprijatelj posjeo Glamoč.²

Područje 369 div.: Akcije potjernih odreda na prostoru Sarajevo — Tuzla — Travnik bez dodira sa neprijateljem. Odbijeni jaki neprijateljski napadi na Turbe.³

Područje 373 div.: Vazduhoplovstvo tuklo prostor 1 km zap. od Sanskog Mosta. Neprijateljski mitraljezi tukli vatrom voz sjev. od Sanskog Mosta. Démontirane su tri mine. Sjev. od Bihaća neprijatelj se ojačao.

Područje 114 lov. div.: Neprijatelj⁴ posjeo zemljište s obje strane drumova Lapac — Udbina i Lapac — Gračac. Protjerali smo jaku bandu sa drumu Bihać — Lapac i u protivnapadu zauzeli dominirajući vis jugoist. od Bihaća. Drum za dotur potreba za diviziju privremeno*prekinut.

Bayer
major

* Na području Glamoča nalazile su se jedinice Desete NOU divizije. Vidi dok. br. 25.

¹ Vidi dok. bi. 4.

• Odnosi se na jedinice Treće NOU brigade Šeste (Ličke) divizije. Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 8 i 62.

Javljeno da se partizani iz prostora Podorašje (TugfJI VQ-FR) povlače prema Rastošnici (23 km istočno od Tuzle)

General Re

- 6 *kopija*
— 1 Ekselenciji
— 1 Zam. načelnika štaba
— 2 Operativnom odjeljenju
— 1 Obavještajnom odjeljenju
— 1 Odjeljenju za telekomunikacije

BR. 159

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE OD 6 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU HERCEGOVINE I ZAPADNE BOSNE¹

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 6.IX.1943

Pov. op. br. 1624/43

**KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE**

Br. 15132
Stiglo 6.IX.1943

Komandi 2 ital. armije
Operativno i Obavještajno odjeljenje
S j e d i š t e

Izveštaj o situaciji od 5.IX.1943

Područje SS div.: Izviđačka akcija sjeveroist. od Konjica bez dodira sa neprijateljem. Istočno od Kalinovika konstatovana banda' srednje jačine.²

Područje 373 div.: Čišćenje šumskog područja zap. od drumu Bihać — Nebljusi.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 17.

² Odnosi se na jedinice Četvrte proleterske brigade. VIB dok. br. 19. j

područje 114 lov. div.: Na prostoru zap. od drumca Bihać — Lapac konstatovano više banditskih grupa i jedan logor sa barakama.³ Jak neprijatelj ugrožava drum za dotur na prostoru jugoist. od G. Lapca.⁴

Bayer
major

BR. 160

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD 6 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU ZAPADNE I JUGOISTOČNE BOSNE¹

Predmet: 6 septembra 1943 čas. 20,30
-Telegram stiglo 6 septembra 1943 čas. 22,00

Od Ital. vojne misije — Zagreb
VRHOVNOJ KOMANDI
KOMANDI 2 ARMIJE^N
KOMANDI VI ARM. KORPUSA
KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4446 prot. KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJKNJ£

Br. 15177
Stiglo 7 sept. 1943

Izvjestaj Hrvatskog glavnog stožera o situaciji
na dan 5 septembra 1943 u 9 časova

Ustanici zapalili barake blizu D. Gredice (Ptuj QM-DH) i zarobili 16 domobrana.

Prema nekontrolisanim vijestima izgleda da su u prostoru M. Rijeka (Čakovec UQ-DT), Rasinica (Ribnjak VS-DT), Ivan-

⁵ Na pomenutom prostoru djelovao je samostalni bataljon Šeste (Ličke) divizije. Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 8 i 27.

¹ Neprijateljski saobraćaj na pomenutoj komunikaciji ugrožavale su jedinice Druge NOU brigade Šeste (Ličke) divizije. Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 35.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17 H/25.

čec (VH-DT) prikupljene tri brigade partizana. Rastjerani slabi dijelovi pobunjenika kraj Dragovića (Pakrac XT-BL).

Javljeno za grupe partizana u prostoru Volinje (Kostajnica UK-AP).

Ustanič² zauzeli Glamoč (Jajce VU-DL). Kupres (Livno XT-DE) ugrožen.³ Snabdijevanje se vrši vazdušnim putem. Ustanič napali automobil kraj Dugovaglava⁴ (Zvornik ZN-DN), ubivši komandanta prvog ustaškog združenja, i zapalili auto. Ustikolinu (Sarajevo VQ-BS) i Han Osanicu (Višegrad ZI-BU) zauzeli partizani.⁵

General Re

BR. 161

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG GENERALNOG KONZULATA
U SARAJEVU OD 6 SEPTEMBRA 1943 GOD. O IMENOVANJU
DR NIKOLE MANDIĆA ZA PREDSJEDNIKA VLADE I
GENERALA FRIDRIHA NAVRATIĆA ZA MINISTRA RATA
U VLADI NDH¹

6. septembra 1943

IZVJEŠĆE

U odnosu na unutrašnju situaciju u Hrvatskoj Niemci nastavljaju svojim direktnim i općenitim miešanjem u administraciju države Hrvatske. Posljednji politički događaji, koji su vrijedni da se spominju, jesu imenovanje predsjednika vlade u Zagrebu Dr. Nikole Mandića iz Sarajeva i Ministra rata

¹ Odnosi se na jedinice Četvrte NOU divizije koje su se nalazile oko Glamoča.

² Blokadu Kupresa vršile su jedinice Desete NOU divizije. Vidi dok. br. 33, 38, 87 i tom IV, knj. 16, dok. br. 85.

³ Vjerovatno Bukova Glava

* Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 1.

⁴ Prevod originala, pisan na mašini, izvršen u ustaško-domobranskoj komandi, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/3, — 18, k. 157. Župska redarstvena oblast u Sarajevu svojim dopisom od 28 septembra 1943 god. uputila je glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu nekoliko ovakvih izvještaja, bez pečata i potpisa, koji potiču od italijanskog Generalnog konzulata u Sarajevu. Vidi dok. br. 5/3-1, k. 157 u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

Zapovjednika Hrvatskih Oružanih Snaga generala Fridriha Navratila. Sa tim potezom Poglavnik je prestao, lišen svakoga autoriteta ostajući samo prividno Glavar Države i bez svake sumnje na neodređeno vrijeme, jer su sve političke promjene predigra drugih reforma; prateći njemačku aktivnost izgleda jasno da ona čvrsto nastoji na obaranju Ustaškoga pokreta, koji je u ovoj zemlji i onako izgubio svaki ugled. Kao što Mandić, predsjednik vlade, tako i general Fridrih, zapovjednik Hrvatskih oružanih snaga, su samo njemačke kreature, koje moraju raditi po njihovim direktivama. Mandić, stari čovjek od 75 godina, bečki đak, za vrijeme Austrougarskog vladanja pokrivaio je najviša mjesta, bio je predsjednik Bosanskog sabora i zamjenik samoga guvernera Bosne. Prema tome on je pun germanofilskih osjećaja. Tako se govori za novoga zapovjednika Hrvatskih oružanih snaga generala Fridriha, koji je pohađao kadetsku školu u Gracu i do konca prvoga svjetskoga rata borio se kao častnik u bosanskim pukovnijama, koje su pripadale Austriji.

Njemačka namjera da ostvare autonomnu Bosnu i Hercegovinu pod svojim protektoratom, sve se jasnije vidi, kao što sam to naveo i u prvim svojim ranijim izvještajima. Povjerljivi izvor saopćava, da su Niemci prije nego bi izvršili taj korak nastojali da približe Dr. Mačeka, nadajući se da će upotrebom toga čovjeka u svojoj politici moći bolje proći, ali kako mi je rečeno odpala je svaka mogućnost prigovora, kada je Maček u jednoj od svojih točaka tražio povlačenje sa Hrvatskoga teritorija, okupatorskih trupa.

Ostaje na koncu sumnja, da bi Niemci mogli postići neko poboljšanje u unutrašnjoj situaciji i kad bi proglasili autonomiju Bosne s razloga što su i oni izgubili dobar dio prestiža i povjerenja, kojega su do sada uživali. Narod opaža sa kritičkim očima opadanje discipline sve više u njemačkim redovima, dok sami njemački vojnici počinju da prodaju predmete svoje spreme, odijela pa i revolvere. Ta viest mi je povjerena i od jednoga čovjeka, koji je direktno sam to napravio. Vojnici pričaju, da čekaju pad nacističkog režima, što bi moglo dovesti do sporazuma sa Rusijom, pak bi se na taj način mogao voditi rat pobjede protiv anglosaksonskih sila.

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE OD 7 SEPTEMBRA 1940
GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU ZAPADNE I ISTOCNP
BOSNE¹

m

Povjerljivo

7.IX.1943

Njemački štab za veza
pri Komandi 2 ital. armije

Pov. op. br. 1627/43

Sjedište, 7. IX. 1943

**KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE**

Br. 15x38
Stiglo 7.IX.1943

Komandi 2 ital. armije
Operativno i Obavještajno odjeljenje
S j e d i š t e

Izveštaj o situaciji od 7.IX.1943

Područje SS div.: Intenzivna djelatnost bandi na prostoru ist. od Kalinovika² (55 sjeveroist. od Mostara). Neprijatelj zauzimao polazne položaje za akciju sjev. od Prozora³ i tom prilikom ga tuklo naše vazduhoplovstvo.

Područje 369 div.: Banda srednje jačine sjeveroist. od Sokca (30 sjeveroist. od Sarajeva) prebacila se preko želj. pruge Sarajevo — Višegrad na jug.⁴ Grupa bandita na prostoru Busovače prema izjavama stanovnika navodno otišla u pravcu jugozapada.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku* nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 17.

³ Vidi dok. br. 19, 41 i 63.

⁴ Na području sjeverno od Prozora u to vrijeme nalazile su se jedinice Prve proleterske brigade. O razmještanju njenih jedinica vidi u dok. br. 57.

* Odnosi se na jedinice Četvrte proleterske brigade. Vid', dok. br 19, 41 i 63.

područje 373 div.: Jake neprijateljske snage, navodno dvije brigade, na prostoru sjeveroist. od Banje Luke odbacile su četničke obezbjeđujuće dijelove ka zapadu.⁵ Sem konstatacije 1 neprij. brigade na prostoru Kostajnice (35 jugoist. od Siska) nije bilo drugog dodira sa neprijateljem.

područje IM lov. div.: 4.IX.43 mot. grupa i dijelovi lovačkih jedinica pješke stigli su na prostor Gračaca uz neznatan neprijateljski otpor i bez sopstvenih gubitaka.

I -

Bayer
major

BR. 163

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD 8 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV U ISTOČNOJ BOSNI¹

i Predmet:

Telegram

V.P.IU 8/9/1943 čas. 11.30

Od Ital. vojne misije — Zagreb

[VRHOVNOJ KOMANDI

; KOMANDI 2 ARMIJE

KOMANDI VI ARM. KORPUSA

KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4479 prot.

Izveštaj hrvatskog Glavnog stožera o situaciji na dan
8 septembra 43 u 9 časova

Okršaji sa ustanicima blizu Kalenderovaca (Derventa OK-GU). Nije bilo gubitaka.

Javljeno o prisustvu slabih grupa ustanika na Bukviku [(Tuzla VK-GM), Ceriku (VM-GM), Srnici (UM-GK), Špionici [(UK-FX). Koncentracije velikih partizanskih snaga sjeverno od

⁵ Vidi dok. br. 31, 32, 38, 40, 52, 53, 59, 65, 89 i 95.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u I arhivi Vojnoistoriskog instituta k. 17 H/25.

Breške (VH-FP) i dijelova Majevičke brigade blizu Vakufa (VQ-FT), Mačkovca² (VQ-FR). Partizani zauzeli Fojnicu³ (QO-CZ).

Javljeno o koncentraciji Sremske brigade na prostoru Žeravice (Kladanj VO-DR) i grupe od 300 partizana na prostoru Šekovići (Zvornik VU-EH).

Goražde (Višegrad ZP-CD), koje su prethodno evakuisale hrvatska žandarmerija i njemačka policija, zauzeli su **ustanici**.*

Oštećena željeznička pruga između stanica Ustiprača (Višegrad ZV-CD) i Kopači (ZT-CD).

Između željezničkih stanica Metković (Mostar OT-AD) i Gabela (ON-AF) i između Metkovića i Norinske Kule (OI-AB) dva voza naišla na minu. Dvije lokomotive i jedan vagon oštećeni.

General Re

7 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 Načelniku štaba
- 1 Zam. načelnika štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Odjeljenju za telekomunikacije

* Petnaesta (Prva) majevička NOU brigada nalazila se na prostoru Doboju—Tuzla. Vidi tom IV, knj. 18, izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god., reg. br. 10/1—2 k. 407 u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

* Na području Fojnice nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 149. M

⁴ Odnosi se na jedinice Četvrte proleterske brigade. Vidi dok. br. 41

BR. 164

UPUTSTVO KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMI-
I SKOG KORPUSA OD 29 SEPTEMBRA 1943 GOD. O PO-
STUPKU SA VIŠIM ITALIJANSKIM KOMANDANTIMA
KOJI SU PREDAVALI ORUŽJE JEDINICAMA NARODNO-
OSLOBODILACKE VOJSKE¹

I w. B- 119 (4) Br. Dok. NOKW³ — 910 nastavak

Povjerljivo

DEPESA

SS — diviziji

I Radi znanja: Komandi 2 tenkofske armije

Štab armije po pitayju strijeljanja objašnjava:

Glavne krivce i saučesnike strijeljati. Saučesnici su sta-
[riji komandanti i generalštabni oficiri. Pri izricanju kazne u
[nejasnim slučajevima ne treba se mnogo dvoumiti. Nedužne
K evakuisati. Kazne izvršiti tamo.

Komanda 15 brdskog armiskog korpusa

Ia pov. br. 5155/43

29 septembra 43

¹ Prepis originala, izvršen u arhivi Međunarodnog suda u Nirn-
I bergu. pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojno-
f istoriskog instituta pod reg. br. 27/6, k. 8.

~ Nepoznata skraćenica.

«

³ NOKW — Nazistisches Oberkommando der Wehrmacht (Naci-
Istička vrhovna komanda oružane sile) — oznaka data u administraciji
Međunarodnog suda u Nirnbergu za ovu vrstu dokumenata.

III

USTAŠKO-DOMOBRAŃSKA DOKUMENTA

BR. 166

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA
N.D.H. OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU
OLOVA OD STRANE JEDINICA NOV I PO I O POLOŽAJU
KLADNJA I LIVNA¹

j
4
I
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B/II

i Broj: V. T. 7598 — 1943

Zagreb, dne 1. rujna 1943

Predmet: Partizani zauzeli Olovo—
Kladanj i Livno ugroženi

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Dana 31 kolovoza 1943. godine u 18.52 sati, primili smo iz Sarajeva brzojav sljedećeg sadržaja:

»Ovaj čas sam primio obavijest, da je Olovo zauzeto®. Oko 5000 (pet tisuća) partizana³ ugrožavaju Kladanj, te imaju pravac Zvornik. Travnikom uspostavljena veza i nije imao •jačih napada. Livno ozbiljno ugroženo⁴.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/1—27, k. 29.

² Olovo su zauzele jedinice Četvrte brigade Druge proleterske divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 5.

³ Vjerovatno se odnosi na jedinice Dvadeset sedme (Treće) NOU divizije. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

⁴ Napade na Livno vršili su Deseta krajiška NOU brigada i Glamočko-livanjski NOP odred. Vidi dok. br. 32.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B/II. ODSJEKA

S. Damić
(S. Damić)

1. IX. 1943 D⁵

(M. P.)

BR. 167

y

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA
TRAVNIK, DOLAC, VITEZ I TURBE¹

**MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B/II**

Broj: V. T. — 7611 — 42 — 1943. — Zagreb, dne 1 rujna 1943.
Predmet: Napad partizana na Travnik,
Dolac, Vitez i Turbe. —

**MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL**

Zagreb

19 kolovoza o. g. u noći napala je IV-udarna krajiška brigada selo Vitez². — Pruga je bila prekinuta na 19 mjesta, zapaljena občina, opljačkana občinska aprovizacija, a nekim seljacima otjerana stoka. —

U vtremenu od 20 Oi 26 kolovoza napadala je Travnik IX brigada u sklopu sa brigadom Mesuda Hotića.⁸—

* **Dragojlov Fedor, general, načelnik Operativnog odjeljenja Glavnog stožera domobranstva.**

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—21, k. 29.

² O napadu na s. Vitez i njegovom rezultatu vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 78.

⁸ O situaciji kod Travnika vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br- 59, 71, 85. Mesud Hotić se tada nalazio na dužnosti načelnika štaba Desete NOU divizije.¹

U vremenu od 18 do 26 kolovoza napadao je Turbe⁴ pravoslavac Ilija Slavinić iz Koričana, koji izgleda da je zapovjednik jednog odreda IV. udarne krajiške brigade.

Po govoru nekih seljaka iz sela Rastovo, do sada su partizani donieli u svoju bolnicu u Sebešić iz borbi kod Turbeta oko 40 ranjenika, dok je po domobranima bilo nabrojeno 37 mrtvih.

Na večer 18 kolovoza, kada su partizani prvi put napali Turbe, prešli su na njihovu stranu 2 nadporučnika i jedan poručnik sa 40 domobrana, te se priključili odredima Ilije Slavinića, koji ih je dočekaao u Karauli u jednom selu, gdje ih je počastio jelom i pilom. —

21. VIII. o. g. u noći napali su partizani na tvornicu šibica u Dolcu n/L,⁵ a ujedno i na Travnik preko sela Vakufa, koji je udaljen od Travnika svega 10 m. hoda. —

U jutro, kada su se partizani povlačili, jedan odred Vražje divizije je obkolio, po izjavama domobranskih častnika, jednu grupu partizana u selu Vs/kufu. —

Činjenica je, da kada su vojnici obkolili selo Vakuf, da se je na njih pucalo sa minareta džamije iz teške strojnice, ali kada je vojska ušla u selo, nije našla niti jednog partizana. — Po svemu izgleda, da nisu bili partizani u selu, nego da je vjerojatno, da su sami seljaci pucali na vojsku. — To se potvrđuje činjenicom, da nakon vojničkog pretresa nije pronađen niti jedan partizan u odori.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje. —

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B/II ODSJEKA:

Damić

(S. Damić)

(M. P.)

⁴ Napad na Turbe vršila je Prva proleterska brigada 25/26 avgusta. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 80 i 86.

* Na Lašvi

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DRUGOG ZBORNOG POD
RUCJA OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BOR
BAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI CENTRALNE
I ISTOČNE BOSNE¹

**ZAPOVJEDNICTVO II. ZBORNOG PODRUČJA
GLAVNOSTOŽERNI ODJEL**

Op. Br. 728/taj.

U Brodu, dne 1. IX. 1943. god.

Predmet: Dnevni izvještaj.

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNA-
GA (podhvatni i izvještajni odjel
glavnog stožera),
Sastavak,
I.

1. lovački zdrug:

Područje Dervente: Vlastita razviđačka djelatnost izpred naših postava Osojci — k. 216 — Jabukovac (207) (4 ZJZ, 5 i 6 JZ Derventa) jugozapadnim smjerom do potoka Ljupljanica bez dodira sa neprijateljem. U borbama od 22 do 26. VIII. 43. oko Dervente² iznose vlastiti gubitci: 2 častnika ili domobrana poginulo, 2 častnika i 16 dočastnika i momaka ranjeno, 1 dočastnik i 160 domobrana nestalo. Gubitci u oružju: 160 pušaka, 1 strojopuška i 2 strojnice onesposobljene. Gubitci neprijatelja cieni se na 300 ubijenih, najvećim dielom po neprijatelju odvučenih. Plien 1 strojopuška i 20 pušaka.

Područje Teslića: Razviđanje jakosti poluvoda od Teslića u smjeru Rajići³ (4 JZ Teslić) i od Teslića u smjeru Svinčine (4 S Teslić), bez dodira sa neprijateljem. Prikupljanje neprijatelja u prostoru Pribinić (13 Z Teslić) i u prostoru Maslovara (24 Z Teslić) postoje i dalje.

Područje Doboja: Gračanica (18 IJI Doboje), spoj dnev. izvješće od 31. VIII. 43., isti dan po komunistima napuštena i po domdo postrojbi ponovno zaposjednuta. Željeznički promet i brozglasni spoj Doboje — Tuzla uzpostavljeni, ali viesti iz Grača-

¹ Prepis originala, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—37, k. 29.

* Pomenute borbe vodile su jedinice Pete kozarske brigade Jednaeste NOU divizije. Opširnije o njima vidi tom IV, knj. 16. dok. br. 115.

^a Vjerovatno Barići

ijjice nisu prispjele. Tamo su navodno porušeni mostovi i pričinjena druga razna šteta.

f 3 lovački zdrug:

[Područje obskrbnih puteva 1. IX. 43 iz Brčkog upućena u 5 Bošnjake (19 s. sz Brčko) spoj dnevni izv. 31. 8. 43., nije više fnaišla na neprijatelja jer se je povukao na istok. Naknadno se javlja, da je prilikom pada Bošnjaka I. bojna 2. dorapuka sa svojom vlastitom streljačkom sati zarobljena, pri čemu je izgubljena oprema i 120 pušaka. Željeznički spoj Brčko—Vinkovci bit će od 2. IX. 43. opet uzpostavljen, a osiguranje vršit će I. bojna 5. lov. pukovnije, koja će 2. IX. iz Gunje biti upućena za Vrbanju, i III. bojna, koja će iz Potočara (5 J Brčko) ići za Gunju, pored postrojbe koja je u Otoku.

Tuzlanski zdrug:

Područje Zvornika: 31. VIII. 43 komunisti zaposjeli Šapnu i Međeđu (15 i 15 SZ Zvornik), čime je cesta Tuzla — Zvoynik ugrožena⁴. Vlastitim razviđanjem ustanovljena prisutnost neprijatelja u selu Kraljevići (14 SZ Zvornik).

Područje Tuzla: Napad Kerovićevih četnika u noći na 31. i VIII. 43 na Simin Han (4 I Tuzla) podporom topništva iz Tuzle odbijen. Vlastitim razviđanjem u smjeru Požarnice (8 I Tuzla) ustanovljeno da ovi četnici navodno nemaju neprijateljskih namjera. Prema četnom izvješću područje Smoluća — Podorasje [— Jasenica (16, 13 i 17 SZ Tuzla) u komunističkim rukama. Frema najnovijem četnom izvješću, uslied zaokružavanja Tuzle, ova je u opasnosti. U noći na 1. IX. 43 veći komunistički povoz sa hranom iz s. Dubnica (10 SZ Caparde) otišao u smjeru juga.

Izvan podhvatnog područja II. Z. P.:

Prema njemačkom izvješću ustanovljene jače neprijateljske skupine u području Markušica — Antin — Nuštar — Marinci (23. 20 ZSZ, 12 ZJZ i 8 Z Vukovar).

Namjere:

1. lovački zdrug područje: Dervente, krstarenje u smjeru I Kalenderovci — škola, isto u području Teslića u smjeru Priibinića, kao i u području Doboja u smjeru Porin i M. Bukovica, l zapadno Doboja.

3. lovački zdrug: Razmještaj snaga u području obskrbnog [puta Brčko — Vinkovci. Razviđanje pojačanim vodom iz Brčkog

* Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. K1943 godine.

prema Brezovom Polju i iz Brčkog prema Celiću i iz Gunie prema Račinovcima i Drenovcima.

Tuzlanski zdruk: Krstarenje od Tuzle u smjeru Simin Hana i iz G. Tuzle u smjeru Površnice.

II.

Nije bilo.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK
general Iser v. r.

Za točnost:

Pročelnik glavnostožernog odjela
glavnostožerni vojnik
(Nekić) Nekić

2/IX 43 D

BR. 169

**DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA TERITORIJI
CENTRALNE I ISTOČNE BOSNE¹**

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 71/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 1. IX 1943

(Oznake po karti 1 : 100.000)

- I. 1.) Stanje kao u dnevnom izvješću od 31. VIII. o. g.
2.) *Pojedinosti:*
a) *Područje Vlasenica:*

Prema izvješću domdo bojne Vlasenica, došla je sa sjevera u prostor Cikota (10 km., s. s. z. od Vlasenice) jedna partizanska skupina jačine oko 450 ljudi, koja navodno raspolaže sa 25 strojopušaka.

U prostoru Nedjelište — Buljevići (9 km. s. i. od Vlasenice) nalazi se oko 150 partizana sa 5 strojopušaka, koji navodno imaju namjeru napasti na Novu Kasabu.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—32, k. 29.

2/3 11

81

III. IZBORNO PODRUČJE
Op. Br. 71/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 1. IX. 1943.
(Oznake po karti 1:100.000)

- I. 1.) Stanje kao u dnevnom izvješću od 31. VIII. o. g.
- 2.) Pojedinaosti
 - a) Područje Vlasenica:

Prema izvješću domaćeg bojara Vlasenice, došla je sa sjevera u prostor Cikota (10 km. s. s. od Vlasenice) jedna partisanska skupina jačine oko 450 ljudi, koja navodno raspolaže sa 25 strojopušaka.

U prostoru Nedjeljete-Buljevići (9 km. s. i. od Vlasenice) nalazi se oko 150 partizana sa 5 strojopušaka, koji navodno imaju namjeru napasti na Novu Kasabu.
 - b) Područje Olovo:

Prema izvješću bosansko-kraškog odreda, 29. VIII. partizani su zauzeli Olovo navodno 5000 partizana kreću prema Kladiju.
 - c) Područje Sokolac-Podgrač-Pračai:

Prema izvješću i. odreda Sokolac i 2. gorakog odreda, dvije partisanske brigade jačine oko 1500 partizana isprostore s. od Sokolca prošle su preko puta m. Sokolac i uputile se prema selu Bogovići (8 km. s. od Podgrača). Na prolazu, na putu prema Sokolcu, napali su jedan ustaski samovoz, kojim prilikom su 3 ustaše poginuli i 3 ranjena, a samovoz spašen. Brodoglasna vesla Sarajeva-Sokolac nastopljena.

Is namjera Bogovića jedna skupina partizana kreće prema Sjetlini, a druga prema Removici sa namjerom da se prefrace preko pruge i da se spoje sa partizanima u prostoru, od pruge.
 - d) Područje Ustikolina-Frao:

Partisanska skupina iz prostora Ustikolina i Frao još se nalazi u prostoru između Remova i Ustikoline i. od Podgrača i Prača, gdje očekuje dolazak još dviju brigada sa sjevera.
 - e) Područje Travnik:

Prema izvješću zagrebačke konjaničke pukovnije, prilikom napada partizana na Viteš (12 km. j. i. od Travnika) noću 31. VIII. poginula su 4 domobrana i 8 ranjeno, a 123 nestala. U velikoj mjeri ispravila dnevno izvješće od 31. VIII.

Prilikom ovog napada partizani su spalili željezničku stanicu Viteš, porušili oko 2 km. pruge, oštetili i uništili nekoliko željeznih propusta. Jedan oklopni vlak naišao na minu i manje oštećen. Oko Viteša vrši se popravak željeznicke pruge i brodoglasne vesle.

U protekle dvije noći partizani nisu napadali na Travnik, napadali su na prugu između Travnika i Ljubužice, partizani su zauzeli Travnik i Ljubužicu sa svih strana i tako oduzeli komunikaciju između Travnika i Ljubužice.
 - f) Namjera: popravak željeznicke pruge Ljubužica-Travnik, osiguranje željeznicke pruge Sarajevo-Višegrad i Sarajevo-Konjic.

II. 1.-4.) Bez promjene.

III. Bez promjene.

Isprizateljski: nema podataka.

Zapovjednik general /Fronaeka/

2. pr. div. bez domob. u kol. 1. pr. div.

b) *Područje Olovo:*

Prema izvješću tuzlanskog zdruge, 29. VIII. partizani su zauzeli Olovo² i navodno 5000 partizana kreće prema Kladnju.

c) *Područje Sokolac — Podgrab — Prača:*

Prema izvješću I. zdruge Sokolac i 2 gorskog zdruge, dvie partizanske brigade jačine oko 1500 partizana³ iz prostora z. od Sokolca prešle su preko puta Mokro — Sokolac i uputile se prema selu Bogovići (8 km. s. od Podgraba). Na prolazu, na putu prema Sokolcu, napali su jedan ustaški samovoz, kojom prilikom su 3 ustaše poginula i 3 ranjena, a samovoz spašen. Brzglasna veza Sarajevo — Sokolac uspostavljena.

Iz smjera Bogovića jedna skupina partizana kreće prema Sjetlini, a druga prema Renovici sa namjerom da se prebace preko pruge i da se spoje sa partizanima u prostoru j. od pruge.

d) *Područje Ustikolina — Trnovo:*

Partizanska skupina (2. proleterska divizija)⁴ još se nalazi u prostoru između Trnova i Ustikoline i j. od Podgraba i Prače, gdje očekuje dolazak još dviju brigada sa sjevera.

e) *Područje Travnik:*

Prema izvješću zagrebačke konjaničke pukovnije, prilikom napadaja partizana na Vitez (12 km. j. i. od Travnika) noću 30./31. VIII.⁵ poginula su 4 domobrana i 8 ranjeno, a 123 nestala. U toliko se izpravlja dnevno izvješće od 31. VIII.

Prilikom ovoga napadaja partizani su spalili želj. postaju Vitez, porušili oko 2 km. pruge, oštetili i uništili nekoliko želj. propusta. Jedan oklopni vlak naišao na minu i manje oštećen. Oko Viteza vrši se popravak želj. pruge i brzoglasne veze.

U protekle dvije noći partizani nisu napadali na Travnik. Napadaje na želj. prugu između Travnika i Lašve partizani vrše kako bi Travnik odsjekli sa sviju strana i tako odsječenog napali i zauzeli.

3.) *Namjera:* popravak želj. pruge Lašva — Travnik, osiguranje želj. pruge Sarajevo — Višegrad i Sarajevo — Konjic.

² Olovo su zauzele jedinice Četvrte brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 5 i tom IV, knj. 16, dok. br. 75.

³ Odnosi se na pokret Četvrte proleterske brigade. Opširnije o tom? vidi tom IV, knj. 16, u dok. br. 75.

⁴ Po naredjenju Vrhovnog komandanta od 8 avgusta, Druga proleterska divizija krenula je krajem avgusta u pravcu Sandžaka i Foče. Vidi dok. br. 1 i knjigu depeša Vrhovnog štaba upućenih Drugoj proleterskoj diviziji, u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—9. k. 731.

⁵ Napad na Vitez vršile su jedinice Pete NOU divizije. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 118.

Vlastiti gubitci: 4 domobrana i 3 ustaše mrtvi,
8 domobrana i 3 ustaše ranjeni i
123 domobrana nestalo.

Neprijateljski: nema podataka.

II. 1.—4.) Bez promjene.

III. Bez promjene.

(M.P.) 2/IX D

Zapovjednik general
(Prohaska)
Prohaska

BR. 170

IZVJEŠTAJ GLAVNOG USTAŠKOG STANA OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU GRACANICE OD STRANE JEDINICA NOV I O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹

USTAŠA HRVATSKI OSLOBODILAČKI POKRET

GLAVNI USTAŠKI STAN
ZAPOVJEDNICTVO POSTROJNIKA

Broj V. T. 18 141/1943.

Zagreb, 1 rujna 1943

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA

Operativni odjel

Zagreb

Savezno s ovostranim dopisom od 29 kolovoza 1943 broj gornji dostavlja se Naslovu sljedeća brzojavka upućena Glavnom ustankom stanu sa strane velikog župana Dr. Kadića i stožernika Šute iz Tuzle:

»Gračanica zauzeta.² Isto tako sela kotara tuzlanskog, Jasenica, Podorašje i Smolnica³ udaljeno 6 kilometara od tvornice Lukavac Napadaji se na Simin Han opetuju. Promet Dobož —

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/1—25, k. 29.

² Napad na Gračanicu izvela je Sedamnaesta istočnobosanska NOU d'vizii®. Vidi tom IV. kni. 16. dok. br. 119 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

³ Vjerovatno Smoluća (kod Lukavca)

fuzla i Tuzla — Zvornik ugrožen kao i sam Zvornik. Stanje Tuzle znatno pogoršano. Opetujemo molbu V. T. br. 98 i V. T. br. 99/43.«

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM — SPREMNI!

**PO NALOGU POSTROJNIKA
ODJELNI UPRAVITELJ**

1. IX. 1943 D

(S. Mavrek)
(potpis nečitak)

(M. P.)

BR. 171

DNEVNI IZVJEŠTAJ STOŽERA ZA VEZU KOD 373 LEGIONARSKOJ DIVIZIJI OD 1. SEPTEMBRA 1943. GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU BOSANSKE KRAJINE¹

[STOŽER ZA VEZU KOD 373. DIVIZIJE

Br. 700/taj.

O. U., dne 1. rujna 1943.

Predmet: Dnevno izvješće.

Spoj: Op. br. 7356/taj./43.

- 1.— MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA, Glavni stožer, Operativni odjel, ZAGREB.
- 2.— POUZDANIKU POGLAVNIKA KOD 373. DIVIZIJE, pukovniku RUKAVINI.
- 3.— SASTAV.

16. dnevno izvješće 373. divizije (hrvat.):

1.) *Prostor sjeverno Prijedor:* Podftvat, koji je dne 30. 8. u 06.00 sati u prostoru Prijedor — Bos. Dubica — Kostajnica — Bos. Novi započeo završen je dne 31. 8. oko 17.00 sati nakon postignuća dnevnih ciljeva. Dodir s neprijateljem kod Vrioca (4 km južno Dubice)² 2 km sjeverno Pobrđani (10 km južno Kostajnice), Kuljani, (4 km jugo-jugo-istočno Dobrljin) i Pošta Brdo 446, (10 km istočno Bos. Novi). Kod Pobrđana oslobođeno je 5 pripadnika divizije i 1 domobran iz odmetničkog zarobljeništva. Gubici odmetnika: 1 politički komesar ubijen.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1—11, k. 29.

* Vrloci se nalaze jugozapadno od Dubice.

Daljnji gubitci bili su primjećeni. Vlastiti gubitci: 9 ranjenika i 28 izgubljenih. Gubitci na oružju: 5 strojosamokresa i 30 nu* šaka.

Odmetničke grupe razštrkane su kroz izviđačke skupine, koji su nadolazile iz više pravaca i pokušale su djelomično između Blagaja i Svodne da se domognu druge obale Sane i južno Vrioci preko ceste Bos. Dubica — Prijedor da dosegnu Kozanu Upctrebljene snage: 7 domobranskih sati, ukupno 750 domobrana. I./gorske pukovnije 11 izvršila je izviđanja u pravcu Tukovi — Hambarine (2 km i 4 km jugo-jugo-zapadno Prijedora) Nije bilo dodira s neprijateljem.

Izviđanje željezničke pruge Prijedor — Bos. Novi ostalo je bez dodira s neprijateljem.

2.) *Prostor Ljubija*: U noći od 30. do 31. 8. odbijen je slabiji neprijateljski napadaj na Ljubiju. Neprijatelj se povlači iz Kalajeva (4 km sjeverno Ljubije) prema Dubočaju (2 km istočno Ljubije). Izviđanje vrši II./gorske pukovnije 11. Dodir s neprijateljem kod točke 450 (3 km istočno Stare Rijeke). Nema vlastitih gubitaka.

3.) *Prostor Sanski Most*: Jedan sat III./gorske pukovnije 11 vrši izviđanja u pravcu Usorci (10 km sjeverno Sanskog Mosta) bez dodira s neprijateljem.

4.) *Prostor Petrovac*: Izviđanje do 7 km južno Oštrelja bez dodira s neprijateljem. Prema izvješću četnika nalazi se odmetnički Petrovac—Odjel³ (180 odmetnika) kod Sobatovca (10 km sjevero-istočno Petrovca).

5.) *Prostor Dubica*: Dne 30. 8. oko 19.45 sati digli su odmetnici 4 km sjevero-zapadno Dubice u pravcu Civaja⁴ željezničku prugu u zrak. 1 km željezničke pruge je rastrgan. Dne 31. 8. u 10.00 sati bila je ta pruga opet popravljena.

6.) *Prostor Bos. Gradiška*: Od 01.15 sati do 02.30 sati napadaj odmetnika na Bos. Gradišku. Ustanovljeno naoružanje: 4 strojopuške, 2 bacača i i protuoklopni top. Napadaj je bez gubitaka suzbijen. U 03.00 sati primjećen je jedan zrakoplov sa plavim svjetlom kao oznaka kod lijeta u jugo-zapadnom pravcu preko Kozare.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Za zapovjednika
poručnik i pobočnik
(Pakaci)

Vladimir Pakaci

5/IX. 1943 D

* Vjerovatno se misli na »odmetnički Bos. Petrovački odjel«.
' Vjerovatno Zivaja

pNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI IZ
TUZLE OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BOR-
BAMA JEDINICA NOV I O SITUACIJI NA TERITORIJI
ISTOČNE BOSNE¹

(NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
JPSKA REDARSTVENA OBLAST
TUZLA
BROJ—536—TAJ—1943

Tuzla, dne 1. rujna 1943. g.
Predmet: Dnevno izvješće za dan
1 rujna 1943 godine. —

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNI-
CTVO MINISTRA — ZAGREB
- 2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGUR-
NOST — ZAGREB
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA ZA DR. BAUERA
— ZAGREB
- 4) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZA-
PADNU BOSNU G. ŠANDORU BENAKU — BANJA
LUKA
- 5) OBCEM ZAPOVJEDNICTVU REDARSTVENE STRAŽE —
ZAGREB
- 6) "GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIG.
ODJEL U/B — ZAGREB
- 7) VELIKOJ ZUPI USORA I SOLI — TUZLA

U toku posljednja 24 sata na području grada Tuzle nije
bilo nikakvih naročitih događaja. —

Oružničko krilno zapovjedništvo u Tuzli s izvješćem od
31. VIII. Taj. broj; 1879/43, dostavlja:

Na 29. VIII. u 14 sati stigle su na 500 m. pred Kozluk od
sela Jesenice partizanske jače snae², usljed čega je zapovjednik
oružničke postaje Kozluk sa 30 oružnika i nekoliko legionara
povukao se do sela Križevića, 7 km. sjevero-zapadno od Zvor-
nika. Po povlačenju oružnika i legionara partizani su zauzeli

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog in-
stituta pod reg. br. 27/8—1, k. 158.

² Na pomenutoj prostoriji u to vrijeme nalazile su se jedinice Se-
damnaeste istočnobosanske NOU divizije. Vidi tom IV, knj. 16, dok.
br. 119.

Kozluk te na istaknutim kotama 5—6 km. pred Zvornikom stavili su svoje jake straže, zbog čega građanstvo iz Zvornika bježi prema Tuzli, dočim su neki već pobjegli preko Drine u Srbiju. U Zvorniku imade oko 50 legionara i 22 oružnika od naših oružanih snaga te se ukazuje potreba za žurno odaslani pojačanja k Zvorniku. —

Mjesto Šepak, 7 km sjevero-istočno od Kozluka, u kome se nalazilo uporište Domobranstva sa 80 pušaka i evakuirani 12 oružnika postaje Palator [Han], je napadnuto od strane partizana, nakon kraće borbe zbog nadmoćnosti je po napadaču zauzeto. U toku noći je zapovjednik oružnika sa 4 oružnika stigao u Zvornik, dočim za sudbinu ostalih oružnika se ne zna. Zapovjednik legionara sa nekoliko momaka prebacio se je preko Drine u Srbiju, dočim što je sa ostalim legionarima također se ne zna. —

Gubitci na našoj strani kao i na strani napadača su nepoznati, ali se priča da je poginulo oko 50 partizana. —

Kotarska oblast u Teslincu s* izvješćem od 30. ov. mj. Taj. broj; 763/43. dostavlja:

Ustanovljeno je da je na 28. VIII. ubijen po partizanima Rajko Mikanović, težak iz sela Cečave, navodno radi sumnje što je bio doušnik Hrvatske vojske. —

U vezi ovouredskog dnevnog izvješća od 31. VIII. o. g. Taj. broj; gornji odnosećim se na napad partizana na grad Gračanicu izvješćuje se:

Grad Gračanica kao i sela kotara Tuzla, Jasenica, Podorašje i Smoluća, 6 km. sjevero-zapadno od Lukavca, su zauzeti po partizanima, pa kako je i grad Tuzla opkoljen po partizanima i odmetnicima sa svih strana, a posade vojne i oružane snage su u gradu Tuzli vrlo slabe, to se ukazuje potreba radi odaslanja oružanih snaga u svrhu pojačanja jer prijete neizbježiva opasnost za grad Tuzlu, kao i svu industriju koja se nalazi u gradu i okolici. —

Drugih osobitih događaja nije bilo, odnosno ova oblast nije primila više nikakovo izvješće. —

, Prednje se moli uzeti na znanje. —

Z a D o m s p r e m n i !

REDARSTVENI UPRAVITELJ:

Š. Muftić

Š. Muftić

(M. P.)

' Isto

• IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA GLAVNOG STOŽERA
» DOMOBRANSTVA OD 2 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCI-
JAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI
BOSNE¹

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 245
(po podacima primljenim 2. IX. 1943 godine do 9 sati)

JUŽNO OD R. SAVE I KUPE

Ipodr. Bihać — Kulen

j *Vakuf:*

30. VIII. čete 114. njemačke divi-
zije nastavile su čišćenje područja: Bihać
— Kulen Vakuf — D. Lapac (10 km z. od
Kulen Vakufa). — Neprijatelj drži visove
s obe strane puteva koji vode iz Lapca u
zapadnom, južnom i jugoistočnom smjera.
Zrakoplovnim razviđanjem utvrđena je
jaka partizanska skupina (1000 ljudi) kod
Martin Broda (9 km j. j. izt. od Kulen
Vakufa). — Brza skupina privučena je u
G. Lapac (9 km j. z. od Kulen Vakufa).
Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 12 ranjenih, a
neprijateljski: 15 mrtvih.

*Podr. Banja Luka —
Bos. Gradiška:*

1. IX. kod želj. postaje Šušnjari (19
km s. z. od Banje Luke) naišao je oklopni
vlak na minu. Pruga je u manjoj mjeri
oštećena.

Prema izvješću 4. lovačkog zdruga
31. VIII. zapaženi su part. delovi kod
s. Razboj (18 km j. izt. od Bos. Gradiške)
Laktaši i Mehovci (18 km s. izt. i 12 km
j. izt. od Banje Luke).

*Podr. Bos. Novi
Prijedor:*

30. i 31. VIII. prigodom čišćenja pod-
ručja: Bos. Novi — Kostajnica — Bos.
Dubica — Prijedor naišlo se na više mje-

¹ Original umnožen na geštetneru, nalazi se u arhivi Vojnoistori-
skog instituta pod reg. br. 2/1—48, k. 29.

sta na slabi neprijateljski odpor. Na neprijateljske djelove naišlo se kod s. Vrioci (4 km, od Bos. Dubice). — Kod' Kurljana (4 km. j. izt. od Dobrljina) naša sat napadnuta je od partizana. Zapovjednik sati i 5 domobrana su ranjeni, a 3 dočastnika i 25 domobrana nestali. Izgubljeno je 2 strojopuške, 30 pušaka, 3 strojosamokre^a sa* i nešto streljiva.

Noću 31. VIII./1. IX. odbijen je manji part. napadaj na Ljubiju (8 km j.z. od Prijedora).

Podr. Travnika :

Travnik je i dalje ugrožen.

30. VIII. odbijena su 2 partizanska napadaja na Turbe (6 km z.s.z. od Travnika). — Naše čete odbacile su jake part. snage sa visova neposredno južno od Turbeta. Vlastiti gubitci: 4 ranjena, a neprijateljski: 10 mrtvih i oko 50 ranjenih (procijenjeno).

29. VIII. odbijen je jači part. napadaj na s. Gaćice (1.5 km j.z. od Viteza). Neprijatelj je odbačen u zapadnom smjeru. Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 4 ranjena, a neprijateljski: 1 mrtav i 3 ranjena.

Podr. Doboj — Tuzla:

31. VIII. nakon što su partizani napustili Gračanicu (17 km izt. j.izt. od Doboja) naša domdo bojna koja se bila povukla iz Gračanice vratila se opet u mjesto. Kod Gračanice partizani su porušili mostove i počinili razne druge štete.

Željeznički promet između Doboja i Tuzle je uzpostavljen.

28. VIII. jača part. skupina napala je oruž. postaju u Podorašju (12 km s.z. od Tuzle) i razoružala 17 oružnika. Sela Smoluća, Podorašje, Jasenica (15, 12 i 16 km s.z. od Tuzle) nalaze se u partizanskim rukama.²

31. VIII. partizani su zauzeli s. Sapna i Međeđa (15 km. s.z. od Zvornika).

* Odnosi se na jedinice Sedamnaeste istočnobosanske NOU divizije, koja je u to vrijeme djelovala na pomenutom području. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 119.

Noću 30/31. VIII. četnici vojvode Kerovića napali su S min Han (6 km izt. od Tuzle) ali su odbijeni.

podr. Sokolca:

Prema izvješću III. zbornog područja, skupina od oko 1500 partizana³ sa područja zapadno od Sokolca (20 km j.z. od Han Pijeska) preko s. Bogovići (10 km j.z. od Sokolca) približila se želj. pruzi: Sjetlina — Prača sa namjerom da se prebaci preko pruge i spoji sa južnom part. skupinom.

podr. Knina:

29. VIII. Kod Kistanja (20 km z.j.z. od Knina) odbijen je part. napadaj na talijansku samovoznu kolonu.

PRI ZAKLJUČKU IZVJEŠĆA PRIMLJENO JE:

Podr. Bos. Gradiške:

Noću 30/31. VIII. odbijeni su manji part. napadaji na Novu Topolu (10 km j.j. izt. od Bos. Gradiške), Klašnice (14 km s.s.izt. od Banje Luke) i Celinac (10 km j. izt. od Banje Luke).

Podr. Travnika:

Noću 30/31. VIII. partizani su napali Vitez⁴ (12 km j. izt. od Travnika). Naše čete koje su prolazno napustile Vitez zauzele sii ponovno mjesto. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 7 ranjenih (među njima zapovjednik sklopa) dok se za broj nestalih još ne zna. Neprijatelj je imao velike gubitke.

Podr. Prozora:

Noću 30/31. VIII. odbijen je slabiji part. napadaj na Prozor.

Podr. Kalinovika:

Na području između Ulcga (15 km j.z. od Kalinovika) i ceste: Nevesinje — Gacko kao i na području 15 km s.z. od Kalinovika njemačke čete se nalaze u progonu raspršenih partizanskih skupina. 35 partizana je poginulo.

Pročelnik podhvatnog odjela
general (Dragojlov)

(M.P.) Dragojlov

³ Odnosi se na Četvrtu brigadu Druge proleterske divizije, koja je I bila na maršu u pravcu komunikacije Foča—Goražde, gdje se nalazila glavnina divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 5.

* Vidi prim. 5 dok. br. 169.

DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
2 SEPTEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA KOD TURBETA
PRIPREMAMA ZA NAPAD NA LIVNO I POKRETIMA JEDI
NICA NOV JUŽNO OD SJETLINE¹

III. ZBORNO PODRUČJE
Op. Br. 73. taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 2. IX. 1943
(Oznake po karti 1:100.000)

I. 1.) Žestoke borbe oko Turbeta u toku. Neprijatelj vrši pripreme za napadaj na Livno. Dvije partizanske brigade prebacile se sa sjevera kod Sjetline preko pruge prema jugu.

2.) *Pojedinosti:*

a) *Područje Kalinovik:*

Prema izvješću domdo sati Trnovo, glavnina 2. proleterske divizije nalazi se još u prostoru Jabuke (18 km. j.i. od Trnova). Pojedini dielovi ove divizije prebacuju se u smjeru prema Zelengori (18 km. j.i. od Kalinovika).

Oko 3 partizanske brigade nalaze se u prostoru Odžaci (Bjelemić) — Glavatičevo (17—27 km. z. od Kalinovika).²

b) *Područje Sokolac:*

Prema izvješću I. zdruga Sokolac, u prostor Sokolovića (10 km. s.i. od Sokolca) stigla je sa sjevera jedna partizanska brigada pod zapovjedništvom Hodžića Muje.

c) *Područje Sjetlina:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, partizanska skupina (2 brigade) prebacila se kod Sjetline sa sjevera preko pruge prema jugu.³ Ova skupina prebacivala se preko pruge koristeći tamnu noć i ne napadajući na prugu. Ova skupina vjerojatno se već spojila sa skupinom koja se prije prebacila preko pruge. Svi su izgledi da partizani ovih skupina kreću u Hercegovinu.

d) *Područje Livno:*

Prema izvješću V. zdruga Livno, 3 partizanske brigade sa oko 2500 boraca naoružanih sa 2 topa i 8 bacača u prostoru Cincar pl. (9 km. s. od Livna) pripremajući napadaj na Livno.⁴

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—32, k. 29.

* Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. I.

' Vidi dok. br. 5.

* O napadu na Livno vidi u dok. br. 32.

U okolini Livna ustaše vrše razviđanja i čišćenja. Na
fctrani neprijatelja 41 ubijen, a kod ustaša 1 lakše ranjen.

e) *Područje Travnik:*

Prema izvješću zagrebačke konjaničke pukovnije, noću
R/2. o.m. traju žestoke borbe oko Turbeta.⁵ Borbe su još u
[toku. Posada se hrabro bori. Gubitci za sada nepoznati.

Partizani se još nalaze u obližnjim selima u prostoru j.z.
oči Viteza. Vitez tokom protekle noći nije napadat.

f) *Područje Olovo:*

Prema izvješću tuzlanskog združenja, jaka skupina partizana
I 28. VIII. krenula je iz prostora z. od Olova preko sela Gurdići
(8 km. j.i. od Olova) prema Sokolcu. Vjerojatno je to skupina,
koja je već stigla u područje Sokolovića, kako je napried spo-
I jnenuto.

3.) *Namjera:* Popravak želj. pruge kod Viteza, opreza u
I Sokolcu i na pruzi Sarajevo — Mostar.

Vlastiti gubitci: 1 ustaša ranjen.

Neprijateljski: 41 mrtav.

II. 1.—4.) Bez promjene.

III. Bez promjene.

Zapovjednik general
(Prohaska)
Prohaska

(M.P.)

⁵ Na Turbe su napadale jedinice Prve proleterske brigade. Vidi
Cdok. br. 4.

IZVJEŠTAJ ADMIRALA JAKČINA OD 3 SEPTEMBRA 1943
GOD. O ZAUZIMANJU GLAMOČA OD STRANE JEDINICA
NOV I O POLOŽAJU LIVNA I KUPRESA¹

PRIMLJENA BRZOJAVKA

PRIMLJENO OD: MOSTARA	DAN: 3.9.43.	SAT I MINUT: 0020	BROJ: 46
PUTEM KRUGOVALNE POSTAJE ZAGREB I	DAN: 3.9.43.	SAT I MINUT: 1635	BROJ: 209

S A D R Ž A J

ZA KOGA: OPEROD

SPOJ: vaš *Op. broj 8419/ tajno.*

Glamoč po partizanima zauzet,² imadu tamo bolnicu. Livno je, poslie odbijenog napada prije dva dana, mirno.³ Veća grupa partizana nalazi se sjeveroistočno na Krug Planini.

Četnike partizani protjerali. —

Nešto partizana se pridržava sjeverozapadno Livna, ali ne napadaju.

Prekjučer i jučer je uzpjelo krilašima, bombama i strojnicama, tri veće skupine partizana oko Livna teško pogoditi.

Kupres teško ugrožen⁴ — cesta Kupres — Šujica neprohodna i na više mjesta oštećena.

Pomoć za Kupres samo krilašima moguća, što će sutra usliediti.

Boban⁶ dobio nalog da Livno pod svaku cenu održi> Imade 1000 ljudi iz Sarajeva.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1—16, k. 29.

* Na području Glamoča nalazile su se jedinice Desete NOU divizije. Vidi dok. br. 25.

² Vidi dok. br. 8 i 9.

* Blokadu Kupresa vršile su jedinice Desete NOU divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 33, 38, 56 i 87 i tom IV, knj. 16, dok. br. 85.

* Istaknuti ustaški funkcioner, jedan od Paveličevih saradnika još iz emigracije u Italiji. U to vrijeme nalazio se na dužnosti zapovjednika Petog stajaćeg zdruga u činu ustaškog dopukovnika.

Rezerva strijeljiva za Livno na putu.
U slučaju potrebe dobiti će pomoć.

4/IX 43

ADMIRAL JAKCIN

PRIMIO BRZOJAVKU DANA 4. 9. U SATI 1700
DEŠIFIRAO DANA 4. 9. U SATI 1820 PODPIS: Miloković ustk.

OČEVIDNI BROJ BRZOJAVKE 37	PRIMLJENA: DAN 4. MJESEC 9. GOD. 43. SAT 18 MINUT 25	PODPIS I CIN CASTNIKA KOJI JE BRZOJAVKU PRIMIO PODPIS: Willitzer CIN: ustk.
----------------------------------	---	---

BR. 176

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
4 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU GRACANICE OD
STRANE JEDINICA NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE¹

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B/II

Broj: V.T. 7688 — 1943.

Zagreb, dne 4. rujna 1943.

Predmet: Podatci o padu Gračanice.
Kretanje i namjere partizana.

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Dana 3. rujna 1943. godine u 19 sati, primili smo iz Tuzle
brzozjav sljedećeg sadržaja:

»Prema utvrđenim podacima, Gračanica napadnuta od
partizana u jačini 1.500 pušaka, više teških i lakih strojnica,
te sa tri bacača mina.² Posada Gračanice sastojala se je od 80

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog in-
stituta pod reg. br. 4/1—14, k. 29.

² Napad na Gračanicu izvršile su jedinice Sedamnaeste NOU divi-
zije. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 119 i tom IV,
knj. 18, mjesečni izvještaj III korpuza od 16. X. 1943 godine.

njemačkih oružnika, 8 hrvatskih cruznika i 60 pripadnika domobranske dopukovnije. Posada je nakon dvosatne borbe razbijena, te je u vezi ranijeg izvješća Gračanica pala u ruke partizana 31. kolovoza u 7 sati ujutro. Partizani su zarobili 40 njemačkih oružnika, a do sada je utvrđeno 16 palih Niemaca. Kotarski predstojnik zajedno sa više državnih službenika zarobljen po partizanima. Partizani su čitavu občinsku pismohranu javno zapalili na glavnom trgu, i opljačkali sve veće trgovine, te opljačkanu robu odvukli na 25 teretnih kela u selo Sladna 12 km sjevero-istočno od Gračanice, gdje su sada koncentrirane jače partizanske snage. Veza sa Gračanicom još uvijek prekinuta. Glavni most na rjeci Spreči brani jedan njemački oklopni vlak, a time i željezničku postaju Karanovac, koja je ugrožena. Drugi okolni mostovi porušeni su. Partizani namjeravaju izvršiti novo prebacivanje u smjeru Ozrena i spojiti se jačim snagama partizanske divizije koja drži još uvijek vezu na mostu srednja-zapadna Bosna.³ Saobraćaj Tuzla — Doboj ugrožen, ali je od jučer normalan i vojskom osiguran. Četnici u svim ovim sektorima gdje su napali partizani bez stupanja u borbu su se posakrivali i pobjegli.«

Dostavlja se s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Nadstojnik B/II. odsjeka:
Damić
(S. Damić)

V
4/IX D

(M.P.)

* Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X 1943 godine.

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
4 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI OKO TRAVNIKA I
ZAUZIMANJU DOCA I VITEZA OD STRANE JEDINICA
NOV¹

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
! GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B/II

Broj: V.T. 7711 — 1 — 1943. Zagreb, dne 4. rujna 1943.

Predmet: Travnik obkoljen po partizanima.

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Obruč oko Travnika sve više se sužuje. Partizani se nalaze u njegovoj neposrednoj blizini, te spremaju jaki napadaj na tamošnju posadu.- Mjesta Dolac i Vitez, odmah kod Travnika, zauzeta su po partizanima.³ Tu se koncentriraju njihove snage koje uskoro namjeravaju pod svaku cenu zauzeti Travnik.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.—

7.A DOM SPREMNI!

6.IX.1943 D

Nadstojnik B/II odsjeka
Damić
(Stjepan Damić)

(M.P.)

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/1—10, k. 29.

³ U to vrijeme na području Travnika nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 149.

⁴ Isto

DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA On
4 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU
SOKOCA, ROGATICE, LIVNA I KUPRESA¹

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 79/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 4. IX. 1943.

(Oznake po karti 1:100.000)

I. 1.) Iz s.z. smjera partizanske skupine dostigle do Drine i zauzele Ustikolinu i Han Osanicu (7 km. s.i. od Ustikoline).

2.) *Pojedinosti:*

a) *Područje Sokolac:*

Prema izvješću I. zdruga, 3. o.m. jedna četnička skupina napala je oružničku obhodnju na Ljutoj Strani (3 km. s.s.z. od Sokolca). 1 oružnik mrtav.

• 3. o.m. u 15.30 sati kod Bukove Glave (3 km. j. od Han Pijeska) jedna manja skupina odmetnika napala je na samovoz zapovjednika I. staj. zdruga ustaškog bojnika Šulentića Milana. Zapovjednik zdruga poginuo, 1 pratioc teško ranjen, samovoz spaljen, a 2 pratioca izbjegla i dosada se ne zna za njihovu sudbinu.

b) *Područje Rogatica:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, partizanska brigada iz Dobrašine² (8 km. s.z. od Rogatice) prebacila se u prostor sela Vnagolovi (5 km. z. od Rogatice), gdje je prenoćila od 2./3. o.m., odakle će vjerojatno krenuti dalje prema jugu.

Iz prostora Bogovića (9 km. s. od Podgraba) stalno se vrše prebacivanja partizana u noćno vrijeme preko pruge prema jugu tako da ih sada u prostoru oko Vrhprače (6 km. j.z. od Sjetline) imade oko 2—3 brigade.

3. o.m. u jutru partizani su iz s.z. smjera stigli na Drinu i zauzeli Ustikolinu i Han Osanicu³ (7 km. s.i. od Ustikoline), između Mravinjca i Ustikoline (5 i 17 km. j.z. od Goražda) porušili su želj. prugu.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/1—7, k. 29.

^a Odnosi se na Četvrtu brigadu Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 41.

["] Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Detaljnije o tome vidi u dok. br. 1 i 150.

Ovim približavanjem partizana u prostor Goražda, postaje ugroženo i samo mjesto Goražde, u kome se sada nalazi oko 140 njemačkih redarstvenika.¹

c) *Područje Livno — Kupres:*

Prema izvješću V. zdruga, prilikom nasilnog izviđanja u smjeru prema Cincar pl. (9 km. s. od Livna) i prema Kupresu, Lnaišlo se na jako utvrđenog neprijatelja. Kupres je podpuno obkoljen bez strijeljiva i hrane." Zatraženo je od Nijemaca da se baci strijeljivo i hrana u Kupres.

3.) *Namjera:* Razviđanje u prostoru Rogatice i Sokolca i osiguranje pruge prema Višegradu i Mostaru.

Vlastiti gubitci: 1 ustaški častnik mrtav, 1 oružnik mrtav,
1 ustaša ranjen i 2 ustaše nestala.

Neprijateljski: nema podataka.

II. 1.—4.) Bez promjene.

III. Bez promjene.

Zapovjednik general
(Prohaska)
Prohaska

6.IX.1943 D

(M.P.)

⁴ Vidi dok. br. 41 i 150.'

⁵ Jedinice Desete NOU divizije vršile su blokadu Kupresa. Opšir-nije o tome vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 85 i dok. br. 33, 38, 56 i 87.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ČETVRTE ORUŽNIČKE PI
KOVNIJE OD 4 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I
POKRETIMA JEDINICA NOV I RASPOLOŽENJU NARODA
NA PODRUČJU ORUŽNIČKE POSTAJE GRADACAC¹

ZAPOVJEDNIČTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S. Br. 2776/taj.
U Tuzli 4. rujna 1943.

Predmet: Kretanje pobunjenika
i raspoloženje naroda
prema njima.

GLAVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNICTVU J. S.
ZAGREB.
GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I
ZAPADNU BOSNU GOSPODINU ŠANDORU BENA-
KU BANJA LUKA.
ZAPOVJEDNICTVU II. DOMOBRANSKOG ZBORA
BROD.
ZAPOVJEDNICTVU 3. LOVAČKOG ZDRUGA
BRČKO.
ZAPOVJEDNICTVU TUZLANSKOG ZDRUGA
TUZLA.
VELIKOJ ZUPI USORA I SOLI TUZLA.

Oružnička postaja Gradačac sa Br. 437/taj. od 30. kolo-
voza 1943. izvješćuje:

»29. kolovoza 1943. pojavila se je 17. partizanska divizija
u s. Turskoj i Katoličkoj Špionici, Turskim i Katoličkim Srni-
cama. Donjim i Gornjim Hrgovima, Vučkvcvu i Kerepu² (7—14
km. jj. ist. Gradačca). Svoju komoru smjestili su u Guštama
(11 km. j. Gradačca) k. 220. Naoružani su dobro modernim oru-
žjem. Jačina njihova nije se mogla doznati, ali po naručivanju
hrane od seljaka moglo bi ih biti oko 2500—3000 boraca.

Od naroda u navedenim selima oduzeli su do sada 6 konja,
više goveda i raznih živežnih namirnica.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistor.skog
instituta pod reg. br. 25/9—1, k. 93. /

² Vidi dok. br. 30.

ZAPOVEDNIŠTVO
4. oružnička pukovnija
J.S. Br. 2776/taj
u Tuzli 4. rujna 1945.

6387
4

PREMET: Kretanje pobunjenika i raspoloženja naroda prema njima.

ČLANOVIMA OBUZETIM OD ZAPOVEDNIŠTVA J.S. ZAGREB-
SKIM IZVJEŠTAJIMA DNEVA ZA ISKUPU I ŽALIBU
NOŠU POSPODITU SANDRU BERAKU BAJI IČKA,
ZAPOVEDNIŠTVO II. DOMOBRAŠKOG ZBORA HRG.,
ZAPOVEDNIŠTVO B. LOVAČKOG ZBORU HRG.
ZAPOVEDNIŠTVO TUZLANSKOG ZBORU TUZEL,
VELIKOJ ŠEPI USORA I ŠEPI VAZLE

Crkvačka postaja Gradac na Br. 437/tajna
1945. izvješće:
... 17 bartiranske divije...
... 29. VIII. ov. ...
... 26. na 29. VIII. ov. ...
... Turid, Trnošnica, Gor. i Donji ...
... i Kormica, sve kotarske ...
... toga što ne vrše ubijstva i ...
... morali kod naroda ...
... pa se slabo odnose ...
... koji luteju ...
... leći u SS postrojbe".

Zapovjednik pukovnik
Emanuel Matok
[Signature]

U s. Srebrniku od 25. do 29.VIII. ov. g. unovačili su oko 150 mladića. U Gornjim Hrgovima kod seoskog starešine Ive Kraljevića održali su 28. na 29.VIII. ov.g. zabavu.

Namjeravaju zauzeti Posavska sela Abramovinu, Porebrice, Turić, Tramošnicu, Gor. i Donji Zabar, Gor. i Donju Slatinu, Orlovo Polje i Kornicu, sve kotara Brčko.

Pučanstvo je prema partizanima dobro raspoloženo zbog toga, što ne vrše ubijstva i velike pljačke a kod zauzimanja pojedinih mjesta uzpostavljaju narodne sudove, te uništavaju četnike, dok pričuvnicima zabranjuju odlazak na vojnu vježbu.

Razpoloženje naroda prema četnicima vrlo je slabo, zbog toga jer vrše ubijstva, pljačke i zvjerstva.

Moral kod naroda prema državnim vlastima, jako je oslabio, pa se slabo odaziva pozivima građanskih i vojnih vlasti. Razlog tome je, što vlasti nemaju moći da narod zaštite od nezakonja odmetnika.

Od 28. VIII. ov. g. viđaju se skupine naoružanih domobrana koje lutaju oko Srnica u blizini mjesta koje drže odmetnici. Ovo su vojni bjegunci koji su pobjegli iz svojih jedinica jer navodno ne žele ići u SS postrojbe«.

Predlažem gornje na znanje.

(M.P.)

24.IX.1943

Zapovjednik pukovnik
Emanuel Mašek
Mašek

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA On
6 SEPTEMBRA 1943 GOD. O POKRETIMA JEDINICA NOV
IZ ISTOČNE BOSNE U PRAVCU SOKOCA I FOČE¹

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./ II.

Broj: V. T. 7717/43. Zagreb, dne 6. rujna 1943. —

Predmet: Kretanje partizana iz istočne
i zapadne Bosne u pravcu
Jadrana. —

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Dana 5. rujna u 2.50 sati, primili smo iz Tuzle brzogov
sljedećeg sadržaja:

»Postrojbe partizanske glavnine, koja je razdijeljena u
dvie veće grupe, i to jedna u sektoru srednje i istočne "Bosne,
a druga u području zapadne Bosne, kreću se ovako: Ova prva
grupa iz sektora istočne Bosne i to: iz Ozrena i Konjuha na-
pušta svoje položaje i kreće u pravcu Jadrana.² Ovi su parti-
zani u jačini od oko 5000 boraca postrojani u glavnoj crnogor-
skoj i dalmatinskoj brigadi, počeli su sa seobom rano u jutro
28. kolovoza, te su narednih dana podpuno izpraznili područje
jugoistočno od Ozrena, napustivši više sela, od kojih su nave-
dena Poljice, Treštenica i Tulovići bila njihove glavne baze.
Prigodom napuštanja ovoga područja partizani su uzput za-
uzeli mjesto Olovo, 14 km. jugozapadno od Kladnja, gdje su
se zadržali jedan dan i jednu noć. Ovdje su ove partizanske
snage promjenile svoj smjer u pravcu Sokolca i Foče, što upu-
ćuje, da se sektorom Drine uz samu granicu Hrvatske, Sandža-
ka i Crne Gore prebacuju na Jadran, budući je to najpodesniji
i dosta obranjiv teren za partizansko prodiranje, kako se je to
pokazalo u prošlim borbama partizana i »Vražje divizije« u
ovom gorskom neophodnom području. gdje je motorizacija ne-
moćna zaustaviti jaki prodor neprijatelja, kojeg se u ovom pod-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 6/1—14. k. 29.

² Odnosi se na pokret dijelova Prve proleterske. Četvrte i Desete
NOU divizije u Dalmaciji. Opširnije o tome vidi u dok. br. 69.

ručju može suzbiti samo intenzivnom upotrebom zrakoplova za obrušavanje i teškom borbom prsa o prsa. Komunističke snage partizanske 6. brigade, jedne crnogorske brigade i nekoliko manjih partizanskih bataljona ustrojenih iz razpršene 16. udarne vojvođanske divizije,³ još uvijek se nalaze u područja Ma-jevice i Sekovića, u kome prostoru vrše svakodnevna prebacivanja s položaja na položaj, što ima izključivo lokalni značaj.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B./II. ODSJEKA:

Damić

6.IX.1943 D

(M.P.)

BR. 181

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARA-JEVU OD 6 SEPTEMBRA 1943 GOD. O POKRETIMA JEDI-NICA NOV PREKO DRINE I PREMA ZELENGORI I O PADU GORAZDA¹

**ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
SARAJEVO**

Broj: 48—Taj—43.— Sarajevo, dne 6. rujna 1943.—

Dnevno izvješće za dan

5. rujna 1943. godine.—

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGUR-NOST — Zagreb
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGUR-NOST URED X. — Zagreb
- 3) OBCE ZAPOVIEDNICTVO REDARSTVENE STRAŽE — Zagreb
- 4) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU BOSNU G. ŠANDOR BENAK — Banja Luka
- 5) G VELIKI ŽUPAN VELIKE ŽUPE VRHBOSNA — Sarajevo

Savezno nalogu Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942, broj: 150604/42, čast mi je pod-

^a V di tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10:3, k. 198.

nieti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Zupi Vrhbosna za dan 5. rujna 1943. godine.—

Ovaj čas podpisani je primio obavijest da jake partizanske skupine ulaze u Goražde,² a da se njemačke postrojbe povlače prema Višegradu. Stanovništvo Goražda se evakuše.

Partizanska brigada,³ koja se je nalazila na području Ustikoline i [Han] Osanice, prešla je na desnu stranu Drine u Srbiju.

Partizanska skupina, koja se nalazi na području Trnova, sjevero-zapadno od Kalinovika, kreće prema Zelengori.⁴

Na Planini Romaniji u blizini Sarajeva, pojavila se je jedna partizanska skupina. -j

Četnički odred Save Derikonje sa sjedištem na Crnom Vrh, vrši popis stanovnika u okolici Rajlovca, kotar Sarajevo, koji su sposobni za nošenje oružja, navodno za stupanje u četničke odrede.

Četnici na području od Prače pa sve do Trebevića, kotar Sarajevo, noćas dne 5. o.mj. u oči rođendana bivšeg kralja Petra palili su vatre, rakete i pucali su.

Iz ostalih kotareva Velike Zupe Vrhbosna nema nikakvih vijesti o važnijim događajima.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

»

² O napadu na Goražde vidi u dok. br. 41 i 150.

³ Odnosi se na Drugu proletersku brigadu. Detaljnije o tome vidi u dok. br. 150.

⁴ Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Vidi prim. 5 u dok. br. 169.

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
7 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPUŠTANJU PODRUČJA VE-
LIKE ŽUPE PLIVA I RAMA OD STRANE USTAŠKO-DOMO-
BRANSKIH JEDINICA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA MINISTARSTVO UNUTARNJIH
POSLOVA

Nadzorni odjel —• politički odsjek

N O. Broj: 1584-11-1943. Zagreb, dne 7 rujna 1943.

Predmet: Napuštanje područja po
oružanim snagama —

Ministarstvu oružanih snaga — Glavni stožer
Glavnom ravnateljstvo! za javni red i sigurnost

Zagreb

Velika Zupa Pliva i Rama u Travniku pod brojem T. 88/43
od 1 rujna 1943. dostavila je sljedeće:

»Od 19 kolovoza, kada su naše oružane snage napustile
skoro cijelo područje Velike župe Pliva i Rama, u svim napu-
štenim mjestima su se odmah pojavile partizanske horde, koje
pljačkaju i ubijaju napušteno pučanstvo.

Nije moguće točno ustanoviti kakvo je sada stanje u
Jajcu, Varcar Vakufu,² Bugojnu i Glamoču, pošto sa ovim mje-
stima nema nikakve veze, a ista su u rukama odmetnika. Sva
ova mjesta osim Bugojna napuštena su po našim oružanim sna-
gama bez ikakve borbe. — Samo Bugojno je dalo odpor par-
tizanima sa malom posadom ustaša ali je ono moralo ubrzo
podleći, pošto su odmetnici raspolagali sa mnogo jačim sna-
gama.³

Dana 23 kolovoza 1943. napušteno i mjesto Glamoč. Gra-
đanstvo ovoga mjesta se je izselilo u Livno zajedno sa vojskom.
Vojska je prilikom povlačenja iz Glamoča zapalila svu svoju
izvršenu slamu, kao i sve bunkere i sve obližnje plasteve sa
žitom i sienom, odakle se je požar proširio i zahvatio jedan
dio grada Glamoča koji je i izgorio. Naš siromašni sviet, koji

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 32/8—1, k. 93.

* Mrkonjić Grad

² Bugojno su zauzele jedinice Treće krajiške NOU brigade 25 av-
gusta 1943 godine. Opširnije o tome vidi u dok. br. 58.

se je povlačio noseći i vukući svoju sirotinju, partizani su dočekali i otimali od naroda sve što je vukao, a kola su kasnije popaljena.

Obzirom na gore izloženo ponovno se je osjetio jak priliv izbjeglica iz ovih krajeva u obližnja mjesta kao što su Travnik i Livno. Briga oko smještaja i prehrane ovih izbjeglica je jako velika, pošto su sredstva s kojima ova Velika župa raspolaže jako skromna.

Od strane ove Velike župe se moli, da se kod mjerodavnih poduzmu potrebite mjere, kako bi se ovi krajevi čim prije ponovno oslobodili od partizanskog gospodstva i zaštitilo pučanstvo koje u ovim krajevima najviše trpi od odmetnika.—«

Gornje se dostavlja znanja radi.—

ZA DOM SPREMNI!

Za Ministra — državni tajnik
(Dr. Nikolić)
(M.P.) Dr Nikolić

BR. 183

**DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
9 SEPTEMBRA 1943 GOD. O POKRETIMA I AKCIJAMA JE-
DINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹**

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 88/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 9. IX. 1943

(Oznake po karti 1:100.000)

I. 1. — Prikupljanje partizana u prostoru izn.jđu Rogatice i Goražda.

2. — *Pojedinosti:*

a) *Područje Rogation — Goražde:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, 6. Bosanska partizanska brigada nalazi se u prostoru s. Sudići (5 km. s.z. od Jabučkog Sedla). Kod želj. postaje Dub — na karti nema — (3 km. s.z.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11/1—8, k. 29.

od Ustiprače) nalazi se jedna Crnogorska brigada.² Skupina oko 400 partizana³ zauzela je Jabučko Sedlo (6 km. s. od Goražde). Prema Ustipraču iz smjera Goražde partizani»stigli do crte: Kopači — Osoje — Borak (6 km. s.i. od Goražda).

b) *Područje Livno—Glamoč:*

Prema izvješću V. zdruga, noć 7/8. o. mj. oko Livna protekla u miru. Razviđanjem prema Cincar pl. (8 km. s. od Livna) nije se došlo u dodir sa neprijateljem. U prostoru Karajzovci (13 km. s. z. od Livna) nalazi se skupina partizana nepoznate jačine oboružana sa jednom strojnicom. Partizanskih skupina imade u s. Asići (05 km. s. od Glamoča) — u prostoru 4 km. s. i. od Glamoča partizani imadu svoju bolnicu.⁴ Jedna skupina partizana nalazi se u s. Dubravi (7 km. s. i. od Glamoča).

Partizani u ovim mjestima čekaju pomoć iz Like i iz smjera Bugojna, pa kad ih se navodno prikupi oko 10 brigada onda će napasti na Livno.

c) *Područje Vlasenica:*

Prema izvješću I. zdruga, samovoz upućen iz Vlasenice prema Bratuncu. survao se kod Milića (12 km. i. od Vlasenice) u Jadar. Upravljač samovoza mrtav i 6 pratilaca ranjenih. Drugih podataka nema.

d) *Područje Trnovo:*

Prema izvješću 5. orpukovnije, njemačka posada iz "Kalinovika" sa našim oružništvom povukla se u Trnovo.

e) *Područje Travnik:*

Prema izvješću 369. divizije, noću 7./8. o. mj. odbijeni su napadaji na Travnik i Turbe. Osobni vlak 4 km. z. od Travnika naletio je na minu.⁰ Pruga na ovom mjestu razvaljena. Drugih podataka nema.

f) *Područje Busovača:*

Prema izvješću 369. divizije, oko 1000 odmetnika⁷ nalazi se u pokretu iz prostora 10 km. j. z. od Busovače sa namjerom da napadnu Busovaču i već su stigli u prostor 6 km. j. i. od Busovače.

* Vidi dok. br. 63.

" Vidi dok. br. 41.

* Na prostoru Glamoča u to vrijeme nalazile su se jedinice Četvrte NOU divizije.

^e Vidi dok. br. 73 i 82.

* Vidi dok. br. 149.

⁷ Odnosi se na jedinice Četvrte NOU brigade Pete divizije. Vidi dok. br. 149.

3. — *Namjera:* Razvidanje u prostoru Goražde i **Rogatica** i obrana Rogatice.

Vlastiti gubici: 1 ustaša mrtav i 6 ranjenih.

Neprijateljski: Nema podataka.

II- 1. — Sa orpostaje Mokro 7. o. mj. udaljio se nepoznato kuda 1 domobran sa oružjem u oružničkoj odori.

2—4. — Bez promjene.

III. Bez promjene.

11/IX D

(M. P.)

Zapovjednik, general
(Prohaska)
Prohaska

BR. 184

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUZNICKOG VODA U
GORAZDU OD 9 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU
GORAZDA OD STRANE JEDINICA NOV¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO ORUZNICKOG VODA GORAŽDE
5. ORUZNICKE PUKOVNIJE

Broj 562/taj.
u Goraždu, dne 9. rujna 1943

Predmet: Zauzeće Goražda po
partizanima izvješćuje.

- 1) ZAPOVJEDNIŠTVU 5. ORUŽ. PUKOVNIJE (J. S.)
- 2) ZAPOVJEDNIŠTVU ORUZNICKOG KRILA SARAJEVO.

Partizanske brigade koje su se nalazile u selima oko Orahovice i Preville (s. z. 10—15 km. od Goražda) dne 1. IX. 1943. spustile su se do Ustikoline između 1 i 2. IX, 1943. prešli su na desnu stranu rijeke Drine, a jedan odred dne 3. IX. 1943. također se je spustio od Stoca niz riečicu Osanicu i istoga dana u 5 sati sa sviju strana obkolili su željezničku postaju u Osanici u kojoj su bili smješteni oružnici postaje Ustikolina i Foča u jačini

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 44/3—1, k. 149.

od 25 momaka te istu sa pušćanom i strojopušćanom vartom, rućnim bombama i osvjetljućim raketlama, oružnici pomenute postaje primili su borbu te uslied veoma velike nadmoćnosti neprijatelja napustili su postaju i probili se kroz lanac neprijatelja i izbjegli za Goražde, u ovoj borbi poginuo je pomoćni oružnik Salko Hrustemović sa postaje Foća, a teško ranjen pomoćni oružnik Murat Humić sa postaje Ustikolina, partizani su teško ranjenog oružnika Humića odvezli za Ustikolinu gdje su ga ispitali i previli, a zatim istoga sa jednim civilnim kolima uputili u Goražde, koji je istoga dana u 22 sata došao u Goražde i po ukazanoj liećnićkoj pomoći imenovani dne 4 rujna 1943. u 8 sati upućen u domobransku bolnicu u Sarajevo na liećenje. Imenovani kod ovoga voda nije preslušan jer je bio u agoniji uslied teških rana i nije mogao govoriti.

Partizani koji su se nalazili oko riećice Osanica pripremali su teren da izvrše napad na Goražde, ali su samo oćekivali svoju glavnu pomoć koja bi im mogla doći u toku 5 ili 6. IX. 1943, od Bara i Orahovice (s. z. 10—15 km. od Goražda).

Prema tada imajućim podacima o kretanju partizana i njihovim namjerama od strane ovoga voda upućena je jedna jaka obhodnja pod zapovjednićtvom oruž. vodnika Salke Šećerovića da uhvati vezu sa postajom Ilovaća—Kola² i da izvidi namjeru partizana; dne 5. IX. 1943. u 10.30 sati ova obhodnja se je sukobila kod sela Rešetnice (s. z. 6 km. od Goražda) sa jednim partizanskim odredom te nakon kratke borbe a veće nadmoćnosti neprijatelja ova obhodnja povratila se je za Goražde i usput prikupila podatke da se istoga dana jedna skupina partizana od 2 brigade koje su u jaćini od oko 1500 dobro naoružanih ljudi koji su se spustili od Bara i Hadžića u sela Brajlovići (s. z. 4 km. od Goražda) i da imaju namjeru zauzeti Goražde, a također o namjeri partizana dobiveni su i drugi podaci od pojedinih osoba da bezuslovno moraju zauzeti mjesto Goražde najdalje do 6. IX. 1943.

O partizanskim namjerama izvješćen je zapovjednik njemaćkog oružnićkog redarstva u Goraždu koji je također slao svoje obhodnje u pravcu partizana i iste je podatke primio o namjerama istije, te sporazumno sa potpisatim posjednuti su svi glavni položaji oko Goražda radi odbrane istoga, a isti je u navedenu svrhu tražio pomoć od njemaćkih postrojbi koje se nalaze u Čajniću, ali je potpisatome saopćio da se iz Čajnića od tamošnjih njemaćkih postrojbi ne može dobiti nikakva pomoć, te prema ovome pomenuti zapovjednik njemaćkog redarstva u Goraždu dne 5. IX. 1943. oko 17 sati narućio je vlak iz Usti-

* Kola (kod Ilovaće)

prače za Goražde i svu svoju opremu smjestio u vlak, a potnisati također sa jednim kolima vodnu pismohranu i ostalih pol staja koje su se nalazile u Goraždu u toka istoga dana u 21 sat uputio je u Ustipraču da ne bi pismohrana pala partizanima u ruke, a živežne namjernice u koliko su postaje imale smještene su u vlak sa njemačkim stvarima, koji je vlak iz Goražda istom' dana oko 23 sata krenuo za Kopače.

Po odlasku vlaka iz Goražda za Kopače zapovjednik njemačkog oružništva u Goraždu potpisatome je saopćio istoga dana u 24 sata da se odmah izvrši evakuacija naših oružanih i njemačkih snaga iz Goražda. uslied postojeće opasnosti i nadmoćnosti neprijatelja, pošto se svakoga momenta očekuje napad od strane neprijatelja a nema nikakve mogućnosti da bi se Goražde po našim snagama moglo održati, a također nema nikakve pomoći, te da bi se izbjegle očigledne žrtve kako naše tako i pučanstva dao je znak 6. IX. 1943. u 1 sat sa 3 crvene raketle, koji je znak bio ugovoren za ostup, po datome znaku za povlačenje odmah je obavješteno pučanstvo i upravne oblasti, a naše i njemačke oružane snage pokupljene su sa uporišta i povukle se do željezničke postaje Kopači, gdje se je njemačko oružništvo ukrcalo u vlak i produžilo u Ustipraču a iz Ustiprače za Višegrad, a dočim potpisati sa oružnicima produžio je pješke do Ustiprače te je istoga dana u 6 sati stigao u Ustipraču, odaklena se je potpisati po dolasku putem brzoglasa javio zapovjedniku 5. oružničke pukovnije, od kojega je dobio zapovjed da zauzme uporišta oko Ustiprače na kotama Grad i Našćenje³ sa oružnicima, a da jednu jaču obhodnju u jačini oko 30 momaka uputi na željez. postaju Kopače koja da zaposjedne željezničku postaju i osigura željez. most u Kopačima, ovaj raspored je izvršen u sporazumu sa zapovjednikom mjesta Ustiprača poručnikom Cizmićem. koji je bio u sastavu IV. zdruga iz Rogatice.

Od izbjeglica koji su došli iz Goražda dobiveni su podaci da partizani nisu zaposjeli Goražde, istoga dana oko 14 sati došao je oklopni vlak u Ustipraču i produžio za Goražde sa kojim je u pratnji otišao i putnički vlak sa većim brojem izbjeglica i naoružanih milicionera, a ovim vlakom uputio sam oružnika Husu Čopelja i pomoćnog oružnika Saliha Dautovića da izvide stanje u Goraždu. te nakon nekoliko vremena isti su mi se javili sa poštanskog brzoglasa iz Goražda. kojima sam izdao zapovjed da se iz Goražda upute sa oklopnim vlakom za Ustipraču te da se na Kopačima priključe odposlatoj obhodnji.

Istoga dana u 16,30 sati partizani su sa svijju strana sa svojih 6 udarnih četa koje su pripadale 2. Dalmatinskoj, 4. Cr-

* Nastijene

nogorskoj i 6 nepoznata naziva brigadi, a sve u sastavu Dalmatinske divizije, i zauzeli mjesto Goražde,⁴ a od izbjeglica I doznao sam da je oružnik Huso Copelj i pomoćni oružnik I Salih Dautović kao i pomoćni oružnik Bećir Škulj, koji je došao sa Jabuke nekim poslom u Goražde, te su svi skupa po I-partizanima zatečeni u poštanskom uredu u Goražda gdje su i zarobljeni, te se za njihovu sudbinu do sada ne zna, istoga dana po zauzeću mjesta Goražda partizani su oko 17.30 sati produžili a pravcu Kopača, napali naše oružnike koji su već bili stigli na Kopače i na most, te na njih otvorili vatru iz pušaka i strojopušaka, a njihova je jačina bila oko 200 ljudi, među kojima je bilo više njih na konjima, napadnuti oružnici pod jakom vatrom povlačili su se za Ustipraču pod zaštitom otvorene vatre naših oružnika sa položaja Nastijene, u ovoj borbi je pomoćni oružnik Bezdrob Rešid, Pašić Nurija i Džaka Aljo [jijestali, od kojih se smatra da je Bezdrob ranjen, za čiju se sudbinu do sada ne zna.

Partizani su dne 6 na 7. IX, 1943. izvršili napad na Ustipraču puščanom i strojopuščanom vatrom kao i iz bacača mina, bombama i osvietljujućim raketlama. kojom su prilikom bili ; došli do same željezničke postaje u Ustipraču, ali su po našim [snagama uz pripomoć oklopnoga vlaka odbiveni.

Partizanske obhodnje često dolaze iz sela Mašića do naših položaja sa kojima se po nekada i prepucavaju.

Njemačke postrojbe stigle su u Ustipraču u toku dana 7 i 8. IX. 1943., koji za sada izviđaju jačinu neprijatelja'. Partizani su prekopali cestu kod Kopača a kod sela Mašića zapalili most, također su na više mjesta od Goražda do Ustipraču pokvarili željezničku prugu.

Naša jačina oružnika: bilo je za borbu oko 200 momaka, a njemačkog oružništva oko 100 momaka, oružnici postaje Ilovača—Kola došla je u sastav ovog voda dne 5. IX. 1943. u jačini od 11 momaka, a 15 navodno da su otišli u pravcu Bara te se za njihovu sudbinu do danas ne zna.

Oružnici ispostave Jabuka 7. IX. 1943. povukli su se preko Borak-Brda za Ustipraču, t. j. pošto su četnici napustili položaj sa Jabuke koji su otišli a pravcu Mesića. Za sudbinu pojedinih oružnika još se ne zna, a ovo će se naknadno dostaviti.

Nestali oružnici u Kopačima Bezdrob Rešid, Pašić Nurija i Džaka Aljo, izbjegli su od partizana, od kojih su partizani razoružali i svukli Pašića i Džaku, a Bezdrob je izbjegao sa

oružjem i opremom jer ga partizani nisu pronašli u kukum» zima, gdje se je bio sakrio.

Prednje izvješće predlažem na znanje.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

J. S. 14/9

Zapovjednik poručnik:
(Hail Hadžiahmetović)
Hadžiahmetović, v. r.

BR. 185

**DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
10 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI U ISTOČNOJ I ZA-
PADNOJ BOSNI¹**

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 90/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 10. IX. 1943.

(Oznake po karti 1 : 100.000)

I. 1.— Goražde povraćeno u naše ruke. Neprijatelj je odstupio prema Ustikolini i Foči.

2. — *Pojedinosti:*

a) *Područje Rogatica—Goražde:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, 9. o. mj. u 1425 sati Niemci ušli u Goražde.² Neprijatelj je odstupio prema Ustikolini i Foči³.

Partizani se još nalaze na Jabučkom Sedla. II. bojna 6. gorske pukovnije imade danas da ovlada Jabučkim Sedlom. Partizanska brigada iz Sudića (6 km. j. z. od Rogatice) produžila je prema jugu i dostigla Vražalice (9 km. j. z. od Rogatice). Partizanska brigada, koja je bila iz smjera Duba (10 km. j. i. od Rogatice) krenula prema Goraždu, vratila se natrag.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13/1—11, k. 29.

² Vidi dok. br. 1/9a, k. 736 A, u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

* Isto. Odnosi se na pokret Druge proleterske divizije u Sandžak. Vidi dok. br. 1.

9. o. mj. u 1915 sati 4 zrakoplova bombardirali su naše postave kod Mesića (5 km. j. od Rogatice) bez osobitog učinka. [Ranjen samo 1 domobran. Ovo nisu bili hrvatski zrakoplovi, [vjerojatno njemački.

b) *Područje Vlasenica—Sekovići:*

Prema izvješću Domdo bojne Vlasenica, 7. partizanska brigada u jačini oko 600 pušaka i 14 strojopušaka prebacila se iz pl. Majevice preko Capardi u Borogovo (7 km. s. i. od Šekovića) i u Rudište⁴ (5 km. i. od Šekovića).

9. o. mj. u 0300 sati izvršen je napad na uporište oko Nove Kasabe (14 km. s. i. od Vlasenice). Na našoj strani 2 ranjena i 1 nestao, a kod neprijatelja 1 mrtav i više ranjenih.

c) *Područje Pale:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, skupina oko 200 četnika grupe Plemića Bože priprema napad na Pale u prostoru: • Rakovac (2 km. s. i. od Pala) — Careve Vode (2 km. i. od Rakovca) — Jelovci (2 km. s. od Rakovca). Osim toga četnika imade i u prostoru oko Pračkog Vrela (8 km. j. z. od Sjetline) i oko vrela Bistrice (6 km. j. od Pala). Oba vrela su ugrožena od četnika. Noću 9./10. o. m. četnici odnieli iz pošte Pale sve zaplijenjene krugovalnike.

d) *Područje Trnovo:*

Prema izvješću Domdo sati Trnovo, skupina oko 150 četnika u pokretu iz Presjenice (10 km. s. z. od Trnova) prema Dobrom Polju i Kalinoviku, kamo idu da se navodno bore protiv partizana.

e) *Područje Jajce:*

Prema izvješću mjestnog zap. Travnik, u Jajcu se nalazi skupina oko 400 partizana, a navodno i Tito sa nekoliko engleskih častnika.

f) *Područje Travnik:*

Noću 9./10. o. m. odbijeni su manji napadaji na Travnik i Busovaču.

g) *Područje Sarajeva:*

9. o. mj. u 23.30 sati otvorena je vatra na postav Podhum, a 10. o. mj. u 0030 sati otvorena je vatra iz smjera Pofalića na postav kod zidanog skladišta (zapadna periferija grada Sarajeva). Odogovoreno je vatrom. Gubitaka na obje strane nije bilo. Do sada nije ustanovljeno tko je vršio ove prepade.

3.) *Namjera*: Ovladati Jabučkim Sedlom. Razvidanje u prostoru Rogatica—Goražde.

Vlastiti gubitci: 1 domobran i 2 milicionera ranjeni
1 milicioner nestao.

Neprijateljski: 1 mrtav i više ranjenih.

II.—III. Bez promjene.

13/IX D

(M. P.)

Zapovjednik, **general**
(Prohaska)
Prohaska

BR. 186

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 10 SEPTEMBRA 1943 GOD. O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U SARAJEVU I VELIKOJ ZUPI VRHBOSNA¹

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST

POLITIČKI ODSJEK

Sarajevo

Broj: 48—Taj—43.—

Sarajevo, dne 11. rujna 1943. —

Dnevno izvješće za dan
10. rujna 1943. godine. —

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Zagreb
- 2) P^T *VNH T? AVNATFL.TSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED X. — Zagreb
- 3) O[^]ČE ZAPOVIEDNICTVO REDARSTVENE STRAŽE — Zagreb
- 4) (Tr.AVAR GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZAPADNU BOSNU G. ŠANDOR BENAK — Banja Luka
- 5) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ZUPE VRHBOSNA — Sarajevo

Savezno nalogu Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29 prosinca 1942, broj: 150604/42, čast mi je dostaviti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sara-

jevu, i Velikoj Zupi Vrhbosna za dan 10. rujna 1943. godine. —

Goražde, Foču, čajniče, Kalinovik. Fojnicu i Kreševo još uvijek drže partizani, ali ne vrše daljnje nastupe.

Dne 10. rujna o. g. četnici sela Ponora, kod Sokolca napali na našu domobransku postrojbu, koja se je u borbi povukla. Za odmazdu danas će biti bombardirano selo Ponor.

Noćas, dne 10. rujna o. g. 4. partizanska brigada, koja je došla od pravca Busovače, razorila je prugu kod željezničke postaje Modrinja, usljed čega je došlo do sudara između osobnog i domobranskog vlaka, kojom prilikom je bilo žrtava, ali još neutvrđen broj.²

Na području Velike Zupe Vrhbosna nije bilo zadnja dva dana osobitih događaja. Kod pučanstva vlada zadovoljstvo što je Italija kapitulirala, ali ujedno i zabrinutost za daljni razvoj. Prilike su uglavnom prilično povoljne.

Prema obavijestima, koje je jutros podpisani primio situacija u južnoj Dalmaciji i Hercegovini razvija se povoljno. Kod Grude, Cavtata i Kupara i u iztočnoj granici Dubrovačkog kotara i Hercegovine, Talijani su sa četnicima davali odpor, koji je svladan. Divizija »Messina« nalazi se u rasulu, baca oružje i kreće prema Trstenom. Naša 6 pješачka divizija zauzela je Dubrovnik i zarobila zapovjednika divizije »Messina« generala Spichozi.³

Jedna talijanska zaštitnica kod Dubrovnika u jakosti od 850 ljudi jučer je davala odpor i stupila je u pregovore sa Niemcima. Mostar još nema veze sa Dubrovnikom, a niti vlakovi iz Sarajeva idu dalje od Mostara. Ston i Opuzen, gdje je bila jaka talijanska posada, zauzeli partizani. Oko Stoca sakupljaju se četnici, ali još ne nastupaju.

Prema nepredviđenim vijestima tvrdi se, da se je jedan dio dalmatinskih partizana pridružio našim domobranima, i da Vice Buljan sa Hrvatskom zastavom ide prema Sinju.⁴

Jutros u 4.10 sati dogodio se sudar vlakova između Kaknja i Modrinja. Ustanovljeno je za sada da imade 5 željezničara

² Opširnije o ovome vidi u dok. br. 149.

³ Pogrešno: Treba Spicacci.

⁴ Podatak nije tačan. U izvještaju štaba Četvrte operativne zone od 13 septembra 1943 god. Glavnom štabu Hrvatske kaže se: »Od 11 o. m. grad Split, čitav splitski basen i Makarsko Primorje u našim rukama. Razoružana divizija »Bergamo«. Plijen ogroman. U Splitu i duž obale pravi narodni ustanak. Na našu stranu prešlo mnogo Talijana oficira i vojnika. Formiran talijanski bataljon »Garibaldi« ...« Vidi tom V knj. 19. dok. br. 54. Pored toga, poslije kapitulacije Italije, na području Dalmacije formirano je deset novih brigada Narodnooslobodilačke vojske.

mrtvih i nekoliko ranjenih, dok 20 domobrana teško ranjenih i 18 lakše ranjenih. Do sudara je došlo uslied toga što je vlak broj: 121, koji dolazi iz Broda za Sarajevo, a koji služi samo za prevoz domobrana, bio napadnut od strane partizana. Kada je ovo mašinovođa primietio povećao je brzinu i htio projuriti sa domobranskim vlakom, kako bi se spasao, ali je uto naišao teretni vlak broj: 180 i sa istim se dogodio sudar. Koliko je domobrana mrtvih još se ne zna, jer se lješine nalaze izpod željezničkih kola, koja još nisu podignuta.

Noćas, dne 10. o. mj., partizanska skupina napala je munjevodnu središnjicu u Ljutoj, 3 km. daleko od Konjica. Od domobrana, koji su istu čuvali, 1 mrtav a za 17 ne zna se. Njemačka vojska je odmah pošla u odbranu i izviđaj.

Četnici se prikupljaju na raznim područjima, a oko Vlasenice i Prače postali su nasilniji.

Na prostoru između Ravnog i Huma prikupljaju se četnici i jučer, dne 10. o. mj., nisu dozvolili popravak pruge u tunelu kod Ravnog, kojeg su Talijani minirali i u njemu 2 željeznička kola. Danas će odpočeti popravak pruge i tunela, i ako ne bude smetnje promet bi mogao biti uzpostavljen za dva dana.

Partizani su minirali most kod Komina—Metkovića. U luci Ploče Talijani uništili sve naprave.

Srušen je drveni cestovni most kod Čapljine. —

U samom gradu Sarajevu u posljednja 24 sata vladao je podpun red i mir. —

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

RASPIS PRETSJEDNIŠTVA VLADE NDH OD 11 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ODNOSU PREMA ITALIJANIMA I NJIHOVOJ IMOVINI¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
U ZAGREBU

Broj: V. T. 3615—B—I—43. Zagreb, dne 13. rujna 1943.

Predmet: Postupak sa Talijanima
i njihovom imovinom. —

ŽUPSKIM REDARSTVENIM OBLASTIMA — Svima
IZPOSTAVAMA ŽUPSKIH REDARSTVENIH OBLASTI
Svima
GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST SVIMA ODJELIMA

Predsjedništvo Vlade pod Broj: Taj. 220—1943 od 11. rujna o. g., dostavilo je sljedeće:

»Ministarstvo vanjskih poslova dogovorilo je sa njemačkim poslanstvom iz Zagreba sljedeća privremena načela u pogledu postupka prema Talijanima i njihovoj imovini:

1) Temelj za postupak prema Talijanima daje činjenica da je Kraljevina Italija primirjem sa neprijateljem jednostrano prekršila svoje ugovorne obveze. Okolnosti pod kojima je primirje zatraženo i neprijateljske vesti koje su tim povodom izdane, sile nas na primjena potrebnih mjera opreza.

Sadašnji odnos sa Kraljevinom Italijom nije više saveznički odnos, no ne predleži niti ratno stanje, a niti stanje neutralnosti. Do razbistrenja ovog odnosa provode se potrebne mjere opreza.

2) Mjere opreza, koje se poduzimaju ravnaju se izključivo prema političkim obzirima i provode se na području Nezavisne Države Hrvatske sa strane hrvatskih oblasti, ukoliko vojničke vlasti nisu prisiljene primieniti osobite vojničke mjere opreza. Suradnja Njemačkog poslanstva u Zagrebu kod primjene ovih mjera posljedica je samo potrebe, da se i sa strane

Njemačkog Reicha u ovom času osiguravaju njemački politički interesi.

Primjenjene mjere ravnaju se prema držanju talijanskih službenih mjesta u odgovarajućim slučajevima na području na kojemu Kraljevska Talijanska vlada još vrši vlast, a primjenjuju se samo po potrebi i nužnim oprezom, već obzirom na novo stvorenu talijansku nacionalno-fašističku vladu.

3) Mjere internacije primjenjuju se prema Talijanima samo u slučajevima, kada se radi o službenim osobama, kojima treba do daljnjega oduzeti mogućnost obavljanja legalnih ili ilegalnih službenih čina. Posebnici Talijani se stoga u načelu nemaju dirati. Podređenom osoblju talijanskih službenih mjesta, kod kojega ne postoji bojazan u pogledu obavljanja kakovih službenih čina, može se narediti da se dnevno prijavi redarstvu.

U pogledu talijanskih diplomata treba primieniti uobičajene naročite obzire, tako da se i mjere internacije tamo gdje su potrebne, imadu primieniti u najblažem obliku i uz najveće osobne obzire.

4) Kod pravnih odnosa u pogledu talijanskog vlasništva i talijanskih uređaja ne nastupa do daljnjega nikakova promjena. Treba najpomnije izbjegavati bilo kakove povrede u tom smjeru.

Talijanski uredi imadu se staviti pod stražu, a promet u njima imade se ograničiti na najpotrebnije uzdržavanje prostorija. Zapliene uređaja, spisa i drugih sastavnih dielova našastara, ne smije se uobće vršiti.

Posebnički stanovi, u koliko su u njima internirani Talijani, imadu se također staviti pod stražu, kako kao internirani ne bi mogli pobjeći i kako k njima ne bi imale pristup nepozvane osobe. Brzoglasni i drugi dojavni uređaji imadu se prekinuti, a interniranima onemogućiti svaki saobraćaj dojavnog značaja.

Talijanski stanovi ne mogu se do daljnjega uobće zaplieni, a niti se ne mogu iz njih ukloniti bilo kakovi predmeti.

Umoljavate se, da podređenim službenicima izdate najstrožiji nalog, da se gornjih načela izvole bezuvjetno pridržavati, kako bi se onemogućio svaki prigovor u pogledu postupka sa hrvatske strane u ovim poviestnim časovima.«

Gornje se dostavlja radi znanja i točnog postupanja po uputama.

ZA DOM SPREMNI!

**ZAMJENIK
GLAVNOG RAVNATELJA:
(VI. Vranković)**

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
U SEPTEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU VLASENICE OD
STRANE JEDINICA NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE¹

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Broj: V. T. 7926 — 1943.— Zagreb, dne 11. rujna 1943. —

*Predmet: Napad i upad partizana
u Vlasenicu. —*

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Dana 10. rujna 1943 gcdine u 10.20 sati, primili smo iz
Tuzle brzojav sljedećeg sadržaja:

»Jučer su sa sjeverne i sjeverozapadne strane izvršeni
napadi na Vlasenicu. Jučer su vođene ogorčene borbe između
naših slabijih i nadmoćnijih u ljudstvu partizanskih skupina,
pridošlih sa Majevice, što je jučer javljeno. Prema viesti sti-
gloj ovog časa, partizani su upali u Vlasenicu.²« —

Dostavlja se prednje s molbom na znanje. —

ZA DOM SPREMNI!

11/IX D

NADSTOJNIK B./II. ODSJEKA:
(Stjepan D a m i ć)
S. Damić

(M. P.)

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 11/1—11, k. 29.

² Vlasenicu su zauzele jedinice Prve i Druge vojvodanske brigade
Šesnaeste NOU divizije. Opširnije o toku i rezultatima napada vidi u
tomu IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA On
12 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDI
NICA NOV NA TERITORIJI ISTOČNE I CENTRALNp
BOSNE¹ j

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 92/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 12. IX. 1943.

(Oznake po karti 1 : 100.000)

I. 1.— Partizani zauzeli Vlasenicu. Jedan dio posade pro-
vukao se u Novu Kasabu, a jedan dio u Sokolac.

2. — *Pojedinosti:*

a) *Područje Vlasenica:*

Prema izvješću I. zdruga Sokolac, 10. o. mj. u 2330 sati
oko 3000 partizana napalo je Vlasenicu i nakon žestoke borbe
sa našom posadom istu zauzeli. Naši gubitci osjetljivi, a kod
neprijatelja nepoznati. Ostatak posade jednim dielom izbjegao
u Novu Kasabu i Zvornik, a jednim dielom (50 ustaša i 30 oru-
žnika) stigli u Sokolac. Neprijatelju palo u ruke: 1 bacač, 2
strojnice i skladište posade u Vlasenici.²

b) *Područje Lašva—Kakanj:*

Prilikom napadaja partizana na želj. postaju Modrinje¹
i prilikom sudara vlakova između Modrinja i Kakanja noću
10./11. o. mj. (dnevno izvješće od 11. o. mj.) do sada ustanov-
ljeni su sljedeći gubitci: 6 mrtvih, 22 teško i 26 lako ranjenih,
od toga 4 željezničara mrtva, 3 lako i 9 teško ranjenih.

c) *Područje Livno — Kupres:*

Prema izvješću V. zdruga, u prostoru Blagaja (9 km. s.z.
od Kupresa) nalazi se navodno 7. i 9. krajiška part. brigada.⁴
U prostoru G.i D. Malovana (8—12 km. j.z. od Kupresa) nalaze
se skupine partizana nepoznate jačine. U Šujicu (14 km. s.i.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 16/1—43, k. 29.

* Vidi dok. br. 188, prim. br. 2.

² Vidi dok. br. 149.

⁴ Odnosi se na jedinice Desete NOU divizije. Vidi dok. br. 56,
84, 87 i 106.

od Livna) ušlo je oko 200 partizana.⁵ Upućeni iz Livna odjeli I ustaša prema Sujici radi protjerivanja partizana.

d) *Područje Travnik:*

Prema izvješću 369. divizije, noću 10./11. o.mj. odbijen je manji napadaj na Turbe.

e) *Područje Pale — Goražde — Višegrad:*

Prema izvješću 369. divizije, u prostoru Pala i Bistrice (6 km. j. od Pala) prikupljaju se četnici sa namjerom da napadnu Pale i Bisticu.

U prostoru 7 km. j.j.i. od Goražda oko ceste pojavila se manja odmetnička skupina.

U prostoru 5 km. s.i. i 4 km. j. od Višegrada prikuplja se jaka četnička skupina, sa namjerom da napadne Višegrad, za ieme dok glavnina njemačkih snaga bude odsutna iz Višegrada.

3. — *Namjera:* Odbrana Sokolca, razviđanje u prostoru oko pruge Pale — Višegrad i osiguranje ove pruge.

Vlastiti gubitci: brojčano za sada kod Vlasenice nepoznati, a tako isto brojčano nepoznati gubitci pripadnika oružanih snaga kod Modrinja.

Neprijateljski: Nema podataka.

II. 1. — Prema izvješću iz Dubrovnika, 12. o.mj. u 06.00 sati odpočelo je razoružanje talijanske divizije »Marche« u Dubrovniku. Mjestimični otpori.

Prema izvješću 6. divizije, Talijani vratili I. bojnu zapovjedniku 14. p.p. u Trebinju, čime se je povećao obskrbeni stališ, a hrane ima svega još za 4 dana. Trebinje i okolica ugroženo od većeg broja četnika.

2. — II. bojna 6. gorpukovnije prema nalogu 369. divizije vraćena sa Jabučkog Sedla u Rogaticu, a na Jabučkom Sedlu ostao je samo 1 ojačani vod ove bojne.

3. — Bez promjene.

4. — Noću 10./11. o.mj. iz II. sklopa Zagreb, konj. puk. pobjeglo je sa oružjem 25 domobrana partizanima.

III. Bez promjene.

16/IX D

Zapovjednik, general
(Prohaska)
Prohaska

(M.P.)

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG GORSKOG ZDRUGA OD 12 SEPTEMBRA 1943 GOD. O FORMIRANJU GORSKIH I LOVAČKIH ZDRUGOVA¹

ZAPOVJEDNIČTVO

3. GORSKOG ZDRUGA

Oper. Br. 194/taj.
Priedor, 12. rujna 1943.

Predmet: Ustrojavanje i rad
gor. i lov. zdrugova.

1. — 3. i 11. gorskoj pukovnji
2. — *Bitnici 3. g&r. zdruga*
3. — Zdravstvenom , veterinar, izvjestitelju
4. — Izvjestitelju za povoze i Gosp. uredu (3 i 4 a izvodu)

373. (hrv.) pješačka divizija Ia, Nr. 520/taj. od **24.VIII.** o.g. dostavila je sljedeću

DIVIZIJSKU ZAPOVJED

»Zapovjednik njemačkih četa u Hrvatskoj s pristankom hrvatske vlade i po zapovjedi Vrhovnog zapovjedništva oružanih snaga naredio je postrojavanje 4 hrvatska lovačka zdruga.

Za postrojavanje 2. (hrv.) lovačkog zdruga bilo je svojedobno naređeno 714. njem. diviziji, a za postrojavanje 4. (hrv.) lovačkog zdruga 718. diviziji.

Naredbom zapovjednika njemačkih četa u Hrvatskoj od 7.VI.43. bilo je pod istim pretpostavkama naređeno postrojavanje 4 gorska zdruga i to da 3. gorski zdrug postroji **114.** njem. lovačka divizija.

Stanje zdrugova je veoma raznoliko, jer je postrojavanje bilo povjereno različitim divizijama a i izobrazba osnovnih postrojbi je bila različita.

Za jedinice, koje su sada podčinjene 373. (hrv.) pješ. diviziji za 2. i 4. (hrv.) lovački zdrug i 3. (hrv.) gor. zdrug obuhvaćeno je sve što je do sada izišlo, a odnosi se na postrojavanje, u sljedećim smjernicama:

A. — Postrojavanje

I.

1. — Pregledi brojnog stanja ljudstva i opreme već su zdruhovima dostavljeni, nedostajući pregledi biti će dostavljeni čim stignu.

2. — Prije svega pukovnije trebaju imati dočastničku naučnu sat. U toj sati će u početku biti najbolji njemački izobrazitelji, koje bi trebalo da kasnije zamjene hrvatski častnici i dočastnici. Ove naučne sati ne smiju se upotrebljavati za službe osiguranja, jer su iste predviđene samo za izobrazbu. U prvom redu kod upućivanja treba uzeti u obzir dočastničku naučnu sat.

3. — (Samo za 3. gorski zdruh):

a) Za oklopni vod prema postrojbenom pregledu dodieije-na je 1 (hrv.) oklopna sat.

— b) Za postrojavanje topništva stoje na raspolaganju:

1) Bitnica 3. (hrv.) gor. zdruha,

2) Stožer, stožerna bitnica, 2. i 3. bitnica i laki topnički povoz II. (hrv.) topničkog sklopa,

3) 3. bitnica VII. (hrv.) topničkog sklopa. •

Nadzor nad postrojavanjem imade pukovnik Domanik, u stožeru zspovjedništva njemačkih četa u Hrvatskoj.

— c) Za obkoparsku sat dodieljuje se 1. sat II. obkoparske bojne.

— d) Dojavna sat postrojava se od stručnjaka nadzorničtva dojavništva hrvat. Ministarstva, od novaka iz I (hrv.) dojavne bojne i od stručnjaka iz III. (hrv.) zbornog područja. Prekobrojni vojnici dojavnih vodova imaju se uvrstiti u sati.

— e) Rukovodne jedinice i povozi postrojavaju se preko I. (hrv.) zbornog područja.

— f) Zdravstvene sati postrojavaju se iz stručnog osoblja koje je službenim putem traženo od zdravstvenog odjela hrv. ministarstva i iz nestručnih osoba iz III. zbornog područja. Prema propisima imaju se uvrstiti i zdravstveni vodovi.

— g) Postrojavanje veterinarske sati naložiti će se kasnije.

— h) Vojno oružništvo ima se postrojiti od najprikladnijih vojnika iz pješačkih bojna.

— i) Sati pješačkih topova i protuoklopna sat čije je postrojavanje u osnovi predviđeno kasnije, postrojavanjem 13. i 14. sati, ima se skupiti kod stožera pukovnije.

4. — Početak postrojavanja i doba upućivanja osnovnih jedinica u koliko to nije u toku, biti će uvijek naredeno. Osta-

viti one dielove koji već postoje, a koji su najprije bili planski predviđeni za 2. i 3. period (1. period do 1.8.43., 2. period od 1.X.43., 3. period od 31. XII.43.)

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM — SPREMNI!

(M.P.) Zapovjednik
pukovnik (Grlić)

BR. 191

IZVJEŠTAJ ŽUPNE REDARSTVENE OBLASTI U BANJOJ LUCI OD 12 SEPTEMBRA 1943 GOD. O RASPOREDU SNAGA NOV NA PODRUČJU ZUPE¹

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST U BANJOJ LUCI**

Broj: Taj. 3100/43

Banja Luka, 12.IX.43

Predmet: 15. dnevno izvješće u razdoblja od 15—30 kolovoza 1943 godine.

1. UREDU MINISTRA DR-a M. LORKOVICA — Zagreb
2. GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZAPADNU BOSNU — Banja Luka
3. GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Odsjek I — Zagreb
4. GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — odsjek IIA — Zagreb
5. GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — odsjek IIB — Zagreb
6. NJEMAČKOJ SIGURNOSNOJ SLUŽBI S. D. — Banja Luka
7. VELIKOJ ZUPI BANJALUČKOJ — Banja Luka

K o m u n i z a m

Grad Banja Luka. Na području grada Banja Luka nema nikakvih vidljivih znakova komunističke promičbe.

Kotar Banja Luka. Na području kotara Banja Luka, koji je do sada bio isključivo četnički sektor, u ovom razdoblju osje-

tila se partizanska djelatnost u tolikoj mjeri da je skoro isto područje postalo partizansko operativno područje. To se naročito osjeća poslije pada Kotor Varoši u partizanske ruke. Partizanske brigade koje su operirale od Jajca drže sada vezu sa brigadama kod Kotorišća² i dalje preko Crnog Vrha do planine Motajice. Linija na kojoj partizani vrše napade mogla bi se povući ovako: s desne strane Vrbasa — preko Crne Rijeke — dolinom Vrbasa do ispod Karanovca (12 km. j.i. od Banje Luke), selo Ponir — Čelinac — Jošavka, gdje prelazi u prnjavorski kotar, te skoro u ravnoj liniji na planinu Motajicu.

Na potezu Kotorišće — Celinac — Ponir nalazi se XII partizanska brigada nepoznate jačine ali dobro naoružana i »Banjalučki odred«, čija je jačina također nepoznata.³ Na potezu Kotorišće — Crni Vrh — Motajica nalazi se 5 (najjača) i II partizanska brigada i »Prnjavorski odred«. Jačina ovih brigada nepoznata je.⁴

Lieva strana Vrbasa: od Crne Rijeke do ispred Han Kola — preko Manastira Gomjenice na rieku Stratinsku — Marićku, te željezničkom prugom do blizine samog Prijedora. S druge strane pruge do planine Kozare partizanske obhodnje su u stalnoj djelatnosti.

Prema napried iznesenom jasno se vidi da partizani imaju namjeru da napredu jedini put i vezu Banje Luke sa Zagrebom i ostalim krajevima, a s druge strane da se domognu bogatih sela u dolini Vrbasa prema Bos. Gradiški.

Naše i savezničke oružane snage imaju po svuda dodir s neprijateljem, održavaju položaje, ali se jača djelatnost ne osjeća.

Kotar Kotorišće. Čitav kotar sa sjedištem nalazi se u rukama partizana od 25.VIII. t.g.

Kotar Prijedor. Partizanska djelatnost osjeća se osobito u planini Kozari i Karanu, kao i u podnožju planine Karana, sa svih strana a naročito prema željezničkoj pruzi Svodna — Blagaj zatim od podnožja Karana u pravcu Knežpolja, gdje partizani djeluju bez smetanja.

Osim partizanskog »Kozarskog odreda« i V. partizanske udarne brigade pristizu u Kozaru svaki dan Crnogorci, Srbi-janci i Slovenci.

U posljednje vrijeme primjećuje se osobita djelatnost partizana na prostoru Surkovac u pravcu Suhače i Radomirovca (kotar Bos. Novi), zatim Volar Donji i Gornji, zapadno od Pri-

jedora, Cikota i Jugovcima, te čine nasilja i pljačke nad katoličkim i muslimanskim življem — dok pravoslavni živalj im je dosta sklon i pomaže iste s hranom, te dajući im podatke o kretanju naših oružanih snaga spriječava našu djelatnost.—

Kotar Ključ. Čitavo područje kotara sa sjedištem nalazi se u rukama partizana.

Kotar Sanski Most. Partizanska djelatnost osjeća se na području celoga kotara, ali se u glavnom na pojedinačne pljačke i nasilje svodi, dok su u nekim mjestima partizani vršili i novačenje mladića. Samo mjesto Sanski Most do sada nije bilo napadnuto. Snage sa kojima raspolaže odbrana Sanskog Mosta nisu dovoljne da odbiju jedan jači napad partizana, pogotovo poslije razoružanja jedne podpune satnije domobrana u Vrhpolju. Jačina partizana u ovom području je nepoznata pošto su stalno u pokretu i vrše samo pojedinačne i slabije napade.

Kotarska izpostava Kozarac. Partizanska promičba osjeća se na cijelom području izpostave, a osobito u selima naseljenim pravoslavnim pučanstvom. Partizani odvođe u šumu mladiće, bilo silom bilo dobrovoljno. Noću bacaju svoje letke («Kozarski vijesnik» i dr.) i to osobito gdje prolaze naše oružane snage. I ovdje su partizani stalno u pokretu te se jačina njihovih snaga ne može ocjeniti. Primjećeno je međutim da su među partizanima većinom stranci a domaći im ljudi služe samo kao vodiči.

Četnici

Grad Banja Luka. Na području grada Banje Luke, a osobito tržnim danom primjećuju se četnici u manjoj mjeri. Poslije pada Kotorišća prošla je jedna grupa od oko 100—150 četnika kroz grad u pravcu Karanovca. To su bili četnici iz sela Čelinca koji su razbijeni i protjerani od partizana.

Kotar Banja Luka. Na području kotara Banje Luke sva četnička djelatnost svodi se u glavnom na sustavno pljačkanje hrvatskog pučanstva. Na dnevnom su redu pljačke i palež imovine Hrvata od strane četnika. Osim manjih napada na naše oružane snage četnici sada napadaju i njemačke oružane snage.

Kotarska oblast predlaže razoružanje četnika i privođenje zasluženju kazni.

Kotar Kotorišće. U rukama partizana.

Kotar Prijedor. Od 24. VIII. t.g. četničke postrojbe, koje su se nalazile na području ovog kotara, više ne postoje, pošto su razbijene ili su se povukle pod pritiskom partizana.

Kotar Ključ u rukama partizana.

Kotar Sanski Most. Četnički odredi svakodnevno vrše pljačku i nasilje nad hrvatskim pučanstvom. Po selima nast-

njenim hrvatskim življem (Kruhari, Sasina, Škrljevita) četnici vrše pljačke, napadaju i tuku ljude i otimaju djevojke. Njihove vođe kad dođu u dodir s našim vlastima prave se lojalni, a na zborovima raspaljuju četničke mase obećavajući im skorbu slobodu i uspostavu Karadorđevića.

Kotarska izpostava Kozarac. Četničke postrojbe koje djeluju u južnom i zapadnom dijelu izpostave svakodnevno čine nasilja i pljačke, prisvajaju zemljišta od hrvatskih seljaka, pobiru plodove itd. Po završenoj pljački, osobito noću, vraćaju se u svoj sektor, te je nemoguće voditi izvide i ustanoviti počinitelje, jer naše oružništvo u ovom području nema dovoljno ljudstva za tu djelatnost.

ZA DOM SPREMNI!

UPRAVITELJ REDARSTVA
(M.P.) (Dr. Ivo Gromes)

BR. 192

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
13 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA
TESLIĆ¹

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Broj: V.T. 7985/43. Zagreb, dne 13. rujna 1943.

Predmet: Napad partizana
na Teslić.

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Dana 12. rujna 1943. godine u 9 sati, primili smo iz Tuzle brzojav odaslan 11. rujna 1943. godine u 11.30 sati sljedećeg sadržaja:

»Jučer su još jednom partizani sa jačim snagama napali grad Teslić u jedan sat noću.² Hrabra posada Teslića koja [je]

po njima bila opkoljena borila se sve do petka u jutro. Međutim veza sa Teslicem je još uvijek prekinuta. Jučer je stiglo 6 tenkova i jedna satnija njemačke vojske i otišli su u pravcu Teslića, u cilju pružanja pomoći prema našim posadama. Ova pojačanja nalaze se na položaju Jelah 9 km. sjeverno od Teslića, te su stupili u borbu sa neprijateljem«.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B./II. ODSJEKA-

Damić

13.IX.1943 D

(M.P.)

BR. 193

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
13 SEPTEMBRA 1943 GOD. O PADU VLASENICE I PRITIS-
SKU JEDINICA NOV NA TESLIĆ¹

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Broj: V.T. 8008/43.

Zagreb, dne 13. rujna 1943.

Predmet: Pad Vlasenice u partizanske ruke. — Kod Teslića poginuo zapovjednik njemačkog oružništva u Tuzli. — Teslić se - junački opire.

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Dana 12. rujna 1943. godine u 17.25 sati, primili smo iz Tuzle brzojav sljedećeg sadržaja:

»Danas 11. rujna u 03.00 sata u jutro pala je Vlasenica pod pritiskom Sekovičke partizanske udarne brigade, u jačini od 2.500 partizana.² Ustaše i legionari povukli su se u Zvornik.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13/1—24, k. 29.

² Vlasenicu su zauzele Prva i Druga vojvodanska brigada. Vidi dok. br. 188, prim. br. 2.

Prema viestima koje su stigle ovoga časa poginuo je kod Teslića hauptmann Fischer, zapovjednik njemačkog oružništva u Tuzli. Teslić se junački odupire nadmoćnom neprijatelju.³ Moral našega stanovništva se diže i raste obzirom na razvijajuće prilike okupacijom Dalmacije u naše ruke«.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Nadstojnik B./II odsjeka:

(M.P.)

Damić

13.IX.1943. D

BR. 194

IZVJEŠTAJ ČETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 13
SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU TRE-
BINJA¹

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

OP. Br. 1099/taj.

U Trebinju, dne 13. IX. 1943 g.

Predmet: stanje u Trebinju

ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE. TRSTENO
ZAPOVJEDNIČTVU MJESTA. DUBROVNIK.
Sastavak.

Na dan 11.IX.1943:

1. — Primljen izvještaj iz Lastve, da je u noći na 11.IX. zapaljena provizorna drvena konstrukcija stuba od željeznikog mosta kod k. 301, sjeverno od želj. postaje Lastva za 4 km, te da se je most srušio u korito Trebišnice. Ovo da su izvršili Talijani, koji su došli sa Vilusa i neki seljaci sa njima.

Prema drugoj viesti rušeni su ili oštećeni i drugi objekt" na celom dielu pruge od toga mosta pa do Bileće.

Iste noći je vršeno i prekopavanje ceste Trebinje — Lastva, i to kod zavijutka istočno od visa Dub (k. 547) između

* O borbama oko Teslića vidi u dok. br. 90, 97 i 192.

Lastve i vrela Oko. Na tome mjestu je odvaljeno kamenje i srušeno na željez. pruga ispod ceste.

2. — Talijani su 10.IX. oko 14.00 sati rušili miniranjem jedan dio puta Trebinje — Dražin Do — St. Slano — Ljubinje i to na zavijutku ispod manastira zapadno od mosta kod Dražin Dola. Ovo su izvršili da bi spriječili dolazak Njemaca od Ljubinja preba Trebinju i Dubrovniku.

3. — Poslije brzoglasnog razgovora sa zapovjednikom divizije u Trstenu i po njegovoj zapovjedi predao sam preko željezničkog brzojava sinoć u 2030 sati šifru ove sadržine: »II. bojna Hutovo. Divizija Trsteno naredila danas 11. da sa bojom nadalje ostanete i branite Hutovo«. Na ovo sam primio u 2350 sati od II. bojne sljedeći odgovor: »Zapovjed primio, vlak je u mojim rukama«.

4. — Stanje na područja sjeverno, istočno i južno od Trebinja je neizvjestno. Prema raznim viestima vrše na sva ova tri područja veća prikupljanja i partizani i četnici, oba za svoje posebne namjere i ciljeve. Izgleda da predstoji pojačana djelatnost i njihove veće akcije, kada završe svoje pripreme i čim nastupi za to povoljni trenutak.

U vezi s tim njihovim pripremanjima moglo bi ovladanje Trebinjskim područjem biti jedan od njihovih ciljeva iz ovih razloga: promičbeni značaj takovog uspjeha; zauzimanjem grada Trebinja bio bi u izgledu bogati plijen u oružju, tvorivu i onom hranom, koju su Talijani ostavili u gradu (koja je jednim dielom raznieta od naroda, a drugim dielom spašena i čuva se u vojnim skladištima); posredna pomoć i priprema područja za akcija Engleza nakon nekog uspjeha njihovog eventualnog iskrčavanja; mržnja i težnja za osvetom kod jednih i drugih međusobno, ali i prema lojalnom hrvatskom građanstvu.

5. — U 1600 sati sam naredio upućivanje jednog kontrolnog vlaka radi provjeravanja stanja želj. pruge do Huma i saznavanja stanja pruge prema Mostaru i Dubrovniku. Vlak je po ispravnoj pruži stigao na Hum i u povratku je usput na ž.p. Duži popravljena od Talijana prekinuta željeznička brzojavna linija.

Na dan 12.IX.1943:

1. — Njemačka bojna SS — divizija »Prinz Eugen« krenula je u 0800 sati za Dubrovnik sa zadatkom da uzput slomi odpor talijanskih dielova divizije »Marche«, koji navodno namjeravaju dati odpor oko Ivanice i Drijena (sj.ist. od Brgata).

U Trebinju ostavili su Njemci jedan dio svoga podvoza i potreban dio momčadi za čuvanje skladišta, za obhodnje i straže u gradu.

2. — U toku dana su puštena iz Trebinja do Huma 2 vlaka (u 0700 i 1630), — priključak za Dubrovnik nijesu imali, i ako je pruga Hum — Dubrovnik izpravna.

Iz Mostara je stigao u Hum jedan Ajemački transport i prosledio za Dubrovnik. Znači da je želj. pruga od Mostara do Dubrovnika i Trebinja ispravna, ali treba narediti i sprovesti ponovno uzpostavljanje redovitog saobraćaja.

3. — Njemci su uhitili četnika Dušana Ninkovića iz Gorice kod Trebinja, kojeg poznaju po njegovim zlodjelima iz Bileće i okoline, gdje je među pravoslavnim pučanstvom osobno izvršio mnoga ubojstva. Čuvaju ga u Trebinju i bit će sproveden njihovom zapovjedništvu u Dubrovniku.

4. — Od 1600 do 1800 sati vršile su 13. i 14. sat 14. p.p. vježbovno gađanje gorskim, pješačkim i protuoklopnim topovima, i to sa svojih stalnih postava prema južnim padinama grebena Leotara (1229).

5. — Od jutros nema brzoglasnog spoja sa Dubrovnikom, — pošta Trebinje tvrdi da je to zbog toga što su Talijani u Dubrovniku ukinuli i uzeli svoju središnjicu, a druga središnjica nije instalirana na mjesto njihove.

6. — Krugovalnog spoja nema Trebinje također, jer je k.v. postaja Trebinje neizpravna za davanje, a za primanje očekuje akumulator, koji je poslat već odavno na punjenje u Dubrovnik krugojavničaru naredniku Karamatiću.

7. — Prema viestima iz Bileće Gacko je u rukama partizana,² a Bileći prieti neposredna opasnost.

Na dan 13.IX.1943:

1. — Danas polaze iz Trebinja za Hum 3 redovita vlaka (0617, 1200, 1630), koji imaju spojeve sa Mostarom i Dubrovnikom, t.j. ako budu na Humu odgovarajuće kompozicije iz Mostara i Dubrovnika.

2. — U 1100 sati imao sam u Kotarskom pretstojništvu sastanak sa četničkim vođom Vidačićem, po njegovoj molbi zbog neodložnih saobćenja, i to:

a.) Hercegovački partizani pod Vladom Šegrtom³ zauzeli su Gacko, gdje očekuju dolazak crnogorskih partizana pod Dapčevićem. Čim se prikupe, što može biti već danas, kreću na Bileću^a zatim na Trebinje. Cijene ih na najmanje 2000 vrlo dobro naoružanih i sa teškim oružjima.

b.) Četnici, koji su mobilizirali, kreću sutra u jutro za Bileću i dalje na Kobilju Glavu (1115), gdje namjeravaju zadr-

žati partizane, no nije isključeno, da će partizani izbjegavati ovaj pravac i obići ga prema Bileći i Trebinju.

Od mobiliziranih četnika imali bi sutra da kreću prema Kobiljoj Glavi oko po 200 iz Graba, Stolca i Ljubinja, 700 iz Trebinjskog sreza i 1000 iz Bilećkog sreza, — svega oko 2300 ljudi, slabije naoružani, bez dovoljnog strijeljiva, za dužu borbu i ne sasvim pouzdani da neće preći partizanima.

c.) Traži od mene žurno *strijeljivo*, koje da je naročito potrebno bilećkim četnicima, jer ga imaju sasvim malo.

d.) Traži žurnu pomoć u akciji Bileća — Gacko *četama njemačkim ili hrvatskim*.

Molim po toč. c. i d. preduzeti potrebno, jer je preduslov za uspjeh u suzbijanju partizana još na području sjeverno od Bileće.

14. p.p. u Trebinju ne može u današnjoj situaciji ništa odvojiti od četa, a pogotovu ne na takovu udaljenost, jer ne raspolaže prevoznim sredstvima (samovozima) za to.

Izviestite odmah njemačko zapovjedništvo u Dubrovniku da bi se najžurnije poduzele odgovarajuće mjere i meni naredilo, da li mogu četnicima dati strijeljivo.

Raspoloživog pričuvnog strijeljiva ima u Trebinju oko 400.000 naboja za našu pušku 7.9 »Mauser«, a od ostavljenog talijanskog strijeljiva oko 30.000 naboja.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**ZAPOVJEDNIK. PUKOVNIK
(MESIC)
Mesić**

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U
TUZLI OD 13 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BOR-
BAMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU REDARSTVENE
OBLASTI¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
2 UPSKA REDARSTVENA OBLAST
— TUZLE —
BROJ — 536 — TAJ — 1943.

Tuzla, dne 13. rujna 1943 g.

Predmet: Dnevno izvješće za dan
13. rujna 1943. godine.

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJ-
NIČTVO MINISTRA — ZAGREB
- 2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I
SIGURNOST — ZAGREB
- 3) MINISTRU VANJSKIH POSLOVA ZA DR. BAUERA
— ZAGREB
- 4) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA IZTOČNU I
ZAPADNU BOSNU G. ŠANDORU BENAKU — BA-
NJA LUKA
- 5) OBĆEM ZAPOVJEDNIČTVU REDARSTVENE STRA-
ŽE — ZAGREB
- 6) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I
SIG. ODJEL II/D — ZAGREB
- 7) VELIKOJ ŽUPI USORA I SOLI — TUZLA

U toku posljednja 24. sata na području grada Tuzle nije
bilo nikakvih naročitih događaja.

Oružničko krilno zapovjedništvo u Tuzli s izvješćem od
11. ov. mj. Taj. broj; 1941/43. dostavlja:

Na 7. ov. mj. u 12. sati došlo je iz planine Majevice više
partizanskih skupina u jakosti od 2—2500.— pušaka na podru-
čje Trebavskog četničkog odreda sjevero istočno od Doboja.²
Ove četničke grupe bile su naoružane sa teškim strojnicama,
strojopuškama, strojosaamokresima, bombama i jednim teškim te
dva laka bacača za koje nisu imali streljiva te su napali čet-
ničke položaje u Trebavi i Dugoj Njivi, 17. km. sjeveroistočno
od Doboja. Nakon duže borbe partizani su zauzeli Trebavu i

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 44/8—1. k. 158.

² Vidi dok. br. 30, 77 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III
korpusa od 16. X. 1943 godine.

Dugu Njivu, te su se četnici povukli prema selu Kožuhe i Bečanj, 4. km. sjeveroistočno od Doboja.

Sutra dan u 5. sati zapovjednik Trebavskog četničkog odreda otišao je iz Kotorskog u Doboj radi traženja pomoći od naših i njemačkih vojnih vlasti u svrhu poduzimanja zajedničke akcije protiv partizana, ali su partizani istoga dana u 13. sati zauzeli od četnika selo Kožuhe i cio prostor sve do sela Grabске, 4. km. sjeverno od Doboja, usljed čega se 400 četnika povuklo preko rijeke Bosne na naše područje Kotorsko, gdje su zauzeli nove položaje, — dočim su se svi ostali četnici povukli prema Doboju. U isto vrijeme stigle su 2. satnije domobrana u Kotorsko iz Dervente i zauzele položaje.

Na 9. ov. mj. u 13. sati uzpjelo je jednoj grupi **partizana** prebaciti se sa desne na lijevu stranu obalu rijeke **Bosne**, 12. km. sjeverno od Kotorskog, protiv kojih su četnici stupili u borbu, te je iz Kotorskog u 16. sati jedan sat domobrana otišao prema Vranduku 4. km. sjeverozapadno od Kotorskog, a drugi sat za Lupljanicu, 6. km. sjeverno od Dervente.³ dočim je u Kotorskom ostalo samo 200. četnika sa 20. domobrana **stražarske** željezničke bojne i 8. oružnika, te su partizani sa svojim nadiranjem došli sve do rijeke Bosne.

Za vrijeme ovih borbi gubitci kako na strani četnika tako i na strani partizana su nepoznati.

U vezi ovouredskog dnevnog izvješća od 11. ov. mj. Taj broj gornji odnoseći se na napad partizana na grad Teslić izvješćuje se da partizani još uvijek napadaju grad Teslić te da naše posade davaju žilav otpor uz teške gubitke. Do sada koliko se doznaje gubitci su na našoj strani 1. domobran poginuo i 1. ranjen, dočim su gubitci na strani napadača nepoznati. Jedna grupa partizana uništila je sve zgrade Banje Vrućice 2. km. jugo istočno od Teslića i nekoliko okolnih bunkera, a 5. tenkova njemačkih, koji su došli iz Doboja kao pripomoć, došli su i ušli u Teslić te se na 10. ov. mj. u 22. sata opet povratili u Doboj.

U vezi naprijed navedenog izvješća od 11. ov. mj. Taj broj gornji odnosećim se na napad partizana na mjesto Gornju Tuzlu izvješćuje se da je u navedeno vrijeme 7—800. partizana napalo sa istoka, sjevera i zapada mjesto Gornju Tuzlu sa puščanom i strojopuščanom vatrom, te je posada treće bojne Tuzlanskog zdruga i 8. oružnika primilo borbu. Na sjevernoj nadmoćnoj strani neprijatelja uzpjelo je nakon 1. i pol sat borbe istome ući u mjesto Gornju Tuzlu, ali je protiv napa-

I dima od naše posade uzpjelo ovu grupu protjerati iz mjesta I kao i neprijatelja u žestokoj borbi od 6. sati odbiti u smjeru I planine Majevice od kuda je i došao. Pri upadu partizana u E Gornju Tuzlu isti su opljačkali iz zgrade Ustaškog tabora 3—4. I puške i 2. sanduka municije, te uništili sve knjige a iz občin- I skug Poglavarstva odnijeli su samo 1. pisaci stroj i iz vojne I posade odveli su nekoliko konja i kola kao, i nešto stoke od I kućanstva. Za vrijeme borbe na našoj stani nije bilo gubitaka I te je samo 1. građanin ranjen, dočim su gubitci na strani par- I tizana nepoznati, i ako su dosta brojni, te je nađen samo 1. I" mrtav (Miloš Sekulić) iz Bijeljine, a živi u Zagrebu, dočim su ostale partizani uzpjeli odnijeti sa sobom. Uhvaćen je domo- bran živ koji je prije nekoliko dana pobjegao iz posadne 3. bojne u Gornjoj Tuzli i priključio se bio partizanima. — Kao plijen pale su u naše ruke dvije puške.

Kotarska oblast u Tuzli sa izvješćem od 11. ov. mj. Taj. broj 795/43. dostavlja:

Na 8. ov. mj. došla je jedna grupa partizana oko 70. osoba u selo Brezik. gdje se nalazi sjedište obćine Lisovići te su za-
• posjeli ovo selo a sutradan, t.j. 9. ov. mj., unišli su u obćrnsko
: poglavarstvo te uništili sve knjige i spise vojne prirode kao i
: promičbene letke dok ostalo nisu dirali, nego su izjavili da za
I državu ne smije ništa davati a obćinsko poglavarstvo da ne-
| smetano i dalje radi i da ne smije se premještati. Iza toga
\ otišli su prema selu Smolući te se stalno kreću po ovim selima.

Danas oko 1. sat došao je jedan nepoznati zrakoplov od
; istočne strane te preletio preko grada Tuzle i otišao prema za-
padu u pravcu Doboja.

Drugih osobitih događaja nije bilo, odnosno ova oblast
; nije primila više nikakovo izvješće.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

P. N.
REDARSTVENOG UPRAVITELJA;
(Alija Džindić)
A. Džindić

(M.P.)

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U KONJICU OD 13 SEP
TEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA ELEK
TRICNU CENTRALU U LJUTOJ¹

KOTARSKA OBLAST U KONJICU

Broj: 343/43 Taj.

Konjic, dne 13. IX. 1943 g.

Predmet: Izvještaj o napadu partizana
na električnu centralu u Ljutoj.

- 1) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI
- 2) VELIKOJ ZUPI HUM

Mostar

Oružnička postaja u Konjicu izvještava, da je dana 11. IX. tg. noću jedna grupa partizana od prilike 50 napala na električnu centralu u Ljutoj (5 km. jugoistočno ad Konjica).² Centrala je čuvana od 14 domobrana. Borba je trajala oko pola sata. Odvedeno je 10 domobrana, jedan je ranjen, a tri su pobjegla u Konjic. Ranjeni domobran također je pobjegao i došao u Konjic. Nije poznato, da li je bilo ranjenih i mrtvih partizana. Odmah poslije toga partizani su napustili Ljutu i povukli se u pravcu sela Glavatičeva.

ZA DOM SPREMNI!

KOTARSKI PREDSTOJNIK,
(Perković)
Perković

(M.P.)

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 31/9—1, k. 157.

² Napad je izvršio Konjički bataljon, koji je djelovao na pomenutom području.

178
138

"M" - 7343 *Gipka!*

OPEROD ZAGREB
III ZBORPOD GLST SARAJEVO.

Pukovnik Schmidhuber napravio je ugovor s Perovićem naslje
dnikom Jevgjevićem. Glavne točke; 1./ Zajednička borba Nemaca, Hrvata i
četnika protiv partizana. 2./ Za slučaj iskrcavanja Engleski četnici se pre-
ma njemu drže pasivno i neometaju kretanje naših i njemačkih četa. 3./
Četnici ne diraju i ne ugrožavaju hrvatsko pučanstvo. 1.500 četnika već
je upućeno u Bihać da brane taj grad. Kod Nevesinja su se prema SCHMIDHU-
BEROVOJ isjavi borili vrlo dobro u sajednici s njemačkim četama.

6. divisijsa Broj 7343 tajno

11

ZAPOVEDNIČTVO
6. PJEVAČKE DIVIZIJE

Droj 4343 /gl.

U Hrvatsku, dne 17. 9 1942

Pošto je šifrirano po priloženom sastavku
u SPISE
Glavar stožera, podpukovnik
S. K.

Zapovjednik, pukovnik,
Sarabek

Sarabek

35/11-2
105

2-5

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE
OD 14 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SPORAZUMU IZMEĐU
KOMANDANTA SEDME SS DIVIZIJE »PRINZ EUGEN« I
DELEGATA ČETNIČKE VRHOVNE KOMANDE O ZAJED-
NIČKOJ BORBI PROTIV JEDINICA NARODN[^]OSLOBODI-
LACKE VOJSKE¹

OPEROD ZAGREB
III ZBORPOD GLST SARAJEVO.

Pukovnik Schmidhuber" napravio je ugovor s Perovićem, nasljednikom Jevđevićem³. Glavne točke: 1.) Zajednička borba Niemaca, Hrvata i četnika protiv partizana. 2.) Za slučaj izkr-
cavanja Engleza četnici se prema njemu drže pasivno i ne ometaju kretanje naših⁴ i njemačkih četa. 3.) Četnici ne diraju i ne ugrožavaju hrvatsko pučanstvo. 1.500 četnika već je upu-
ćeno u Bileću da brane taj grad. Kod Nevesinja su se prema Schmidhuberovoj izjavi borili vrlo dobro u zajednici s njemač-
kim četama.

6. divizija Broj 7343/tajno

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Broj 7343/taj.
u Mostaru, dne 14.9.1943

Zapovjednik, pukovnik,
Šarnbek
Šarnbek

Pošto je šifrirano po priloženom
sastavku u SPISE
Glavar stožera, podpukovnik
Zak
Zak

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 35/11—1, k. 105.

² Komandant Sedme SS divizije »Prinz Eugen«; na tu dužnost došao je poslije generala Phlebsa.

³ Dobrosav Jevđević, delegat četničke Vrhovne komande

⁴ Misli se na ustaško-domobranske jedinice.

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE DOMOBRANSKE DOBROVOLJAČKE PUKOVNIJE OD 14 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA USTAŠKA TRANSPORTNA VOZILA KOD DUVNA¹

STOŽER

I. DOMOBRANSKE DOBROVOLJAČKE PUKOVNIJE

Op. Broj 1496/taj.

U Mostaru dne 14.IX.1943.

Predmet: Događaj oko Duvna.

ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA —
GLAVNOSTOZERNI ODJEL.
ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE.

Zapovjedništvo III. reona iz Vitine sa brojem 827 od 14. rujna 1943. godine dostavilo je sljedeće:

»U 12 sati (danas 14. rujna 1943. g.) stigli su motoristi V. Ustaškog stajaćeg zdruga Novak Oto i Nikica Relota i izvijestiti sljedeće:

Zapovjednik V. Stajaćeg zdruga Ustaški dopukovnik Boban predvidio je za danas izvršenje preselice iz Duvna (Tomislavgrada) za Kupres u svrhu dotura hrane tamošnjoj posadi, koja je u zadnje vrijeme jako ugrožena i kojoj je prijetila opasnost obkoljavanja po partizanima. Prema nalogu 2. pješ. sati krenule su iz Duvna u pravcu Kupresa noću 13./14.IX. u 0. sati 4 teretna somovoza sa hranom i streljivom. Trebali su poći iz Duvna u 5 sati (14.IX.) praćeni sa 2 motorkotača. Sa ovim samovozima pošao je i zapovjednik Zdruga dopukovnik Boban. U času kada su vozači motorkotača kao prethodnica izbili u blizinu sela Blažuja dobili su vatru od partizana sa pravca Blažuja i pravca Kologaja.² Jedan motor po njihovoj izjavi ostao je oštećen a drugi izmakao (sa vozačima, koji su izvještje donijeli). U momentu kada su motorkotači primili prvu vatru primjetili su vozači da su od partizana obučenih u neke crne odore obkoljeni sa pravca Blažuja, Kologaja i već od pravca Tomislavgrada. Računaju da je partizana moglo biti 500 do

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod. reg. br. 37/12—1, k. 105. I

² Na karti 1:100.000 ne postoji; ovo je možda kovanica od s. Kolo (3 km j. od Blažuja) i s. Podgaj (3 km j.z. od Blažuja).

700³ sa sedam do osam teških strojnica i da su navodno čuli i rad bacača neznajući čiji su bacači bili. Pod vatrom partizana motor-kotač probio se kroz Tomislavgrad u pravcu Posušja i stigao da podnese izvješće. Dopukovnik Boban zapovjednik Zdruga navodno je ostao u Tomislavgradu sa posadom od oko 40 momaka (ustaša) i postoji mogućnost, da se preko polja pred nadmoćnim partizanskim bandama povukao. Pozitivno se ništa ne zna. Pratlja samovoza oko 30 momaka po izjavi vozača razbježala se. Od samovoza koji su podpali pod vatru navodno je uspio izbjeći samo jedan veliki teretni samovoz oružnički dok su tri samovoza pripadajuća V. stajaćem zdrugu navodno ostala, vjerojatno pala u ruke partizana. Na samovozima se nalazilo oko 2000 kg brašna i oko 7000 kg streljiva puščanog i granata za bacače. U Livnu kao posada i okolini ostalo je po izjavi vozača oko 1500 naoružanih momaka. Ostali detalji su za sada nepoznati.

Po primljenom gornjem izvješću uputio sam izvješće radiogramom zapovjedniku Njemačke SS divizije tražeći intervenciju zrakoplovstva a posadi Livno radi znanja i ravnanja. U svrhu saznanja točnog stanja izdao sam nalog (poslat motor-kotačem u 12.45 sati): Rakitska milicija najžurnije da krene u pravcu Duvna preko Kongore, Posuška milicija preko Brišnika u pravcu Duvna, a posada Vir preko Zevelina u pravcu Duvna.- Očekujem koristi od upućenih snaga, a izvješće od njih zbog velike udaljenosti, prienosa naloga, a zatim izvršenja zadatka ne mogu očekivati prije 15.IX. u svanuće.

Dostavljajući prednje zapoviedam, da taj stožer odmah pronade Admirala Jakčina i njega o prednjem obavjesti. U koliko se Admiral Jakčin ne nalazi u Mostaru, obavjestiti o tome zaostale častnike SS divizije »Princ Eugen« u Mostaru odjel I.a. Ako ima mogućnosti i ako postoje teklići za Dubrovnik i Mostar obavjestiti o prednjem zapovjednika 6. pješačke divizije i III. Zbornu područje«.

Prednje dostavljam znanja radi.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

17.IX.1943

Zapovjednik odsutan, pomoćnik
podpukovnik (GAVEZ)
B. Gavez, ppuk

I

SEDMODNEVNI IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE USORA I SOLI
OD 14 SEPTEMBRA 1943 GOD. O VOJNO-POLITICKOJ SI
TUACIJI NA PODRUČJU ZUPE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA USORA I SOLI
TUZLA

Taj. broj: 2759/43

Tuzla, dne 14. rujna 1943.

Predmet: Tjedno izvješće o
prilikama u Veli-
koj Zupi Usora
i Soli.

GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE
ZA VELIKE ZUPE USORA—SOLI I LAŠVA—GLAZ
DRŽAVNOM VIECNIKU ING. IVICI FRKOVIĆU

Sarajevo

Savezno nalogu bivšeg Glavara građanske uprave za iz-
točnu i zapadnu Bosnu Taj. broj: 193/43 od 27. veljače 1943.
god. dostavlja Vam se sljedeće tjedno izvješće:

Obće razpoloženje naroda.

Zadnji politički i vojni događaji u svijetu i kod nas ostavili
su dojam veoma težak na hrvatsko javno mišljenje. Bezuvjetna
kapitulacija Italije, razoružanje talijanskih vojnih snaga na na-
šem području, teške obrambene borbe na istočnom bojištu i
masovni napadaji partizana na pojedina naša mjesta i uporišta
kao da su trgli iz nekog sna naš svijet i upravo neima Hrvata,
koji ne bi razmišljao o spomenutim događajima, te se u među-
sobnom razgovoru čuju i otvorene izjave o sadašnjoj našoj lo-
šoj situaciji.

Moral našeg pučanstva primjetno i intenzivno opada.

Hrvatsko pučanstvo većinom je lojalno i surađuje sa dr-
žavnim vlastima, dok jedan dio, obzirom na vanjske i unutarnje
težke prilike, u posljednje vrijeme izgubio je nadu u povoljan
izhod rata. Usljed toga pojavili su se znaci neodpornosti i pa-
sivnog držanja kako prema partizanima, tako i prema četni-
cima, gdje su oni u većini.

Slabljenju morala i razvodnjavanju razpoloženja hrvatskog pučanstva pridonijeli su razni događaji, koji su se nizali jedan za drugim i sistematski lomili moral i narodno razpoloženje.

Pozivanje svih muslimanskih vojnih obveznika u SS postrojbe, a bez učešća katoličkog diela hrvatskog pučanstva, nezgodno je odjeknulo u narodu i dalo povoda neprijateljskoj promičbi i prigovorima iz muslimanskih redova. Jer najveći dio tih vojnih obveznika, koji bi morali ući u sklop SS postrojbi, pripadao je postrojbama Domdo pukovnije. Ti pak pripadnici Domdo pukovnije su ljudi, koji su snubljeni za legiju uz obavezu, da neće biti pozvani na vojnu dužnost van svoga mjesta, nego da će imati štiti svoju porodicu, čast i imovinu na pragu svojih domova od zajedničkog narodnog neprijatelja. Protivno toj zadatoj častnoj rieči, da će ti ljudi ostati kod svojih kuća i o svom trošku izdržavati se, eto bili su pozvani, da se prinudno uvrste u SS postrojbe, ostavljajući na milost i nemilost svoju siromašnu porodicu i svoj imetak i to baš onim neprijateljima, zbog kojih je i osnovana Domdo legija. Dok bi muslimanski legionari otišli boriti se u druga mjesta, dotle su četnici ostali kod svojih kuća i jedva bi uručili tu zgodnu priliku za osvetu muslimanskom življu ovih krajeva, ubijajući, silujući i pljačkajući susjedno muslimansko pučanstvo. Baš u povodu toga došlo je do bjegstva nekolicine častnika i legionara u partizane, te su time partizanski redovi ojačani više moralno nego vojnički, jer su ti ljudi, kao prvoborci za slobodu muslimanskog življa, bili dobar promičbeni materijal za partizane u muslimanskim redovima.

Sada ti odbjegli domobranski častnici po okolnim selima vrše među poznatim muslimanskim pučanstvom jako opasnu i uspješnu partizansku promičbu, a do čega ne bi došlo, da nije uslijedio obvezatan poziv u SS postrojbe pripadnika Domdo pukovnije.

Istina, taj je poziv poslie ublažen u smislu dobrovoljnog stupanja u SS postrojbe, ali je to već bilo kasno, jer su posljedice nastupile i nisu time mogle biti uklonjene.

Njemački vojni čimbenici podlegli su vještoj spletki i smicalicama četničkih predstavnika, te su na štetu ugleda hrvatske Države i hrvatskih državnih vlasti štitali četnike i u onim stvarima i prilikama, kada se to nije smjelo činiti. Četnici su do krajnje granice izkorišćavali taj povlašćeni položaj, te su otvoreno izstupali protiv našega naroda, ubijajući i pljačkajući naš goloruki sviet. Naše hrvatske državne vlasti i pored najbolje volje nisu bile u mogućnosti, a zbog rečene njemačke po-

držke i zaštite, pružiti efikasnu zaštitu našem življu i privedi zasluženju kazni četničke zločinca. Sva nastojanja hrvatskih državnih vlasti, da se u tom smislu postigne kakav uspjeh i zaštiti ugled hrvatske Države i hrvatskih državnih vlasti iz nerazumljivih razloga, ostali su do sad bezuspješni, jer su se njemački vojni čimbenici oglušili o te pravedne zahtjeve i čutke prešli preko podnetih nesumnjivih dokaza izvršenih četničkih zločina.

U toj svojoj drzkosti četnici su otišli tako daleko, da su dobavili iz Srbije bivše jugoslovenske djelatne vojne i oružničke častnike, koji sada na terenu provode reorganizaciju četničkih redova i ustrojstvo na vojničkoj bazi novih četničkih jedinica. Ti četnički instruktori dobili su nalog, da odbiju suradnju naših državnih vlasti, dok istodobno da zauzmu blagonaklon stav prema njemačkim vojnim postrojbama sve do zgodnog momenta, kada bi i sa njima stupili u otvoren obračun.

Prilikom popisa žitarica organi hrvatskih državnih vlasti vršili su taj popis samo u hrvatskim naseljima, dok su četnička naselja u tom smislu uživala izvjestnu eksteritorijalnost. Dakle naš je svijet morao za obćenitost žrtvovati i živote i imovinu, a njegov susjed četnik to je sve izbjegavao, ali unatoč tome bio je još i privilegirani na štetu našega življa.

Komunističko-partizanske skupine u jakom naletu slomile su odpor naših oružanih snaga u mnogim mjestima do čega ne bi došlo, da je tražena pomoć na vrijeme poslana i prispjela.

Na području ove Velike župe još je jedino Tuzla ostala pošteđena od ulazka partizana, ali i nad njom stalno visi Demoklov mač vječite partizanske opasnosti.

Gdje su god partizanske postrojbe osvojile naše mjesto, izostale su masovne pljačke, masovna ubijstva i palež hrvatskih domova, a negdje su šta više partizani robu i živežne namirnice iz javnih skladišta i posebničkih radnja dielili našem siromašnom svijetu. Uvijek bi uslijedilo promičbeno sielo i promičbeni govori iztaknutih komunističkih prvaka, te bi se tako našem neukom i dobroćudnom svijetu na jedan vješt način partizanska borba pokazala kao borba za narod, a protiv narodnih neprijatelja i narodnih izrabljivača.

Ti komunistički agitatori znali su se spustiti na razinu širokih narodnih slojeva i vješto im servirati komunističke i velikosrbske laži. Šta smo mi učinili, da ta komunistička promičba ostane bezuspješna? Ništa! Obično iza upada i odlazka partizana došlo bi do uhićenja našeg svijeta, a pod sumnjom, da su surađivali sa komunistima. Bilo je i žalostnijih slučajeva, kao primjerice u Srebrenici, gdje je ubijeno preko 200 osoba

nevinog svieta. Umjesto liepe rieči i materijalne pomoći dolazilo je sa naše strane našem uciviljenom pučanstvu samo sumnjičenje, uhićenje, a nekad i smrt, a u tome svemu izostao bi redovan zakonski postupak.

Komunisti se nisu zadržali samo na osvajanjima našega područja i na ustmenoj propagandi, nego su organizirali svoju dojavnu službu u svim našim mjestima, te su putem letaka, a preko svojih pouzdanika, stalno, intenzivno i sistematski zaražavali naše javno mišljenje komunističkom ideologijom.

Mi smo prema toj promičbi ostali pasivni, ili što smo preduzeli, to je bilo neadekvatno naspram komunističke smišljene promičbe.

Stalna strana krugovalna promieba vršila je isto tako svoj utjecaj na naše javno mišljenje.

Pravoslavno pučanstvo u cjelini je neprijateljski razpoloženo prema hrvatskoj Državi.

U mjestima gdje postoje hrvatske državne vlasti, pravoslavci su prividno lojalni, a u ugroženim mjestima podpuno surađuju sa četnicima i partizanima, kojima se neprestano pojedinačno i u manjim skupinama priključuju.

Partizani.

Partizanska djelatnost, kako politička, tako i vojnička, u prošlom tjednu bila je vrlo živahna.

Politička djelatnost izpoljila se je u održavanju promičbenih govora i priredaba, te razturanju komunističkih letaka među pučanstvom.

Vojna djelatnost izpoljila se je u mnogim napadajima na naša vojna uporišta i postave.

I politička i vojnička djelatnost partizana u uzročnoj je vezi sa bezuvjetnom kapitulacijom Italije i nastalim teškim obranbenim borbama na istočnom bojištu i na području Italije.

Od promičbenih letaka palo je u ruke hrvatskih državnih vlasti nekoliko komunističkih letaka različite sadržine, koji su bili ubačeni u narod, a čiji se priepisi prigibno dostavljaju.

Cjelokupno područje ove Velike župe nalazi se u dohvat komunističkih oružanih skupina i sama Tuzla, zahvaljujući samo nekoj slučajnosti, još nije pala u ruke partizana, ali će i to usliediti, ako ubrzo ne stigne dovoljna vojna pomoć.

Glavnina komunističkih snaga nalazi se u tri vojna žarišta: Sekovićima, Majeveci² i prostoru Teslić—Tešanj—Prnja-

vor—Jajce.³ Ta tri komunistička žarišta stalno su u međusobnom dodiru i suradnji. Čini se da im je središte u Sipragama (27 km. j. z. Teslica), Kruševu Brdu (30 km. j. z. Teslica) i Koričanima (37 km. j. z. Teslica). Ovdje se računa da ima oko 10—22.000 komunističkih boraca. Sa ovom grupom nalazi se navodno i »TITO«, te Koča Popović kao zapovjednik jedne divizije.

Kolike su snage u ova tri komunistička žarišta, nije moguće točno utvrditi, ali se može sa sigurnošću predmnievati, da su te snage i brojčano velike i dobro oružjem i streljivom opskrbljene.

Naročito je iztaknuti, da su te komunističke skupine u stalnom pokretu i prebacivanju sa jednog mjesta na drugo. Te pokrete uspijevaju nesmetano izvršiti, kao što im uspijeva i svako napadnuto mjesto zauzeti.

Komunistička djelatnost u proteklom tjednu izpoljila se je u izvršenju sljedećih nedjela:

7. rujna t.g. u 11,15 sati 2.000 dobro naoružanih partizana⁴ sa komorom od 200 natovarenih konja prešlo je iz planine Majevice—Jelice (19 km. j. i. Tuzle) preko državne ceste Tuzla—Zvornik na 29. i 30. kilometru i po tom dalje na jug — preko rijeke Spreče, a za tim preko sela Gojčina (19,50 km. j. i. Tuzle) u smjeru Šekovića.

Pri orelazu državne ceste partizani su naišli na naša tri riznička stražara, koji su išli od Zvornika orema Tuzli, iste razoružali i pustili, a njihovo oružje sa sobom odneli.

Naše male postrojbe na pomenutom području kasno su saznale za evo prebacivanje, pa uslied toga nisu bile u mogućnosti ovo prebacivanje spriečiti, odnosno uznemiravati partizane na njihovom prebacivanju.

7. rujna 1943. god. u 12,00 sati došla je iz Majevice jedna veća skupina partizana od oko 2—2.500 boraca i napala četnički trebavski odred sa tri strane.⁵ Ta partizanska skupina bila je naoružana sa teškim strojnicama, strojopuškama, strojosamokresima, bombama, jednim teškim i dva laka bacača, ali ove nisu upotrebljavali u borbi, jer im manjka streljivo za bacače.

³ Na pomenutoj prostoriji nalazile su se jedinice Jedanaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 17, 34, 40 i 129.

⁴ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

⁵ Napad na četnike u Trebavi izvršile su jedinice Sedamnaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 30 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

U započetoj borbi partizanima je uspjelo potisnuti četnike i zauzeti Trebavu i Dugu Njivu, a četnici su se povukli na nove postave.

7. rujna t.g. u 22,00 sata prešao je rijeku Bosnu u Kotorskom zapovjednik četničkog trebavskog odreda pop Savo Božić i 8. o.mj. u 05,00 sati odputovao za Doboï radi sporazuma sa njemačkim i našim vojnim vlastima u pogledu daljnje borbe.

8. rujna o.g. u 13,00 sati partizanske skupine, koje su napadale četnički trebavski odred, razbile su četnike i zauzele područje sve do sela Turske Grabske (8 km. s. Doboja), a četnici su se povukli, i to njih 300—400 boraca prebacilo se je na lijevu obalu rijeke Bosne do Kotorskog, gdje su zauzeli nove postave, a druge četničke snage povukle su se prema Doboju i Ozrenu.

Istoga dana prispjela je četnicima pomoć od 2 satnije domobrana iz Dervente, koja je zauzela postave u Kotorskom.

9. rujna 1943. god. u 06,00 sati pokušali su partizani prebaciti se preko rijeke Bosne (9 km. s. Kotorskog) ali su odmah primjećeni i od četnika spriječeni. Međutim istog dana u 13,00 sati uspjela je jedna grupa partizana prebaciti se preko rijeke Bosne (12 km. s. Kotorskog), ali je ova grupa bila odmah primjećena od četnika, te se razvila borba u svrhu uništenja ili povratka te grupe preko r. Bosne.

Istoga dana u 16,00 sati rečeno domobransko pojačanje povučeno je od Kotorskog prema Lupljanici i Vrhovima, gdje su zauzeli postave, a na uporištu Kotorsko ostalo je oko 200 četnika, 20 domobrana željezničke stražarske bojne i 9 momaka oružničke postaje u Kotorskom.

8. rujna t.g. došla je u selo Brezik, kotara tuzlanskog, u kojem se nalazi sjedište občine Lisovići, jedna grupa partizana od 20 boraca, te su u občinskom poglavarstvu uništili sve spise i knjige vojne prirode. Občinskom načelniku naredili su, da se za državu ne smije ništa davati, a da občinsko poglavarstvo može nesmetano raditi i dalje i da se ne smije iz sadanjeg sjedišta premjestiti. Nakon ovoga otišli su u pravcu Smoluće. Inače se ta grupa partizana stalno kreće po selima občine lisovičke.

8. rujna 1943. god. u 23,30 sati veoma jaki brojni odredi partizana, nepoznate jakosti, dobro naoružani, izvršili su napadaj sa svih strana na grad Teslić.⁶ Vojna posada Teslića davala je žilav otpor sve do 09,00 sati 9. rujna o.g., kada su partizani obustavili napadaj.

10. rujna t.g. u 01,00 sat partizani su ponovno sa svih strana odpočeli napadaj na Teslić, ali je obsjednuta posada požrtvovno odbijala svaki napadaj do 05,30 sati, kada je napadač obustavio borbu.

10. rujna 1943. god. u 07,00 sati poslato je 5 tenkova i nešto njemačke vojske iz Doboja za pružanje pomoći obkoljenoj posadi Teslića.

11. rujna o.g. u 15 sati stiglo je poslato pojačanje iz Doboja u Jelah i to: 2 poljska topa, 3 tenka, 1 strojnički sat 6. lovačke pukovnije sa još dosta vojske, sa kojom je osobno zapovjedao zapovjednik 1. lovačkog združenja pukovnik Nikolić. Na putu Jelah—Teslić na mjestu Potočani (3 km. j. z. Jelaha) i Mrkotić (4 km. Jelaha j. z.) jake odmetničke skupine" napale su jakom puščanom i strojopuščanom vatrom rečeno naše pojačanje. Naše snage primile su borbu, koja je trajala oko 15 časaka, ali uslied nadmoćnosti odmetnika naše snage sa topovima, pod zaštitom tenkova, povukle su se u Jelah, a odatle u pravcu Doboja preko Tešanjke.

Odmetnici su istoga dana navalili na mjesto Jelah, te se je naša oružnička postaja morala povući u pravcu Doboja. U postajnoj vojarni ostalo je strijeljivo i ostala oprema, jer se nije moglo sve evakuirati uslied jakog napada odmetnika.

Gubitci na našoj strani bili su: 2 njemačka častnika poginula, 1 naš i 1 njemački častnik teško ranjen, dok se ne zna koliko je bilo gubitaka među domobranima, a isto tako i na strani partizana.

Istoga dana partizani su napustili oružničku postaju Jelah, pa su se oružnici vratili u vojarnu.

Nakon bezuspješnog višekratnog napadaja na Teslić partizanske skupine povukle su se iz okolice grada Teslića, te područja kotara Tešanj u smjeru Prnjavora i Banje Luke. Ovim povlačenjem partizanskih snaga za sada je minula opasnost za grad Teslić, tako isto i za Tešanj.

U toku ovih borbi partizani su porušili željezničku prugu Usora—Pribinić na nekoliko mjesta.

Prigodom partizanskog napadaja na posadu u Tesliću od 8. do 12. rujna o.g. gubitci na strani naše posade iznose: 1 domobran poginuo, a 3 ranjena, dok gubitci na strani partizana iznosili su preko nekoliko stotina, obzirom da su nekoliko puta poduzimali juriš na položaje naše posade, ali su uvijek bili krvavo odbijeni.

11. rujna 1943. god. u 16.00 sati stiglo je u Zvornik 25 ustaša iz Vlasenice, koji su izjavili, da je istog nadnevka u 02,00 sata skupina od 2—3.000 partizana pod ogorčenom borbom zauzela Vlasenicu.⁸ Naša posada u Vlasenici sastojala se je od 200 ustaša, 40 oružnika i 30 legionara Domdo pukovnije.

U teškoj borbi uspjelo je brojno nadmoćnijem neprijatelju obranu razbiti, a po tom mjesto Vlasenicu zauzeti.

Od razbijene posade u toku 12. i 13. rujna o.g. do 10,00 sati stiglo je 40 ustaša i 4 oružnika u Drinjaču, dok se za sudbinu ostalih branitelja Vlasenice ne zna.

Gubitci na strani partizana nisu poznati, nego se samo zna da je ta skupina došla iz smjera Sekovića.

Po nalogu ustaškog satnika Obradovića iz Bratunca evakuirane ustaše odputovale su u Bratunac, dočim su 4 oružnika ostali u sastavu oružnika u Zvorniku.

11. rujna o.g. grupa od 7—800 partizana izvršila je napadaj na Gornju Tuzlu.⁹ Posada 3. bojne Tuzlanskog združenja i oružnici primili su borbu i nakon sat i pol borbe napadačkoj sjevernoj grupi uspjelo je prodrijeti u Gornju Tuzlu, ali energičnim protunapadom naše posade i oružnika uspjelo je poračnutu grupu partizana potisnuti iz Gornje Tuzle, a u daljnjoj borbi, koja je trajala do 6 sati ujutro 12. rujna o.g. uspjelo je našoj posadi odbiti sve tri napadačke grupe u pravcu planine Majevice, odakle su i došli.

Za vrijeme trajanja borbe naš topnički sastav iz Tuzle pomagao je borbu naše posade topničkom paljbom na partizanske postave.

Po upadu u Gornju Tuzlu partizani su iz zgrade Ustaškog tabora odneli 3—4 puške i 2 sanduka naboja, te uništili sve knjige. Iz občinskog poglavarstva odneli su 1 pisaci stroj, a od vojne posade odveli nekoliko konja i kola, dok su od pučanstva otjerali nešto stoke.

Za vrijeme ove borbe gubitaka na našoj strani nije bilo, dok su gubitci na strani partizana bili znatni, ali su partizani svoje mrtve i ranjene uspjeli odneti, osim Sekulića Miloša iz Bijeljine, koji je nađen mrtav. Za vrijeme borbe uhićen je po našim oružanim snagama, jedan domobran iz treće bojne u Gornjoj Tuzli, koji je prije nekoliko dana pobjegao iz svoje jedinice i priključio se partizanima. Od partizana su zaplijene dvije puške.

⁸ Vlasenicu su zauzele jedinice Prve i Druge vojvodanske brigade Šesnaeste NOU divizije. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

⁹ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

12. rujna 1943. god. u 22,00 sata partizanski odredi nepoznate jakosti izvršili su napadaj na željezničku i oružničku postaju Johovac¹⁰ (12 km. s. i.¹¹ Doboja), koji su došli iz smjera istoka i zapada. Naša posada stražarske željezničke bojne i 12 oružnika stupili su u borbu, ali uslied brojne nadmoćnosti neprijatelja istoga nije mogla odbiti, već se povukla na nove položaje, nastavivši borbu na 13. rujna t.g. u 05,00 sati, kada su se partizani povukli u selo Kladare (9 km. s. i. Doboja).

Partizani su u Johovcu opljačkali, a potom zapalili zgradu oružničke vojarne i zgradu željezničkog skladišta u Johovcu. Željeznička pruga Johovac—Rudanka na više je mjesta porušena, a b.b. linije pokidane, ali je već 13. rujna o.g. u 18,00 sati željeznička pruga opravljena, te je uzpostavljen promet Doboja—Brod.

Gubitci na našoj strani oružnik Karlović Huso teže ranjen, a jedan milicionar poginuo, dok gubitci na strani partizana nisu poznati.

Oklopni vlak, koji je iz Doboja pošao u pomoć, kod Rudanke je naišao na pakleni stroj i prevrnuo se, a za sudbinu posade tog oklopnog vlaka ne zna se.

Nakon odlaska partizana iz Johovca, naša posada i oružništvo vratili su se na svoje postave.

13. rujna 1943. god. u 23,00 sata grupa od 300 partizana izvršila je prepad na željezničku postaju Puračić (14 km. z. Tuzle) i istu bez otpora zauzela.

Osiguranje željezničke postaje, kao i drugih naprava vršilo je toga nadnevka svega 10 domobrana 15. sata željezničke stražarske bojne.

Partizani su željezničku postaju i skladišta opljačkali, a brzoglav i brzoglas pokvarili. Zarobili su 7 domobrana, koje su sa oružjem, te opljačkanim dobrom odveli u selo Smoluće (4 km. s. Puračića), od kuda su i došli. Željeznička pruga nije oštećena, te se promet na istoj normalno odvija.

Četnici.

Na području kotara srebreničkog, gdje sada nema naših vojnih postrojbi, djeluju nepoznate četničke bande, koje se stalno prebacuju preko rieke Drine iz Srbije u cilju pljačke i ubijanja našeg pučanstva.

4. rujna o.g. u 16.00 sati došao je po pozivu njemačkog pukovnika iz Banje Koviljače — Srbija četnički vojvoda Pero

¹⁰ U tom periodu na prostoriji sjeverozapadno i jugozapadno od Doboja djelovala je druga krajiška brigada. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

¹¹ Sjever-zapadno

Đukanović iz sela Brana Bačić, kotara srebreničkog, u oružničku postaju u Drinjači. Istoga dana u 18,00 sati došao je na tu postaju i njemački pukovnik, koji svojeg imena nije htio reći oružnicima, već je rekao, da se u izvješću napiše »pukovnik njemačke službe«, pa su u hladnjaku odpočeli razgovori između pukovnika i Đukanovića.

Pukovnik je stavio upit Đukanoviću sa kakovom se je namjerom prebacio iz Srbije u Hrvatsku, a Đukanović je odgovorio, da nema zle namjere i pukovnika zamolio da ga »legalizira« u N.D.H., jer da se on osjeća podanikom N.D.H. i da želi u njoj pošteno i čestito živjeti, što mu je pukovnik obećao uz primjedbu, da on želi i traži red i mir u Srbiji i na području N.D.H. i to je Đukanović prihvatio rekavši, da je to i njegova želja i da se on sa svojim četnicima želi pokoravati hrvatskim državnim vlastima i sa istima u borbu protivu partizana surađivati, ali da oružje svojih četnika neće i ne želi predati.

Baš u ovom času i u ovoj točki razgovora kazao je njemački pukovnik, da se odstrani prisutni oružnički narednik i zapovjednik oružničke postaje u Drinjači Janko Hunjadin, pa se je on sa Đukanovićem na samo razgovarao oko 15 minuta i taj razgovor nije mogao čuti naš predstavnik vlasti.

Na koncu je pukovnik naredio Đukanoviću, da on, Đukanović, i Ljeljo Aleksandar Petković imaju 7. o.mj. u 10,00 sati doći u Bratunac, kotara srebreničkog, na nastavak pregovora, koji će se voditi u prisutnosti ustaškog satnika Obradovića i da Đukanović skrene pažnju Petkovića, da je on, pukovnik, dao u Srbiji uhititi Petkovića ženu i djecu i da ih drži pripravne, pa u koliko se pozivu ne odazove, da će mu se ciela porodica strijeljati.

Međutim, dok se je ovaj razgovor vodio između pukovnika i Đukanovića, dotle je Ljeljo Petković sa bandom oko 40 naoružanih četnika bio u blizini Drinjače u namjeri, da stupa u borbu ako se Đukanović ne povрати sa vođenih razgovora.

Kiseljački i ročevički četnički odred, koji djeluje na području kotara zborničkog, razpršeni su po partizanima, te je u tim borbama poginuo i njihov zapovjednik bivši jugoslovenski djelatni poručnik Ivo Milošević, ali se sada ponovno ti odredi reorganiziraju. Jakost tih odreda cieni se na 300 boraca.

Majevički četnički odred (jačina 200 ljudi) vojvode Radivoja Kerovića, koji se ie do sada nalazio u selu Vukosavcima (17 km. s.i. Gornje Tuzle) u zadnje vrijeme zaposjeo je selo Požarnicu (2 km. j.i. Gornje Tuzle), navodno po dozvoli njemačkog zapovjedništva u Tuzli. Posredovano je kod njemačkog

zapovjedništva da se ovi četnici vrate na svoje prijašnje područje, jer njihovo prisustvo predstavlja stalnu opasnost na cesti Tuzla — Zvornik, te je radi nesigurnosti prometa na tom potezu obustavljen svaki promet do daljnje odredbe.

Trebavski četnički odred pod zapovjedništvom popa Save Božića ovih dana razpršen je po partizanima, čiji su se borci povukli većim dielom na Ozren.

Ozrenski četnički odred nalazi se u selu Striježevici (9 km. j. Doboja) i drugim selima planine Ozren pod zapovjedništvom Cvjetina Todića.

Četnici ovih četničkih odreda u glavnom su neaktivni prema našoj vojsci. Povremeno vode borbu sa partizanima, ali se ovima iz straha i pridružuju.

Borjanski četnički odred na području kotara Teslić i Tešanj nalazi se u suradnji sa našim vojnim vlastima, dok su česti napadaji pripadnika toga odreda na naše okolno pučanstvo sa svrhom ubijanja i pljačke.

Djelatnost četnika na području ove Velike župe u minulom tjednu ogleda se u sljedećem:

Dana 10. rujna 1943. god. u 16.00 sati zaustavili su četnici majevičkog odreda na državnoj cesti Tuzla — Zvornik u selu Požarnici poštanski autobus, tražeći neku osobu, čije ime nisu htjeli navesti, sigurno od onih, koje su po četnicima stavljene na listu proskribovanih Hrvata iz Tuzle i Gornje Tuzle. Tom/prilikom, ne našavši traženu osobu, oduzeli su četnici jednu pušku bez zatvarača legionaru Alikadiću Esadu iz Brčkog.

U međuvremenu prisutni četnici govorili su putnicima »Šta vi ljudi čekate, što ne idete u četnike? Vidite li da je Italija pala i kapitulirala? Eto vašeg Švabe i vašeg Paveliča, koji je jučer htjeo bježati avionom, a Švabe mu nisu dale, a jutros su ga trovali i ne znamo je li se otrovao! Eto vidite, da je Gestapo dao vlast nama i sada mi uređujemo!«

S molbom na znanje i daljnju djelatnost.

ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

VELIKI ŽUPAN:
(Dr. Kadić)

Dostavljeno:

- 1) Uredu Poglavnika N.D.H.
- 2) Predsjedniku vlade
Dr. Nikoli Mandiću,

- 3) Podpredsjedniku vlade
Dr. Džaferu Kulenoviću,
- 4) Ministarstvu unutarnjih poslova
— Ured ministra —
- 5) Ministru narodnog gospodarstva
Prof. Dr. Ing. Josip Balen,
- 6) Uredu ministra — Dr. Lorkovića,
- 7) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost,
- 8) Ministru postrojniku Dr. Sušicu.

BR. 200

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 15
SEPTEMBRA 1943 GOD. O PADU GACKA I PRETSTOJECEM
NAPADU JEDINICA NOV NA FAZLAGICA KULU I HU-
TOVO¹

B R Z O J A V K A

Broj	Vrsta	Broj rieči	Vrieme	Primljena od putem	Predana putem	Podpis službu- jućeg krugo- javnika
			/	V r i e m e	V r i e m e	
			s m	/ u s m	/ u s m	
Službeni podatci			Adresa			

Operod Zagreb.
III zborpod Sarajevo
SS divizija Mostar
Partizani² Vlade Šegrta zauzeli Gacko i pripremaju na-
pad na Fazlagića Kulu. Očekuje se napad na Bileću čim pri-

stignu partizani pod zapovjedništvom Dapčevića, častnika crvene vojske iz građanskoga rata u **Spaniji**, koji su u pokretu iz Crne Gore.

Između Hutova i Stoca prikupilo se oko 1000 partizana ka napad na Hutovo.³ Napad će uslijediti uskoro. Za pojačanje posade u Hutovu zbog opasnosti koja prijete Trebinju nemamo razpoloživih četa. Posada Hutova jaka je 158 ljudi.

6 divizija 7388/tajno

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Broj 7388/taj.
U Mostaru, dne 15/IX 1943

Glavar stožera podpukovnik
Zak
Zak

BR. 201

IZVJEŠTAJ ČETVRTE LOVAČKE PUKOVNIJE OD 15 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA TESLIČ¹

STOŽER
4 LOVAČKE PUKOVNIJE
Op.broj 313/taj.
U Tesliću dne 15. IX. 1943

Predmet: Napad komunista na
Teslić — izvješće.—

ZAPOVJEDNIČTVU 1. LOVAČKOG ZDRUGA

Doboj

Podniete izvještaje u toku partizanskog napada na Teslić dopunjujem još u sljedećem:

1.) Dne 8. rujna 1943. g. utvrđeno je, da su se partizanski odredi u noći 7/8. rujna o.g. približili Tesliću i da su te noći zauzeli postave oko grada kako sliedi: V. Vis k. 515 (4 JI Teslić) — Babino Brdo k. 487 (5 J Teslić) — Stupna Glava — s. Vlajići — s. Dolići — s. Vujanovići — Borak k. 344 — s. Ran-

^a Isto

kovići — Bijela Zemlja — Paljike — Svinčine k. 335 — Krto-
vić k. 401.—

Vjerovatna namjera neprijatelja bila je osvojiti Teslić i
produžiti nadiranje u pravcu Doboja — željezničke raskr-
snice.—

Usljed stvorene nove situacije pukovnici u Tesliću nare-
đena je stroga pripravnost u toku 8. ov. mj.—

U noći 8/9. rujna u li sati odpočeo je koncentričan napad
partizana jednovremeno na predstražne postave posada Kumina
Kosa k. 441 — Debelo Brdo k. 476 — Rastik — Brdaci — Ka-
ćun k. 286 — Križ k. 352 — Stražanica k. 317 i na glavni položaj
oko samog grada Teslića.² Napad trajao je do '6 sati. Ove noći
zauzeti su od neprijatelja postavi k. 283 (2 1/2 S. Teslića) i
Kaćun k. 286 (1 Z. Teslića), dok su se svi ostali postavi kako na
predstražnoj, tako i na glavnoj liniji obrane nepokolebljivo
održali.—

Za napad na glavni položaj neprijatelj provukao se kroz
međuprostor predstražnih postava.—

U zoru 9. rujna neprijatelj povukao se na svoje polazne
položaje, a dielom produžio napad na predstražne postave. Po-
što je istima prietila opasnost obkoljavanja, to sam zapovjedio
da se predstraža povuče u glavnu odbranbenu crtu, što je
izvršeno.—

U noći 9/10. rujna u 0.30 sati partizani dobivši pojačanje
ponovili su koncentričan i veoma žestok napad na glavnu
odbranbenu crtu. Od 12 do 6 sati u jutro redalo se više juriša.
Znakovi za polazak na juriš davali su se svjetlonosnim met-
cima od s. Pajića (1 S. Teslića) i Kaćuna. Svi napadi odbijeni su.
Na 6 mjesta partizani uspjeli su da presjeku bodljikavu žicu,
ali budna posada spriječila je vatrom svaki prodor.—

10. rujna u 6 sati odstupili su na polazne položaje.—

U 12 sati ovoga dana prema zapovjedi zapovjednika 1. lo-
vačkog zdruga izvršen je ispad sa jednom bojnom (I.) ove pu-
kovnije i dielovima Domdo bojne Teslić pravcem: s. Stenjaci
— Branovac na neprijateljske položaje Debelo Brdo k. 476 —
Kumina Kosa k. 441. Slabi neprijateljski dielovi na Debelom
Brdu bili su iznenađeni i odbačeni. Jedna sat zanoćila je na
Debelom Brdu. Veza sa dielovima, koji su napadali od pravca
Jelaha — nije uspostavljena.—

U noći 10/11. rujna od 12 sati ponavljao je neprijatelj
i po treći put svoje napade. Napadi su bili po žestini i poveza-
nosti znatno slabiji od onih prethodnih dana i kao takovi glatko
odbijeni.—

U toku 11. rujna posjednut je od dielova pukovnije cijeli kompleks Kumine Kose.—

Glavni pravci noćnih napada partizana bili su:

1. s. Pajići — Teslić,
- 2: Kaćun k. 286 — Teslić,
3. Križ 352 — Teslić,

dakle u pozadinu glavne odbranbene crte. Ovo je bilo na vrijeme otkriveno i postavi su na tom dielu položaja pravovremeno ojačani, naročito teškim pješačkim oružjima.—

U toku ovih dana borbe partizani su porušili 1.000 m. željezničke pruge, zapalili 3 željeznička mosta i zapalili kupalištni hotel u Banji Vrućici, koji je do pola izgorio.—

Poslije neuspješnih napada neprijatelj odstupio je:

1. — jedna kolona pravcem Paljike — s. Vitkovci — s. Gojakovac. Ova kolona, pošto nije mogla prodrijeti kod Teslića vjerojatno je izvršila prekid pruge Derventa — Doboj sjeverno s. Rudanke.—

2. — jedna kolona pravcem: s. Osivice — s. Ukrnjica.—

3. — jedna kolona pravcem: s. Pribinić — s. Klupe.—

4. — jedna kolona pravcem: s. Maslovare — s. Siprage.—

Procjenjeno je da je u napadu učestvovalo 3.500—4.000 boraca, a pored toga da je oko 2.000 upotrebljeno za posjedanje važnih okolnih postava radi spriečavanja veze sa pozadinom.—

Gubitci vlastiti:

4. lovačka pukovnija: 1 mrtav, 2 ranjena, 5 nestalih sa predstražnog položaja k. 283.—

Domdo bojna: 4 mrtva, 4 ranjena, 13 nestalih (zarobljeni).

Gubitci neprijateljski:

Neprijatelj pretrpio je teške krvave gubitke.—

Prema prikupljenim podacima po obhodnjama i izjavama seljaka s. Ruževići, Rankovići, Osivica, Radnja, Buletić i Gor. Teslić izvozili su partizani svoje mrtve i ranjene kolima. Oko 60 kola mrtvih i ranjenih preveženo je samo iz s. Ruževići. U selima Buletić i Pribinić partizani su tražili 300 konja za prenos ranjenih i mrtvih. Oko Teslića pronađeno je 17 grobova. Na zapadnom izlazu grada partizani su imali 45 mrtvih, među njima i jedan od najhrabrijih vođa.— Ukupni gubitci najmanje 600 mrtvih i ranjenih i 2 zarobljena.³

* Zadnja rečenica u originalu dopisana je plavim mastilom. — Redakcija ne raspolaže izvještajima svih jedinica koje su učestvovale u napadu na Teslić. Međutim i iz postojećih dokumenata može se vidjeti da su navedeni gubici pretjerani. Vidi dokumenta navedena u prethodnoj primjedbi.

Posebno moram istaći hrabro i požrtvovano držanje častnika, dočastnika i svih domobrana povjerene mi pukovnije, i mogu ustvrditi da je moral svih vojnika u toku ciele odbrane bio odličan. Za potvrdu prednjeg iznosim da su rojevi samostalno i požrtvovano pojurili na mjesta, gdje je u žičanim preprekama učinjen presjek i snažnom, dobro upravljenom vatrom svaki pokušaj prodora odbili. Mnogo domobrana, koji nisu bili udjeljeni u borbene redove, kao konjovodci, dojavnici i slično molili su da im se odobri borba u rovu.—

Utrošak strijeljiva bio je nešto veći, ali to je razumljivo obzirom na to, što je pukovnija bila obkoljena sa svih strana, što je bio mrak i čvrsta namjera partizana da Teslić zauzmu.—

Uporedo sa pukovnijom borila se isto tako požrtvovano i hrabro ovdašnja Domdo bojna, kako na predstražnoj, tako i na glavnoj liniji odbrane. Ta bojna zaslužuje svaku pohvalu, a posebno njen zapovjednik nadsatnik Ferizbegović Avdo.—

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(PAJA) puk.**

ZAPOVJEDNIČTVU II. ZBORNOG PODRUČJA »Gst«, Brod.-

Prednje izvješće sa pronađenim promičbenim tvorivom, podnaša se sa molbom na upotriebru i korišćenje podataka.

Prilog: promičbeni letci.

20. IX. 1943

Zapovjednik, G1st, pukovnik
(NIKOLIĆ)
Nikolić

»

IZVJEŠTAJ ČETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD
15 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SARADNJI ČETNIKA SA NI-
JEMCIMA I DOMOBRANIMA¹

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

Op. Br. 1110/taj.

U Trebinju, dne 15. IX. 1943 g.

Predmet: Stanje u Trebinju.

ZAPOVJEDNICTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE —
DUBROVNIK.
ZAPOVJEDNICTVU MJESTA DUBROVNIK.
SASTAVAK.

Stanje 15. rujna 1943. u 1200 sati:

1. — Dne 14. o. mj. oko 1700 sati došao je k meni u ure-
dovnicu četnički vođa Dr. Perović i izjavio sljedeće: »Bio sam
u Dubrovniku kod njemačkog komandanta, koji mi je rekao da
surađujem sa pukovnikom g. Šarnbek protiv partizana, koji je
zapovjednik ciele ove zone i nalazi se u Trebinju (koje zone ne
zna), tako da se zajednički mi, Njemci i domobranstvo borimo
protiv partizana. Ako treba još što osigurati puteve i slično,
mi ćemo vam pomoći.«

Kazao sam Peroviću, da se pukovnik g. Šarnbek ne nalazi
u Trebinju našto mi je odgovorio, da mu je poznato da se u
Trebinju nalazi samo pukovnik g. Mesić, a potom dodao si-
gurno sam ja pogriješno razumio.

2. — Prema primljenoj zapoviedi 6. pješačke divizije
broj 7332 tajno od 13. rujna ove godine noćas oko 0200 sata
zaposjednuta je željeznička postaja Hum sa 9. sati. Jačina sati
— 2 častnika, te 80 dočastnika, razvodnika, desetnika i domo-
brana sa 7 strojopuškaka i 2 bacača 46 mm. Ovoj sati dodielio
sam jednu strojnicu sa osobljem iz 12. sati.

Kako se 9. sat do sada nalazila na postavima Arslanagića
Most — vrelo Oko, to sam isti zamienio sa 7. sati, a straže u
Trebinju koje je davala 7. sat primila je I. bojna.

3. — Dne 14. o. mj. oko 2030 sati bio sam u kotaru na
sastanku sa jednim njemačkim poručnikom iz SS-divizije

»Prinz Eugen«, koji je došao iz Dubrovnika sa 20 vojnika, a koji po njegovoj izjavi putuje u Bileću radi veze sa četnicima, gdje će ostati tri do četiri dana, te je jutros i odputovao. Ovaj njemački poručnik mi je rekao, da je njegov zapovjednik pukovnije u Dubrovniku i da je molio da mi surađujemo sa četnicima protiv partizana, jer da to i oni rade, kao i da o svemu potrebnom izvještavamo i njegovog zapovjednika pukovnije podpukovnika Schmidhubera.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

17. IX. 1943

**ZASTUPA ZAPOVJEDNIKA
PODPUKOVNIK (LJUBIMIR)
Ljubimir**

BR. 203

IZVJEŠTAJ ČETVRTOG LOVAČKOG ZDRUGA OD 16 SEPTEMBRA 1943 GOD. O DISLOKACIJI USTAŠKO-DOMOBRAANSKIH JEDINICA U BANJOJ LUCI¹

PRIMLJENA BRZOJAVKA

PRIMLJENO OD: BANJA LUKA	DAN: 16.9.43	SAT I MINUT: 1200	BROJ: 70
PUTEM~KRUGO- VALNE POSTAJE ZAGREB 1.	DAN: 16.9.43	SAT I MINUT: 1347	BROJ: 953

S A D R Ź A J

ZA KOGA: OPERATIVNI ODJEL

SPOJ: Op. br. 8838/taj.

U Banja Luci nalaze se trenutno: stožer zdruga, stožer 13. i 14. sati, III bojna i dočastnički naučni sat 13 lovačke pukovnije, 1 bitnica 9. top. sklopa, dojavna sati, 1 srednji samovozni povoz, pekarska po-

lusat sa mesarskim vodom, gospodarski ured i veterinarski sat, i vanjski stožer, stožerni djelovi, II bojna 7. lov. puk., stožer 1 bitnice i stožerna bitnica 9. top. sklopa, III bojna 7. lovačke pukovnije i 3 bitnice 9. top. sklopa, Kozarac, dočastnička naučna sat 7. lovačke pukovnije i obkoparska sat.

Petrovaradin: Jedna bojna, stožer sati 13. lovačke pukovnije i zdravstvena sat.

Klašnica: II boina 13. lovačke pukovnije bez 5. sati.

Zalužani: 5 sat 13. lovačke pukovnije.

Brod na Savi: Oružnički vod.

Op. br. 1134/taj.

4. lovački zdruk.
16/IX D

PRIMIO BRZOJAVKU DANA 16. 9. U SATI 1715
DEŠIFRIRAO DANA 16. 9. U SATI 1730 PODPIS: (nečitak)

OČEVIDNI BROJ BRZOJAVKE 263	PRIMLJENA: DAN 16 MJESEC IX GOD. 43 SAT 17 MINUT 30	PODPIS I CIN CASTNIKA, KOJI JE BRZOJAVKU PRIMIO: PODPIS: Dits CIN: ppuk
-----------------------------------	--	---

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U
TUZLI OD 16 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA
NOV NA USTAŠKO-DOMOBRANSKU POSADU U CAPAR-
DIMA, MEMICIMA I KALESIJI¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST

— TUZLA —

BROJ — 536 — TAJ — 1943.

Tuzla, dne 16. rujna 1943 g.

Predmet: Dnevno izvješće za dan
16. rujna 1943. godine.—

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNIČ-
TVO MINISTRA — ZAGREB
- 2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SI-
GURNOST — ZAGREB
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA ZA DR. BAUERA
— ZAGREB
- 4) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZA-
PADNU BOSNU G. ŠANDORU BENAKU — BANJA LUKA
- 5) OBČEM ZAPOVJEDNIČTVU REDARSTVENE STRAŽE —
ZAGREB
- 6) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIG.
ODJEL II/B — ZAGREB
- 7) VELIKOJ ZUPI USORA I SOLI — TUZLA

U toku posljednja 24. sata na području grada Tuzle nije
bilo nikakvih naročitih događaja.—

Oružničko krilno zapovjedništvo u Tuzli sa izvješćem od
15. ov. mj. taj. Broj: 1948/43- dostavlja:

Na 14. ov. mj. u 23. sata jače partizanske grupe² izvršile
su napadaj na vojnu posadu V. bojne Tuzlanskog zdruza u Ca-
pardima, 11. km. zapadno od Zvornika, a istodobno i na oru-
žničku postaju u Memićima i Kalesiji 4 — 9. km. sjevero za-
padno od Caparda. Naše posade i oružnici primili su borbu, ali
[je] usljed velike nadmoćnosti napadača nakon 6. sati ogorčene
borbe svladana i zarobljena naša posada u Capardima, te sa

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 47/8—1, k. 158.

² Odnosi se na jedinice Prve i Druge vojvodanske brigade Šesna-
este NOU divizije. Opširnije o toku i rezultatima napada na Caparde
vidi u tomu IV. knj. 18. mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943
godine.

svim ranjenicima odvedena u selo Osmake, 3 km. zapadno od Caparda. Oružnička vojarna u Memićima je razorena, a 16. oružnika je u teškoj borbi razbijeno tako da je samo 6. stiglo sa oružjem na oružničku postaju Kozluk, 11. km. sjeverno od Zvornika, dočim se za ostale oružnike još ne zna.—

Oružnici postaje Kalesija povukli su se pod borbom bez gubitaka u selo Prnjavor, 1. km. sjevero zapadno od Kalesije, u sastav posade Domdo pukovnije. Gubici naše posade u Capardima još nisu točno poznati, ali je od iste stiglo 6. ranjenih u Kalesiju, koji su izjavili da je u posadi bilo oko 20. mrtvih i više ranjenih, a ostala cjela posada je zarobljena i odvedena prema Sekovićima. Gubici na strani partizana su nepoznati. Napadači su došli od juga od Šekovića te je plijen do sada nepoznat. Promet na putu Tuzla—Zvornik kao i brzoglasna veza je prekinut, jer se neprijatelji još zadržavaju na ovom prostoru.

Drugih osobitih događaja nije bilo odnosno ova oblast nije primila više nikakovo izvješće.—

Prednje se dostavlja s molbom na znanje. —

Z a D o m s p r e m n i !

P. N.
REDARSTVENOG UPRAVITELJA;
(Alija Džindić)
Al. Džindić

(M.P.)

IZVJEŠTAJ ČETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 18
SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI U TREBINJU I
BILEĆI¹

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

Op. Br. 1122/taj.

U Trebinju, dne 18. IX. 1943.

Predmet: Stanje u Trebinju

ZAPOVJEDNICTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE.—
MJESTNOM ZAPOVJEDNICTVU — DUBROVNIK.
SASTAVAK-

Stanje do 18. IX. u 1200 sati:

1.— Jučer 17. IX- u 1430 sati stigao je u Trebinje Hauptsturmführer (satnik) Gros, zapovjednik njemačke SS-bojne iz Dubrovnika i nakon kratkog razgovora sa mnom produžio je odmah za Bileću, gdje se nalazi u borbi protiv partizana i 1 njemačka sat, nekoliko oklopnih kola i topova. Jučer po podne očekivao se u Bileći dolazak pojačanja iz Dubrovnika, i to 1 njemačka i 1 fašistička bojna, koje ali još nisu stigle tamo, niti u Trebinje.

2.— Danas u 0900 sati govorio sam brzglasno sa četničkim vođom Vidačićem, koji mi je javio da je grad Bileća poslije jučerašnjih težkih borba zadržan i da je danas mirnije, kao i da se partizani" (oko 1200) sa Bileće prebacuju prema Ljubinju, odakle da će vjerojatno na jug da bi se preko Zavale spojili sa onima u obalskom području. Prema tome je ugrožena i željeznička pruga Mostar—Hum—Dubrovnik.

3.— Lješ ubijenog kotarskog liečnika Dr. Pavićevića Andrije, odnešen je po nepoznatim ljudima i vjerojatno potajno negdje pokopan oko s. Rapti, tako da ga se jučer nije moglo prenieti u Trebinje.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/14—1, k. 105.

4.— Ovoga časa u 1145 sati prolazi kroz Trebinje sarrovozna kolona sa postrojbom fašista pravcem Bileća.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

23.IX.1943.

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(MESIĆ)
Mesić, puk.³

BR. 206

IZVJEŠTAJ ČETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 19
SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI KOD BILECE I
TREBINJA¹

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

toOp. Br. 1125/taj.

U Trebinju, dne 19. IX. 1943. g.

Predmet: Stanje u Trebinju.

ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE.
MJESTNOM ZAPOVJEDNIČTVU DUBROVNIK.
SASTAV.

Stanje do 19. IX. u 1200 sati:

1.— Jučer 18. IX. u 0900 sati, 1200 i 1650 sati govorio sam brzoglasno sa četničkim vođom u Bileći Vidačić Mišom, koji me je izvjestio, da je stanje oko Bileća poboljšano u toliko, što partizani² (oko 1000—1200) kreću preko sela Zvijerina i Sitnice planine (zap. od s. Plane) prema Ljubinju i Stolcu, odakle izgleda da teže spajanju sa svojim na obalskom podru-

³ U originalu ispod teksta komandant Šeste pješ. divizije Šarnbek dopisao je crnom olovkom slijedeće: »U današnji dnevni izvještaj sve o odbrani Bileća (: tko je sve tamo:) u kratko, kao i vjerojatne namjere partizana. Iznijeti da je i pruga nedaleko Huma od part. prekinuta (: izviditi preko želj. post. potankosti:)

5«

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg br. 25/13—1, k. 105.

čju preko Popovog Polia (Zavala, Ravno, Turkovići, Hutovo, Hrasno). Ova mjesta i željeznička pruga Mostar—Hum ugroženi su.

O ovome sam sinoć u 2200 sata šifrom Op. br. 1123/taj. preko poštanskog brzoglasa obavijestio Zapovjedništvo mjesta Dubrovnik, da bi ono moglo obavijestiti stožer 6. pješачke divizije, sa kojom nemam spoja, niti mi je pouzdano poznato gdje se nalazi (Dubrovnik, Čaplina ili u drugom mjestu?).

2.— Danas u 900 sati govorio sam brzoglasno sa Bilećkom kotarskom oblasti, te mi je javljeno da je sada oko Bileće mirno i da su partizani pošli preko sela Zvijerina u pravcu Ljubinja i Stolca. Dalje da se u Bileći nalaze četnici, Niemci i 1 bojna fašista, a da je jedan dio tih snaga upotrebljen u gonjenju partizana na njihovom pravcu kretanja prema zapadu.

3.— Jučer u podne krenulo je samovozima iz Dubrovnika preko Trebinja za Bileću oko 2 do 3 sati fašista a jutros oko 0600 sati još oko 70 ljudi. Svi su naoružani i upućeni u borbu protiv partizana oko Bileće.

4.— Ukradeni lieš Dr. Pavićević Andrije pronađen je jutros izpod utvrde Srač (705), već u razpadanju i bez jedne ruke. te je prenet u Trebinje.

5.— Posada Trebinje nema krugovalnog spoja sa Dubrovnikom. niti sa kojom drugom postajom, jer je aparat neizpravan i slab. Brzoglasnog spoja sa Dubrovnikom i prema Mostaru također nema. Ostaje samo željeznički ili poštanski brzoglas i teklići željeznicom, t.j. dok linije i pruga budu izpravne, a ako nastupi prekid tih jedinih veza, posada Trebinja neće imati načina da saobći na vrijeme ni najvažnije.

6.— Sinoć oko 2200 sata odbijeno je vatrom naše straže na ž.p. Duži nekoliko neprepoznatih ljudi, koji su pod zaštitom mraka približavali se jednom našem bunkeru. Isti su sa nekoliko hitaca iz pušaka odgovorili na vatru naše straže. Gubitaka nije bilo; utrošeno 80 naboja-

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(MESIC)
Mesić**

DNEVNI IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 21 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA OSTROZAC¹

ZAPOVJEDNIČTVO
6. ORUŽNICKE PUKOVNIJE
JS. Broj 2970/taj

U Mostaru, dne 21. rujna 1943.
Predmet: Dnevno izvješće od 21.
rujna.—

- 1.—GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB
- 2.—MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST (ODSJEK X.) Z A G R E B
- 3.—ZAPOVJEDNIČTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA (GLST) SARAJEVO
- 4.—ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE TRSTENO
- 5.—SS DIVIZIONU »PRINZ EUGEN« ABT. 1—C. M O S T A R

(Oznake po karti 1:100.000)

16. rujna došla je u selo Glavatičevo (20 km j.i. od Konjica) jedna grupa od oko 80 naoružanih partizana, pod vodstvom nekog Salke Fejića, rodom iz Mostara. Došli su iz sela Ljute (4 km j.i. od Konjica). Manji odjeli krstare po selima Grušča i Ribari (7 i 3 km s. od Glavatičeva). Povrh pušaka, naoružani su sa po kojom i strojopuškama. Teškog oružja nemaju.

17. rujna došla je jedna skupina od oko 150—200 četnika u selo Glavatičevo pod vodstvom nekog Remetovića, bivšeg jugoslovenskog poručnika. Po dolasku u Glavatičevo, razdijeljeni su po selima Čičevu i Kuli (4—6 km s.z. od Glavatičeva). Ovi su četnici došli od Nevesinja i svrha im je, da prikupe što veći broj pristaša u pravoslavnim selima u ovoj oblasti. Naoružani su puškama, strojopuškama, dok teškog naoružanja nemaju. Kakav je odnos između njih i partizana, nije poznato.

17. rujna u 2350 sati jedna grupa od oko 400 naoružanih partizana izvršila je napad na mjesto Ostrožac² (11 km s.z. od Konjica). Napad je trajao do 18. rujna 0230 sati, kada je iz Lisičića prispjeo njemački oklopni vlak i partizani su uzmakli u smjeru sela Seonice i Podhuma (5—7 km s. od Ostrošca). U toku brrbe, partizani su zapalili 2 vagona na željezničkoj postaji; opljačkali poštanski ured i zgradu oružničke vojarne. Zarobili su 40 domobrana sa 2 strojnice, 2 strojopuške, 2 mala bacača, 27 pušaka, a odveli su i 7 konja. Poginulih i ranjenih nije bilo.

Povodom ovog napada, posada Ostrošca sasma je oslabljena, koli u momčadi, toli i u naoružanju, te je potrebno žurno pojačanje, o čemu predlažem posebno izvješće za zapovjedništvo III. zbornog područja pod JS.Br-2960/taj.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

23. IX. 1943

Dozapovjednik, pukovnik:
Muharem Aganović
u.z. bojnik Hasan Bašagić
Bašagić

(M.P.)

SEDMODNEVNI IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE USORA I SOLI
OD 21 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA
JEDINICA NOV NA PODRUČJU ZUPE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA USORA I SOLI
TUZLA

Taj. Broj: 2833/43.

Tuzla, dne 21. rujna 1943.

Predmet: Tjedno izvješće o prilikama
u Velikoj župi Usora i Soli

GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE
ZA VELIKE ZUPE VRHBOSNA USORA—SOLI i LAŠVA—
GLAŽ DRŽAVNOM VIEČNIKU ING. IVICI FRKOVICU

Sarajevo

Savezno nalogu bivšeg Glavara građanske uprave za istočnu i zapadnu Bosnu, taj. br:193/43. od 27. veljače 1943. god., dostavlja Vam se sljedeće tjedno izvješće:

Obće raspoloženje naroda

Mi se nalazimo u jednom obćem svjetskom vrtlogu i previranju. Plaćeničke partizanske i četničke bande neprestano napadaju naša mjesta i naselja pljačkajući i ubijajući hrvatsko pučanstvo. Hrvatske državne vlasti i pored najbolje volje nisu u mogućnosti pružiti efikasnu zaštitu života i imovine našeg ugroženog življa.

Mi se nalazimo u stavu samoobrane, da bi spasili goli život ali naša nastojanja u pravcu smirenja i učinjenja snošljivijim teških životnih prilika nailaze na mnoge prepreke. Naši dindušmani četnici, i ako svojim djelom i držanjem izpoljavaju svakad i svugdje svoje neprijateljstvo prema njemačkom narodu, ipak kod njemačkih vojnih čimbenika uživaju zaštitu i priznanje kao tobožnji saveznici. Sva njihova zločinstva izvršena prema hrvatskoj državnoj vlasti i hrvatskom narodu, zahvaljujući ovoj zaštiti i podržki, ostaju nekažnjena.

Prema partizanskim bandama smo nemoćni, jer one predstavljaju ogromnu vojnu snagu, koja gdje je god udarila na

koje mjesto i osvojila ga je. U svom postupku prema pučanstvu partizani pokazuju mnogo takta i političke uvidavnosti, te time ostavljaju dobar dojam kod širih narodnih slojeva.

U našim vojnim jedinicama jasno se zapažaju obrisi dezorganizacije i odsustva vojne stege. Tu i tamo legionari na pojedinim uporištima surađuju sa partizanima, a ako partizani navale na jedno mjesto, onda pod vidom tobožnje premoći neprijatelja domobrani se predaju, po partizanima razoružavaju i goli vraćaju u svoje jedinice, a neki se i priključe partizanskim skupinama.

Jaka unutarnja i spoljna neprijateljska promičba, vršena putem krugovala, letaka i ustmene rieči, usmjerena je u pravcu što većeg razbijanja naših pokolebanih redova i što snažnijeg utjecaja na formiranje javnog mišljenja i raspoloženja naroda prema postojećem poretku.

Baš zahvaljujući ovoj smišljenoj i intenzivnoj neprijateljskoj promičbi došlo je u mnogim mjestima do bjegstva dosta omladine u partizanske redove. Naši malodušnici i kukavice, zastrašene neprijateljskim lažima, nemajući dovoljno duševne snage i objektivnog rasuđivanja napustili su naše redove i priključili se našim neprijateljima.

Naše javno mišljenje još uvijek stoji pod teškim dojmom Badogliove izdaje i teške obrambene borbe na istočnom ratištu. Opažaju se jasno znaci uznemirenosti i sumnje za budućnost.

Istina iztaći je, da je prispjela pomoć za Tuzlu i okolicu jako povoljno djelovala na naše pučanstvo i uniela dosta smirenosti u naše redove. Jer, kada su partizani zauzeli Caparde i Kalesiju, bio je otvoren put za Tuzlu i čitav tuzlanski rudni bazen, te su oči hrvatskog pučanstva bile uprte u najviše organe državnih vlasti, očekujući žurnu pomoć. Prispjelu vojnu pomoć naš je narod pravilno ocienio kao znak pažnje i staranje za njega od strane vodećih državnih čimbenika.

Raspoloženje hrvatskog diela naroda je dobro prema hrvatskoj državi i postojećem pravnom poredku, dok je pravoslavni dio naroda bez izuzetka negativnog stava i držanja prema hrvatskoj državnjoj misli. Negdje prividno pokazuje lojalnost prema hrvatskim državnim vlastima, a negdje se otvoreno stavlja na stranu odmetnika, sve to naravski čini onako, kako mu diktiraju velikosrbski probitci.

Partizani

I ovaj tjedan protekao je u znaku jake vojničke i političke djelatnosti partizana.

Partizanske skupine još uvijek su raspoređene u 3 žarišta i to: Sekovićima, Majevecima² i Borja Planini.³ Točna jačina ovih skupina nije utvrđena, ali se sa sigurnošću može računati, da su oni i brojčano i naoružanjem veoma jaki. Iz ovih partizanskih žarišta stalno se čine pokreti i napadaju na pojedina naša mjesta i uporišta. Iz cjelokupnog njihovog djelovanja da se zaključiti, da je akcija svih tih skupina međusobno usklađena i da se vodi od jednog vodstva.

Djelatnost partizana u proteklom tjednu izpoljila se je u izvršenju sljedećih nedjela.

Od 8. rujna do 12. 1943. jake partizanske skupine u jačini od 4.000 boraca vršile su nekoliko uzastopnih napadaja na mjesto Teslić.⁴ Te skupine bile su naoružane puškama, strojopuškama, strojosamokresima, strojnicama, bacačima mina i jednim protuoklopnim topom. Imale su očitu namjeru osvojiti Teslić, ali im to nije uspjelo samo zahvaljujući hrabrom i vojničkom držanju naše vojne posade u Tesliću, koja i ako brojčano nejača, nije klonula pred neprijateljem, nego je borbu primila i izdržala.

U toku borbe na našoj strani nije bilo nego 5 mrtvih domobrana i legionara, 2 ranjena domobrana i 13 zarobljenih, dok su neprijateljski gubitci oko 500—600 što mrtvih i ranjenih.

10. rujna o.g. oko 18,30 sati partizani su uspjeli spaliti hotel Banje Vrućice i okolne zgrade, koje su podpuno paljevinom uništene, a sve što je bilo zgodno za opljačkati opljačkali su i sa sobom odneli.

14. rujna 1943 god. u 23.00 sata jake partizanske grupe izvršile su napadaj na vojnu posadu 5. bojne Tuzlanskog zdruge u Capardima⁵ (11 km. z. Zvornika), a istodobno i na oružničku postaju u Memićima i u Kalesiji (4—5 km. s.z. Caparda).

Posadna momčad i oružnici primili su borbu, ali uslied velike brojčane nadmoćnosti neprijatelja, nakon 6 sati ogorčene borbe posada je svladana na Capardima i odpremljena sa svim ranjenicima u robstvo u selo Osmake (3 km. z. Caparda).

Oružnička vojarna u Memićima je razorena, a 16 oružnika u teškoj borbi razbijeno, od kojih je 6 stiglo sa oružjem

² Na području Istočne Bosne nalazile su se jedinice Prvog bosanskog i Trećeg NOU korpusa. Vidi dok. br. 127 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

* Na ovom području nalazile su se jedinice Jedanaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 40.

⁴ O napadu na Teslić vidi dok. br. 40, 47, 75, 90, 92 i 97.

⁵ Napad na Caparde izvršile su jedinice Prve i Druge vojvodanske brigade Šesnaeste NOU divizije. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

na oružničku postaju Kozluk (11 km. s. Zvornika), dočim se za ostale oružnike još ništa ne zna.

Oružnici postaje Kalesija pod borbom i bez gubitaka povukli su se u Prnjavor (1 km. s.z. Kalesije) u sastav posade DOMDO pukovnije.

Gubitci posade u Capardima nisu poznati, osim što je 6 ranjenika stiglo u Kalesiju i koji izjavljuju, da je bilo u posadi oko 20 mrtvih i više ranjenih, odnosno da je cijela posada zarobljena i upućena u smjeru Šekovića.

Gubitci na strani partizana nisu poznati.

Plien, koji je na Capardima pao u ruke neprijatelja, nije poznat.

Neprijatelj je došao od smjera Sekovića, a kamo se je i povukao.

Promet na državnoj cesti Tuzla — Zvornik je obustavljen, a brzoglasne veze prekinute, jer se neprijateljski dielovi još zadržavaju na napadnutom prostoru.

Naše vojne protumjere poduzete su.

16. rujna o.g. u 19,30 sati jedna skupina od 80 partizana izvršila je munjeviti napadaj na uporište Kalesija (16 km. j.i. Tuzle), na kome je bilo 16 oružnika i 4 legionara DOMDO pukovnije.

Oružnici i legionari primili su borbu, ali su već nakon 15 časaka neravne borbe morali, se povući pod borbom na uporište Međaši (6 km. s.z. Kalesije), osim 5 oružnika, za čiju se sudbinu još ne zna.

Gubitaka na našoj strani osim nestalih 5 oružnika nije bilo, zapovjednik postaje narednik Nikola Lučić lakše je ranjen, dok gubitci na strani partizana nisu poznati.

Partizani su se po izvršenom napadaju povukli u selo Dubnicu (3 km. s.z. Kalesije), odnievši sobom 4 puške, 1 samokres, 8 kabanica, 2 haljinca, 2 taborske kape.

16. rujna 1943. god. u 18.00 sati partizani nepoznate jakosti zauzeli su bez borbe uporište Domdo pukovnije Tupković i Gračanicu⁶ (11 km. j.i. Zivinica).

Prema još točno ne ustanovljenim podacima na pomenu tim uporištima nalaze se sa partizanima i legionari, iz čega se zaključuje, da je zauzeće navedenih uporišta uslijedilo po pristanku momčadi tih uporišta-

17. rujna o.g. oko 03,00 sata jedna skupina od 10 partizana došla je u selo Crveno Brdo (4 km. s.z. Lukavca—tvornice), te su uhitili na spavanju domobrana Derviša Karahme-

Dostavljeno:

- 1) Uredu Poglavnika N D H
- 2) Predsjedniku Vlade — Dr Nikoli Mandiću
- 3) Ministru unutarnjih poslova — Uredu Ministra
- 4) Podpredsjedniku vlade — Dr. Kulenoviću
- 5) Uredu ministra — Dr — Lorkovića
- 6) Ministarstvu unutarnjih poslova — Glavnom
ravnateljstvu za javni red i sigurnost
- 7) Ministru postrojniku — Dr. Sušicu—Zagreb

BR. 209

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U
TUZLI OD 21 SEPTEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA JEDI-
NICA NOV NA PODRUČJU LUKAVCA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA Tuzla, dne 21. rujna 1943. g.
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST

— TUZLA —

BROJ: — 536 — TAJ — 1943.

Predmet: Dnevno izvješće za dan
21. rujna 1943. godine.—

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNI-
CTVO MINISTRA — ZAGREB
- 2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SI-
GURNOST — ZAGREB
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA ZA DR. BAU-
ERA — ZAGREB
- 4) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA IZTOČNU I
ZAPADNU BOSNU G ŠANDORU BENAKU — BANJA
LUKA
- 5) OBCEM ZAPOVJEDNIČTVU REDARSTVENE STRA-
ŽE — ZAGREB
- 6) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIG.
ODJEL II/B — ZAGREB
- 7) VELIKOJ ZUPI USORA I SOLI — TUZLA

U toku posljednja 24. sata na području grada Tuzle nije
bilo nikakvih naročitih događaja.—

Oružničko krilno zapovjedništvo u Tuzli sa izvještajima od 20. rujna 1943. g. broj: 2035, i 2032/43. dostavlja:

Na 19. ov. mj. u 10. sati obhodnja njemačke vojske od 30. momaka i jednim oružnikom kao vodičem iz Lukavca sukobila se je u selu Brezici, 6. km. sjeverno od Lukavca, sa skupinom partizana u jakosti od 250.² te je u borbi poginulo 2. njemačka vojnika, dočim su gubitci na strani partizana nepoznati, kojom prilikom je jedna puška kao plijen pala u ruke odmetnika. Pod jakim pritiskom neprijatelja i nakon 1. sat borbe povukla se je obhodnja pod borbom u Lukavac.—

Na 20. rujna o.g. u 13.30 sati obhodnja 5. Bojne Tuzlanskog Zdruga u jakosti od 30. domobrana i 2. oružnika sukobila se je sa partizanima³ nepoznate jakosti između sela Šikulja i Brezica, 5 1/2. km. sjeverno od Lukavca. U borbi je nastao oružnik Fehim Begić i domobranski vodnik Kurtović; te se je obhodnja pod borbom povukla u Lukavac u 15. sati bez drugih gubitaka, dočim su gubitci na strani partizana nepoznati.—

Drugih osobitih događaja nije bilo, odnosno ova oblast nije primila više nikakovo izvješće.—

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.—

Z a D o m s p r e m n i !

p. N.
REDARSTVENOG UPRAVITELJA:
(Alija Džindić)
A- Džindić

(M.P.)

² Vjerovatno se odnosi na Majevički NOP odred, koji se u to vrijeme nalazio na pomenutom području. Vidi dok. br. 127 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

³ Isto

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U STOCU OD 21
SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI U STOCU I NA PRO-
STORU LJUBINJA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U STOLCU
BROJ: T. 516/43

Stolac, 21/IX 1943.

Predmet: Dnevni izvještaj.

**VELIKA ŽUPA HUM—MOSTAR
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST—MOSTAR**

Jučer je mali odred njemačke vojske otišao u pravcu Ljubinja u svrhu izviđanja terena, jer da se na tom području nalazi veliki broj odmetnika.² Po povratku odreda, namjeravaju se poduzeti akcije čišćenja.

Danas su u Stolcu boravili predstavnici četnika, koji su došli u doticaj sa njemačkom komandom u Stolcu. U doba pisanja izvještaja još se nalaze u komandi, te se podrobnosti ne mogu dostaviti.

Jučer je u Stolac došao Ilija Raguž, ustaški častnik, koji je svojim dolaskom izazvao jako uznemirenje duhova, jer se njemu pripisuje da je u vezi događaja iz 1941. godine. Vrlo veliko uznemirenje vlada naročito među pravoslavnim pučanstvom, dok su podpisatoga posjetili ugledni građani i tražili da Raguž što prije napusti Stolac, jer da je to u interesu smirenja. I predstavnici četnika će nešto poduzeti kod njemačke komande.

ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

**KOTARSKI PREDSTOJNIK:
(Šefkić)**

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/10—1, k. 157.

² Na pomenutom području nalazili su se dijelovi Desete NOU brigade.

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 21 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA PROSTORU PROZORA, TRNOVA I KALINOVICA¹

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
SARAJEVO

Broj: 48-Taj-43.—

Sarajevo, dne 22. rujna 1943.—

Dnevno izvješće za dan
21. rujna 1943. godine.—

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST — **Zagreb**
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED X. — **Zagreb**
- 3) OBCE ZAPOVIJEDNICTVO REDARSTVENE STRAŽE — **Zagreb**
- 4) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE ZA IZTOČNU I ZAPADNU BOSNU G. ŠANDOR BENAK — **Banja Luka**
- 5) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ŽUPE VRHBOSNA — **Sarajevo**

Savezno nalogu Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942, broj: 150604/42, čast mi je podneti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Zupi Vrhbosna za dan 21. rujna 1943. godine.—

Oko 4000 pobunjenika, koji su se nalazili u neposrednoj blizini Prozora, napali su na cestu Prozor—Rama.²

Oko Višegrada odbijen je slabi napad pobunjenika.

Partizanska IV- crnogorska brigada zauzela je čitav prostor od Trnova do Kalinovika.³ Njihova komanda nalazi se u selu Bistočaj sjevero-zapadno⁴ od Trnova udaljeno 3 km.

Slomljen je odpor pobunjenika kod Dobruna.

U vezi našega izvješća od 20 rujna o.g. gdje je javljeno da je četnička komanda zatražila predaju Goražda, dostavljamo

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 26/3—1, k. 198.

² Na ovom području nalazio se Ramski NOP odred. Vidi dok b[^], 76.

³ Vidi dok. br. 101.

⁴ Pogrešno. Treba: istočno od Trnova.

Vam priepis pisma, koje je dostavljeno Oružničkoj komandi Gorazde.—

Iz ostalih kotareva Velike Zupe Vrhbosna nema nikakvih podataka.—

U samom gradu Sarajevu u posljednja 24 sata vladao je podpuni red i mir.—

Prilog: 1.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

BR. 212

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA
U MOSTARU OD 21 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU
JEDINICA NOV NA OSTROŽAC¹**

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNICTVO

Tajno

MOSTAR

6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Broj: 1458/taj.

U Mostaru dne 21-IX-1943.

Predmet: Napad partizana na
Ostrožac i rušenje
mostova po Talijanima.

- 1.—GLAVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU
- 2.—ZAPOVJEDNIČTVU 6PJEŠAČ. DIVIZIJE
- 3.—ZAPOVJEDNIČTVU Ö.ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
- 4.—**VELIKOM ŽUPANU VELIKE ZUPE HUM**

17-IX-1943. u 2350 sati, oko 400 partizana² upalo je u mjesto Ostrožac, kotar Konjic. Munjevitim naletom zauzeli su 2 najglavnija bunkera koji su dominirali Ostrožcem. U prvom

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 57/13, k. 192.

² O napadu na Ostrožac, koji je izvršio Ramski NOPO, vidi u dok. br. 114 i 207.

bunkeru uhitili su 8 domobrana-strojničara, sa 2 strojnice, 1 strojnom puškom i 1 lakim bacačem, a u drugom bunkeru uhitili su 15 domobrana sa strojopuškom i malim bacačem.

Sa željezničke postaje potisnuli su stražu i zapalili 2 vagona u kome se je od mjestnog trgovca Periše Anđelića nalazilo voće, a u drugom vagonu nalazilo se je sieno koje je pripadalo domobranstvu.

Oružnici postaje Ostrožac sa nekoliko domobrana zauzeli su čuvanje mjestnih mostova i to: jednog drvenog mosta preko rijeke Neretve i drugog željezničkog mosta, koje je uspelo sačuvati pušcanom vatrom. Za vrijeme odsutnosti oružnika iz vojarnje, pobunjenici su ušli u vojarnu i opljačkali stanovite državne i privatne stvari oružnika. Iz mjestne Došte opljačkali su 20.000 kuna gotovog novca i neke pakete. Ured mjestnog zapovjedništva također su opljačkali.

Sobom su odveli 40 domobrana, otpremnika vlakova sa još 2 željezničara, zatim 2 strojnice, 2 strojopuške, 2 mala bacača, 27 pušaka, 4 sanduka naboja za strojopuške i 7 domobranskih konja.

Poslije dolaska oklopljenog vlaka iz Lisičića u 02,30 sati, partizani su se sa plienom povukli u pravcu sela »Seonice« (:7 km sjev od Ostrožca:). Predhodno su kamenjem i drvcem zakrčili željezničke i suhoputne veze, tako da je jedan vagon oklopljenog vlaka iskočio sa tračnica-

Oružnici su u borbi utrošili 1000 naboja. Jedan je partizan nađen mrtav, dok na našoj strani nije bilo gubitaka. Željezničko osoblje pušteno je istoga dana.

9-IX-1943. nakon povlačenja talijanske vojske iz Novih Sela, (:13 km. sjev. zap. Metkovića:), kotar Metković, isti su eksplozivom porušili suhoputni most zv. »Orepak«, kod Novih Sela, i onemogućili svaki promet između Metkovića i Vrgorca. Porušili su brzojavne i brzoglasne veze, koje su naše vlasti ponovno uspostavile.

Preostali ratni plijen Talijana preuzele su naše i njemačke vojne vlasti.

Zapovjednik satnik:
(Petar Bošnjak)

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVRTE ORUZNICKE
PUKOVNIJE OD 22 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU
JEDINICA NOV NA MODRICU¹**

ZAPOVJEDNICTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S.Br.2950/taj.

U Tuzli 22. rujna 1943.

Predmet: Napad partizana na oru-
žničku postaju Modrica.

GLAVNOM ZAPOVJEDNICTVU ORUZNICTVA J.S. ZA-
GREB.

GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZA-
PADNU BOSNU GOSPODINU ŠANDORU BENAKU
BANJA LUKA.

ZAPOVJEDNICTVU II. DOMOBRANSKOG ZBORA
BROD.

ZAPOVJEDNICTVU I. LOVAČKOG ZDRUGA DOBOJ.

Oružnički vod Županja sa Br. 502/taj. od 17. srpnja 1943.
izvješćuje:

»7. rujna 1943. u 23.00 sata, napalo je oko 2000 naoruža-
nih partizana² sa tri strane na mjesto i oružničku postaju Mo-
drica (14 km. s. z. Gradačca), u kojem se je mjestu nalazilo oko
250 domobrana II. bojne, 3. pj. pukovnije i 9 oružnika. Oružnici
primili borbu, ali pod jakim nadiranjem mnogo nadmoćnijeg
neprijatelja povukli su se u namjeri da se priključe mjestnoj
domobranskoj posadi, koja se je posada u međuvremenu po-
vukla na brežuljke na položaje i borbu vodila sa partizanima.

Kako se oružnici nisu mogli priključiti spomenutoj bojni
usljed jake partizanske navale, povukli su se niz r. Bosnu do
sela Garevac, a odavde u Bos- Samac.

Domobranska bojna borila se je oko 2 sata sa partizanima,
pa je i ona podlegla jakoj navalii partizana, pa su partizani za-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 26/9—1, k. 93.

² Odnosi se na jedinice Sedamnaeste NOU divizije. Vidi dok. br.
30 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

robili 200 domobrana i častnike, a ostali domobrani razbježali se. Zarobljene domobrane partizani su odveli u pl. Majevicu.

Partizani su porušili sa minama drveni most na r. Bosni, pa zbog toga dolazeće Njemačke motorizovane postrojbe iz Doboja nisu mogle prijeći r. Bosnu.

U Modriči je viđen vođa partizana Moša Piada, vlasnik beogradske »Politike« Ribnikar i jedan čuveni zagrebački glumac za čije se ime nije moglo doznati. Među narodom se govori, da se Tito nalazi na području pl. Majevice, koji osobno upravlja s operacijama.

Iz oružničke postaje spasena je posteljna oprema, knjige i spisi iz ove godine, žigovi i otvorene zapovjedi, dok se ostalo nije moglo spasiti usljea jake navale partizana.

Vlastiti gubitci: 1 oružnik zarobljen i 1 nestao. Gubitci partizana nisu poznati.

Predlažem gornje na znanje.

Naređeno je krilu Brod da po ovome povede izvide i postupi po zakonu.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

25. IX. 1943

Zapovjednik pukovnik
Emanuel Mašek
Mašek

CM P.)

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U STOCU OD 22
SEPTEMBRA 1943 GOD. O BORBI IZMEĐU NIJEMACA I
JEDINICA NOV NA PODRUČJU RAVNOG I O SITUACIJI
U STOCU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U STOLCU
BROJ: tajni 517/43

Stolac, 22/IX 1943.

Predmet: Dnevni izvještaj.

VELIKA ZUPA HUM — MOSTAR
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST — MOSTAR

U toku jučerašnjeg dana i današnjeg prijepodneva vodile su se borbe između njemačkih trupa i partizana² u Vlahovićima i Bančićima. Izgleda da je partizanima na prevaru uspjele zarobiti jednu manju grupu njemačkih vojnika. Veći dio njemačkih vojnika već se vratio u Stolac, te ovoj oblasti nisu poznati detalji o borbama, jer je to područje kotar Ravno. U Stolcu se nalazi još uvijek nekoliko četničkih vođa koji stalno stoje u vezi sa njemačkom komandom. Pronose se glasovi, da Njemci drže ove četnike kao taoce, jer da su [se] četnički odredi odmah povukli pred partizanima, kako u Vlahovićima tako i na ostalim mjestima gdje su držali frontu.

Po izjavi jednog seljaka jučer je vojni bjegunac Halil Balavac bez ikakvog povoda napao na Raguža, koga je zatekao na spavanju, te ga počeo nemilosrdno tući, te nakon toga ga poveo u »komandu«. Tom prilikom je uspjele Ragužu da otme pušku od Balavca i da ga smrtno rani. Balavac je poginuo, dok je Raguž prenesen u bolnicu u Stolac. Povrede su teške prirode, ali bi mogao ostati na životu.

ZA DOM SPREMNI!

KOTARSKI PREDSTOJNIK
(M.P.) (Šefkić)
Šefkić

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/10—1, k. 157.

* Odnosi se na jedinice Desete NOU brigade.

**IZVJEŠTAJ ČETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 23
SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU TRE-
BINJA¹**

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

Op. Br- 1138/taj.
Trebinje, dne 23. IX. 1943.

Predmet: Stanje u Trebinju.

ZAPOVJEDNIČTVU: 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE — ČAPLJINA
SS-GORSKE LOVAČKE PUKOVNIJE
— DUBROVNIK.
MJESTA DUBROVNIK.
SASTAVAK.

Stanje 23. IX. do 1200 sati:

1. — Jučer 22. IX. u 1530 sati je zaustavljen na km 244.500 želj. pruge između željezničkih postaja Jasenica — Lug i Diklići vojni vlak broj 11 koji je krenuo iz Dubrovnika poslije 1200 sati. Tračnice su bile razstavljene, te su lokomotiva, prvi i predposljednji vagon izkočili iz kolosjeka. Odmah po zaustavljanju otvorena je sa svih strana puščana paljba na vlak. Zatim su oko 100 partizana² obkolili vlak, prikupili sve talijanske zarobljenike, kojih je bilo oko 300 i oko 100 putnika vojnih obveznika iz Dubrovnika i povelih ih južno od željezničke pruge na više u brdo, dok su po drugoj verziji sve građanske putnike, njemačke vojnike i domobrane odveli preko Popova Polja prema sjeveru. Zene partizanke izvukle su iz napuštenog vlaka sve što su mogle ponieti.

Upućena pomoć sa željezničke stanice Hum našla je kod izkliznutog vlaka samo jednog mrtvog njemačkog, 1 mrtvog talijanskog vojnika i ranjene 1 njemačkog i 2 talijanska vojnika. Svi ovi prevezeni su na željezničku postaju Hum, gdje su se kasnije javili još oko 30 talijanskih vojnika, 1 građanin i domobran Kihav Vladimir iz 1. sati 14. p.p., koji su uspjeli izbjeći.

Prema izvještaju sa ž. p. Hum upućeni su jutros pomoćni vlakovi iz Dubrovnika i Mostara, koji će izvršiti potrebne ra-

dove oko dizanja izkliznutog vlaka i ponovnog uzpostavljanja prometa.

Izgleda da su ovo izvršili domaći partizani sa područja između željezničke pruge i morske obale, među kojima se nalaze i odbjegli talijanski zarobljenici kao i oni partizani koje su Talijani odmah po njihovoj kapitulaciji pustili iz svojih zatvora i logora. Četnici govore da se ova skupina partizana nalazi oko sela Gorogaša (5 km jugoistočno od željezničke postaje Zavala) i u predjelu zvanom Bobani (južno od željezničke pruge Poljice — Zavala)-

2. — Od jučer upućenih bojni po mojoj zapovjedi Op. br. 1135 tajno do sada nemam nikakve vješti ili izvještaja.

3. — U Crnoj Gori oko Trubjele (15 km istočno od s. Vilusa) i na Grahovskom Polju (10 km jugoistočno od s. Vilusa) prikupljaju se crnogorski partizani u velikom broju.³

4. — Neposredno oko Trebinja i Bileće nema naročitih novih događaja. O toku akcije protiv partizana na području oko Sitnice planine nemam podataka.

5. — Danas su mi četničke vođe Tošo Perović i Mišo Vidačić opet tražili 50 sanduka strijeljiva za njihove snage, sa kojima su u akciji oko Sitnice planine. Povodom toga odgovorio mi je njemački satnik Meckelburg iz Dubrovnika, da će im se nešto poslati i neka se glede strijeljiva obrate na njemačkog satnika (Hauptsturmführera) Grosa.

6. — U 1200 sati izvještava ž.p. Hum, da je izkliznuti vlak kod Jasenice-Luga opet dignut na tračnice i pruga oslobođena za redoviti promet. Nađen je u okolini vlaka još jedan mrtav njemački vojnik i 2 mrtva talijanska vojnika.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(MESIĆ)
Mesić puk**

1. X. 1943

(M.P.)

IZVJEŠTAJ ŠESTE PJEŠADISKE DIVIZIJE OD 24 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU RAVNA OD STRANE JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE¹

GLAVNI STOŽER ZAGREB

III Zborpod Sarajevo

Zapovjedništvu II. željezničke bojne ustaške vojnice

Sarajevo

-i

Gradić Ravno napadnut i zauzet od odmetnika.- Željeznička pruga na više mjesta prekinuta- Predstraže im se nalaze u blizini Turkovića, koje još nije zauzeto. Uputio sam hrvatsko-njemački odjel u jačini 120 momaka kao prvu pomoć i zamolio pomoć od pukovnika Schmidhubera, s tim da on napadne iz pravca Huma.

Obratio sam se za pomoć i zapovjedniku ustaške željezničke polubojne u Metkoviću, satniku Buljanu, koji je pomoć odbio s motivacijom da on ima drugi zadatak. Pošto se satnik Buljan nalazi na području moje divizije, on je bio dužan izvršiti moju zapovijed. Molim zapovjedništvo željezničke ustaške bojne da smieni satnika Buljana i povede istragu, a njegovog nasljednika uputi da se taktički nalazi pod mojim zapovjedništvom.

6. divizija broj 7953 tajno

ČAPLJINA 24. IX/43.

ŠIFRIRAO:
Satnik (Stošić)
Stošić

GLAVAR STOŽERA
Podpukovnik Zak

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistbriskog instituta pod reg. br. 54/17—1, k. 105.

³ Odnosi se na jedinice Desete NOU brigade. Vidi tom IV, knj. 18, izvještaj zamjenika komandanta III NOU divizije Štabu iste divizije od 5. X. 1943 godine.

**IZVOD IZ PETNAESTODNEVNOG IZVJEŠTAJA ČETVRTE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 25 SEPTEMBRA 1943 GOD.
O SITUACIJI NA PODRUČJU ISTOČNE BOSNE¹**

ZAPOVJEDNICTVO

Tajno

4. ORUŽNICKE PUKOVNIJE

J.S. Br. 2971/taj.

U Tuzli 25. rujna 1943.

Predmet: Doglasno izvješće za
II. razdoblje rujna.

1. GLAVNOM ZAPOVJEDNICTVU ORUŽNICTVA J.S- ZAGREB.
2. PREDSJEDNICTVU VLADE NA RUKE POMOĆNIKA ZAGREB.
3. GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZAPADNU BOSNU GOSPODINU ŠANDORU BENAKU BANJA LUKA.
4. ZAPOVJEDNICTVU II. DOMOBRANSKOG ZBORA BROD.
5. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB.
6. ZAPOVJEDNICTVU 1. LOVAČKOG ZDRUGA DOBOJ.
7. ZAPOVJEDNICTVU 3. LOVAČKOG ZDRUGA BRČKO.
8. ZAPOVJED. USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE URED I. ZAGREB.
9. VELIKOJ ZUPI USORA I SOLI TUZLA.
10. ZAPOVJEDNICTVU 1. ORUŽNICKE PUKOVNIJE SISAČ.
11. ZAPOVJEDNICTVU 2. ORUŽNICKE PUKOVNIJE GOSPIĆ.
12. ZAPOVJEDNICTVU 3. ORUŽNICKE PUKOVNIJE BANJA LUKA.
13. ZAPOVJEDNICTVU 5. ORUŽNICKE PUKOVNIJE SARAJEVO.
14. ZAPOVJEDNICTVU 6. ORUŽNICKE PUKOVNIJE MOSTAR.
15. SREDIŠNJOJ ORUŽNICKOJ ŠKOLI BJELOVAR.
16. SASTAVAK.

Prema Uputu za rad i organizaciju izvještajne službe i zapovjedi Glavnog oružničkog zapovjedništva J. S. Br. 320/taj.

od 31. srpnja 1941. za minulih 15 dana, predlaže se sljedeće doglasno izvješće:

3. O KOMUNISTIMA — PARTIZANIMA:

Akcija partizana postaje iz dana u dan sve veća i drskija. Njihove snage se osjetljivo pojačavaju bilo time što im se svakodnevno dobrovoljno priključuju pojedinci i skupine novih članova, bilo time što silom novače mladiće u svoje redove. Na čitavom području pukovnije njihova djelatnost je neobično jaka i svestrana. Pale državne objekte, miniraju želj. pruge, * napadaju i ruše vlakove, trgaju b.b. linije, odvođe i ubijaju viđenije ljude, te razaraju i uništavaju svu državnu imovinu uobće.

Put Tuzla — Zvornik nalazi se u njihovim rukama i sa Zvornikom nema nikakove prometne ni brzoglasne veze.

Na području kotareva Tuzla, Zvornik, Bijeljina, Brčko i Kladanj, vrše vrlo jaku i uspješnu promičbu među pučanstvom i Domdo legionarima u korist partizana bivši logornik iz Kladnja Enver Mešković, tabornik Jozo Čaja i bivši častnici Domdo pukovnije Tuzla koji su se svojedobno priključili partizanima, pa to pospješuje svakodnevno priključivanje naroda partizanima.

Za sada su partizani osobito usmjerili svoju djelatnost u pravcu Gradačca i Brčkog koja mjesta jako ugrožavaju.

U Srijemu su prilike vrlo teške, jer jake skupine partizana ugrožavaju i veća mjesta, dok su sa selima skoro sasvim zavlitali.

Djelatnost komunista na području pukovnije u minulih 15 dana ogleda se u sljedećim događajima:

Na području krila Tuzla:

1. IX. 1943. u 0500 sati, oko 600 partizana prešlo je od Šekovića sa juga preko r. Spreče na sjever za pl. Majevicu — Jelicu (18 km. s.z. Zvornika).² Prilikom prolaza za Majevicu, odveli su sobom zapovjednika uporišta Domdo pukov. u Dubnici (17 km. j.i. Tuzle) narednika Sejfu Husića i brzoglasnika Hasifa Kulovića bez ikakove borbe. Nakon razoružanja i 2 km. hoda partizani su Husića i Kulovića pustili.

2. IX. 1943. kod Mičića hana između Jasenice i Potpeća (15 km. s.z. Tuzle) održan je sastanak između partizana, četnika i legionara Domdo pukov. Na sastanku je govorio Gluhić,

biv. nadporučnik Domdo pukov., koji je tokom og. pobjegao u partizane.

Nakon održanog govora, četnici su položili partizansku prisegu i priključili se partizanima, dočim između partizana i legionara Domdo pukov. postignut je sporazum o nenapadanju jednih na druge. Ovo još nije provjereno.

2. na 3. IX. 1943. dužnostnici župske redarstvene oblasti u Tuzli, uhitili su 4 osobe-radnika u tvornici Solvau u Lukavcu, pod sumnjom da su naklonjeni partizanima. Povodom ovog uhićenja istog dana pobjeglo je iz spomenute tvornice 16 osoba majstora i radnika i priključili se partizanima.

3. IX. 1943. u 0130 sati, skupina od 800 partizana koja se je prebacila iz pl. Jelice za Sekoviće, napala je na s- Miljanovce, Prnjavor i Kalesiju (15—19 km. j.i. Tuzle). Oružnici i legionari stupili su u borbu koja je trajala 30 časaka.

Partizanima je uspjelo prebaciti se preko r. Spreče na jug sa 8 volovskih kola i nekoliko konja natovarenih sa živežnim namirnicama, te su otišli preko s. Gojčina u pravcu Šekovića. Gubitaka nismo imali. Gubitci partizana 2 mrtva bez oružja pronađena.

7. IX. 1943. u 1115 sati, prešlo je 2000 partizana sa 200 natovarenih konja iz pl. Jelice (19 km. j. i. Tuzle) preko ceste Tuzla — Zvornik i otišli u pravcu Sekovića. Prilikom prielaza državne ceste, partizani su naišli na naša 3 rizničara koji su išli iz Zvornika za Tuzlu, iste razoružali i pustili, a njihovo oružje sobom odnijeli.

7. IX. 1943. u 1200 sati, napalo je oko 2000—2500 partizana na četničke položaje Trebavskog četničkog odreda u Trebavi i Duge Njive (17 km. s.i. Doboja). Nakon duže borbe partizani su zauzeli Trebavu i Duge Njive, a četnici se povukli na svoje položaje.³ Gubitci na obe strane nepoznati.

8. IX. 1943. u 1300 sati, partizani su zauzeli četničke položaje u s- Kožuhe (14 km. s. Doboja) i sve do s. Grabske (4 km. s. Doboja), nakon čega se 400 četnika povuklo preko r. Bosne na naše područje u Kotorsko, gdje su zauzeli položaje, dočim ostale četničke snage povukle se u smjeru Doboja.

8. IX. 1943. nepoznati broj partizana došao je u s. Gnojnicu, Berkovicu i Miričinu (21—22 km. s.Z. Tuzle) i tamošnjem

³ Borbu protiv četnika na Trebavi i Dugim Njivama vodile su jedinice Petnaeste (Prve) majevičke NOU brigade. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

pučanstvu održali govor da se sa njima zajednički bore protiv četnika, ustaša i okupatora. Nakon održanog govora partizani su otišli u s. Smoluću⁴ (15 km. s.z. Tuzle), od kuda su i došli.

8- IX. 1943. u 2330 sati, jake partizanske skupine od 3500—4000 boraca, napale su sa svih strana sa puščanom, strojopuščanom vatrom i bacačima mina i jednim brdskim topom na grad Teslić. Borba je trajala sutradan do 0300 sati, kada su partizani obustavili vatru i ostali na istim položajima.⁵ Gubitaka nismo imali. Gubitci partizana nepoznati.

9. IX. 1943. u 1300 sati, jednoj grupi partizana nepoznate jakosti uspjelo je prebaciti se sa desne na lijevu obalu r. Bosne (12 km. s. Kotorskog). Četnici su stupili u borbu i partizane primorali na povlačenje od kuda su i došli. Gubitci na obim stranama nisu poznati.

10. IX. 1943. u 0030 sati, partizani su ponovno vršili napad na grad Teslić- Borba je trajala istog dana do 0700 sati, kada su partizani obustavili vatru i ostali na istim položajima. Istog dana u 1830 sati, grupa partizana nepoznate jakosti, uništila je sve zgrade Banje Vrućice (2 km. j.i. Teslića), kao i nekoliko okolnih bunkera.

11. IX. 1943. u 0000 sati, partizanske snage napale su ponovno sa svih strana na Teslić. Borba je trajala istog dana do 0600 sati kada su partizani uz velike gubitke odbijeni. Za vrijeme svih borbi oko Teslića imali smo 5 mrtvih, 2 ranjena i 13 nestalo. Gubitci partizana iznose oko 600 mrtvih i veći broj ranjenih, 2 partizana živa uhvaćena koji su predani zapovjedništvu 4. lovačke pukovnije u Tesliću.

11. IX. 1943. u 1500 sati, napali su partizani nepoznate jakosti našu vojsku kod s. Putešići (7 km. s.z. Tešnja) sa puščanom i strojopuščanom vatrom i bacačima koja je upućena iz Doboja sa 2 brdska topa i 3 njemačka tenka u pomoć našoj napadnutoj posadi u Tesliću. Nakon kratke ali žestoke borbe, partizani su našu vojsku razbili koja se je pod borbom povukla za Dobj. Naši gubitci: 2 njemačka, 1 hrvatski častnik i 2 domobrana poginuli, a 5 domobrana ranjeno. Gubitci partizana nepoznati. 18 partizana ranjeno.

11. IX. 1943. u 0330 sati, tri grupe partizana u jakosti od 700—800 pušaka napale su sa istoka, sjevera i zapada puščanom

⁴ Odnosi se na jedinice Sedamnaeste NOU divizije. Vidi tom IV, knj. 18, injesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

⁵ Napad na Teslić vršile su jedinice Jedanaeste NOU divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 17, 34, 42, 88 i 89 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

i strojopuščanom vatrom na G. Tuzlu⁶ (6 km. s.i. Tuzle). Posada III. bojne Tuzlanskog zdruga sa 8 oružnika primila je borbu, ali je nakon 1.30 sati borbe partizanima uspjelo ući u mjesto G. Tuzlu, pa se je posada povukla na nove položaje i u žestokoj borbi do 0600 sati istog dana uspjeli su partizani iz G. Tuzle iztjerati i odbiti u smjeru pl. Majevice od kuda su i došli. Gubitaka nismo imali, jedan građanin ranjen. Gubitci partizana: 1 nađen mrtav na mjestu borbe, 1 živ sa oružjem uhvaćen, a više mrtvih sa sobom odvukli. 2 puške pale u naše ruke.

12. IX. 1943. u 2200 sata, partizanski odredi nepoznate jakosti, napali su sa sjeverne i zapadne strane na oružničku i želj. postaju Johovac (12 km. s.z. Doboja). Posada želj. stražarske bojne i 13 oružnika primili borbu, ali usljed nadmoćnijeg broja napadača pod borbom povukla se na nove položaje i nastavila borbu.

13. IX. 1943- u 0300 sata, oklopni vlak koji je iz Doboja stigao u pomoć, na postaji Johovac naišao je na minu i prevrnuo se, ali je ipak posada vlaka uz pripomoć oružnika i domobrana želj. stražarske bojne nastavila borbu, kojoj je istog dana u 0600 sati uspjelo odbiti partizane koji su se povukli u smjeru s. Kladari (7 km. s.z. Doboja).

Partizanima je za vrijeme boravka u Johovcu uspjelo opljačkati oružničku postaju i skladište želj. postaje, a potom obje zgrade zapaliti koje su do temelja izgorile. Naši gubitci: 1 njemački vojnik i 1 milicioner poginuli, a 1 njemački vojnik i 1 oružnik ranjeni. Gubitci partizana nepoznati.

13. IX. 1943. u 2300 sata, napalo je oko 300 partizana na željezničku postaju Puračić (14 km. z- Tuzle) koju je osiguravalo 10 domobrana, te istu bez borbe zauzeli. Partizani su želj. postaju i njeno skladište opljačkali, a brzojav i brzoglas pokvarili. Zarobili su 7 domobrana sa oružjem i odveli sa sobom u s. Smoluću (4 km. s. Puračića), od kuda su i došli, za čiju se sudbinu ne zna. 3 domobrana uspjeli su se spasiti.

14. IX. 1943. u 2300 sata, jake partizanske grupe napale su vojnu posadu u Capardima⁷ (11 km. z. Zvornika) a istodobno i na oružničku postaju u Memićima i u Kalesiji (4—9 km. s.z. Caparda). Posadna momčad i oružnici primili su borbu, ali usljed velike nadmoćnosti partizana nakon 6 sati borbe, posada je svladana u Capardima i odvedena po partizanima u s. Osmake (3 km. z. Caparda).

Oružnička postaja u Memićima razrušena i zapaljena, a 16 oružnika u borbi razbijeno, od kojih je 6 stiglo na postaju Kozluk a 9 na uporište Domdo pukov: Mededa i Jajići, dočim za sudbinu 1 oružnika ne zna se.

Oružnici postaje Kalesija povukli se pod borbom na uporište Domdo pukov. u Prnjavor (1 km. s.z. Kalesije). Gubitaka nismo imali, 5 domobrana ranjenih stiglo u Kalesiju. Gubitci partizana nepoznati. Sve oružje i strijeljivo kao i sve ostalo koje je posada u Capardima na rukovanju imala palo je u ruke partizana-

16. IX. 1943. u 1930 sati, napalo je oko 80 partizana na uporište Kalesija na kome je bilo 14 oružnika i 4 legionara koji su primili borbu, ali nakon 15 časaka borbe partizanima je uspjele razbiti oružnike i zauzeti uporište, a oružnici se pod borbom povukli u Međaše, njih 9 na broju, za sudbinu 5 oružnika ne zna se. Naši gubitci: 5 oružnika nestalo. Gubitci partizana nepoznati. 4 puške, 1 samokres, 8 kabanica, 2 haljinca i 2 kape pale u ruke partizana.

16. IX. 1943. u 1800 sati, zauzeli su partizani nepoznate jakosti bez borbe uporište Tupković i Gračanicu^s (11 km. j.i. Zivinica). Prema provjerenim podacima na spomenutim uporištima nalaze se sa partizanima i legionari Domdo pukov. koji zajedno surađuju u korist partizana.

17- IX. 1943. u 0300 sata, došlo je 10 partizana u s. Crveno Brdo (18 km. z. Tuzle) i od Derviša Karamatovića, 10. sati, III. bojne, 5. lovačke pukovnije, i Zvede Karamehtovića, brodske pomoćne sati njemačkih oružanih snaga, koji su u istom s. .ia dopustu bili, odnijeli im svu državnu odoru, a njima zaprijetili da se ne smiju vraćati u domobranstvo jer će im u protivnom zapaliti kuće.

Oružničke postaje koje su zauzeli odmetnici od posljednjeg izvješća:

Krilo Tuzla: Postaja Kalesija i Capardi u Memićima.

Krilo Brod: Postaja Modriča i Bos. Samac.

Oružničke postaje koje su pod pritiskom neprijatelja evakuirane:

Krilo Vukovar: Postaja Kupinovo povučena u sastav postaje Surčin, postaja Boljevci u selo Bečmen i postaja Nijemci u selo Djeletovci.

Oružničke postaje koje su vraćene u naše ruke:

Nije bilo.

Drugih promjena nije bilo.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

Zapovjednik pukovnik
Emanuel Mašek
Mašek

Nezavisna Država Hrvatska
PREDSJEDNICTVO VLADE

Primljeno	T. Broj	Priloga	Biljeg	Radna jedinica
29/9.43.	11/43-24	–	–	R.

IZVOD IZ PETNAESTODNEVNOG IZVJEŠTAJA PETE ORU-
ZNICKE PUKOVNIJE OD 26 SEPTEMBRA 1943 GOD. O
DEJSTVU JEDINICA NOV NA PODRUČJU TRAVNIKA I
JUGOISTOČNO OD SARAJEVA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO
5. ORUZNICKE PUKOVNIJE
J.S. Br. 1238/Taj.

Tajno

U Sarajevu, dne 26. rujna 1943.

Predmet: Doglasno izvješće.

PREDSJEDNICTVU VLADE NA RUKE PODPRED-
SJEDNIKA VLADE Dr. DZAFERA KULENOVICA ZA-
GREB

PREDSJEDNICTVU VLADE NA RUKE POMOĆNIKA
PREDSJEDNIKA VLADE DRŽAVNOG TAJNIKA Dr.
VJEKOSLAVA VRANCICA ZAGREB

GLAVNOM ZAPOVJEDNICTVU ORUZNICTVA (Sigur.
odjel.) ZAGREB

ZAPOVJEDNICTVU III. ZBORNOG PODRUČJA SARA-
JEVO

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ZAGREB

ZAPOVJEDNICTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE
URED I. ZAGREB

ZAPOVJEDNICTVU SREDIŠNJE ORUZNICKE ŠKOLE
BJELOVAR

ZAPOVJEDNICTVU 1. ORUZNICKE PUKOVNIJE
SISAK

ZAPOVJEDNICTVU 2. ORUZNICKE PUKOVNIJE
GOSPIĆ

ZAPOVJEDNICTVU 3. ORUZNICKE PUKOVNIJE
BANJA LUKA

ZAPOVJEDNICTVU 4. ORUZNICKE PUKOVNIJE
TUZLA

ZAPOVJEDNICTVU 6. ORUZNICKE PUKOVNIJE
MOSTAR

Prema uputi za organizaciju i rad izvještajne službe i za-
poviedi Vrhovnog oružničkog zapovjedništva Taj. J. S. Br. 320

od 31- srpnja 1941. predlažem sljedeće izvješće za vrijeme od 11. rujna 1943. do 26. rujna 1943.

...

i

Prilog broj 2.

3. *Partizanska akcija:*

Partizanske jače i slabije skupine bile su i nadalje djelatne na celom području te vršile napadaje na pojedina mjesta, željezničke pruge i državne objekte. Naročitu djelatnost pokazuje u prostoru Vitez — Turbe — Travnik — Dolac i skupina koja je nadirući sa sjevera iz područja Romanije dostigla crtu Goražde — Osanica — Ustikolina — Foča — Kalinovik.

Kao važnije iznosim sljedeće događaje:

Noću 27/28. VIII. 1943. manje skupine partizana izvršile su dva napadaja na Busovaču i bez vlastitih gubitaka odbačeni u smjeru sela Buselje (2 km. z. od Busovače).

30. VIII. 1943. u 0800 sati skupina od 20 partizana V. krajiške udarne brigade zapalila je oko 1000 prostornih m. ogrevnih drva i 2 željeznička vagona na skladištu drva kod sela Kruščica (2 km. j. od Viteza), te odveli 2 konja, vlasništvo Smajila Idrizbegovića, činovnika šumarije u Vitezu.

30/31. VIII. 1943. skupina od oko 400—500 partizana porušila je na 2 mjesta željezničku prugu, minirala 2 mosta između postaja Dolac i Bila (2 i 8 km. j.i. od Travnika), prekinula b.b. liniju te sa posječenim stablima zatvorila cestu Travnik — Lašva.

31. VIII. 1943. u 0100 sat oklopni vlak iz Travnika između željezničke postaje Dolac i Bila naišao na minu te je jedan vagon izkočio a zatim napadnut. Napadaj odbijen bez vlastitih gubitaka, dok su 3 partizana ranjena. Partizani se povukli u smjeru sela Bistro i Duboko (13 i 11.5 km. j. od Travnika).

Noću 31. VIII/1. IX. 1943. nasilno je odvedena po partizanima iz sela Mokronoge (7 km. j.z. od Visokog) učiteljica mjestne pučke škole Zdenka Kordić.

Noću 2/3. IX. 1943. odbijen je partizanski napadaj na posadu u Vitezu. Partizani povukli se u smjeru planine Kruščica (5 km. j. od Viteza). Gubitci naši 1 domobran ranjen, a partizanski nepoznati.

3. IX. 1943. u 0500 sati, jača skupina partizana napala je oružničku izpostavu Osanica (13 km. j.z. od Goražda).² Nakon kraće borbe oružnici se povukli u smjeru sela Vranići (7 km.

j.z. od Goražda). Naši gubitci: 1 oružnik poginuo a 1 teško ranjen, dok su gubitci partizana nepoznati.

Noću 3/4. IX. 1943. oko 300 partizana izvršilo je napadaj na domobransku posadu Turbe.³ Napadaj odbijen bez gubitaka.

3. IX. 1943. u 2230 sati skupina partizana nepoznate jačine izvršila je vatreni prepad sa iužne strane na bunkere oko Travnika i tvornice žigica u Dolcu. 4. IX. 1943. u 2130 sati i-5. IX. 1943. u 2030 sati usljedio je sličan prepad.⁴ Svi su ovi prepadi odbijeni bez vlastitih gubitaka.

4. IX. 1943. u 2130 sati skupina od oko 100 partizana sa južne i sjeveroistočne strane izvršila je vatreni prepad na našu posadu u Vitezu. Ta ista skupina napala je zatim 5. IX. 1943. 0400 sata domobransku stražu na željezničkom mostu na reci Lašva između Viteza i Busovače.⁵ Napadači nakon polusatne borbe odbieni. U ovoj borbi poginuo jedan domobran. Gubitci partizana nepoznati.

5. IX. 1943. usljed nadiranja jačih partizanskih snaga iz sjevero-zapada prema Goraždi, njemačko i naše oružništvo napustilo je Goražde.⁶ Njemački oružnici povukli se u Višegrad, a naši u Ustipraču.

7. IX. 1943. u 1230 sati u selu Stipanići (5 km. z. od Duvna) u sukobu ustaške i oružničke obhodnje ranjen jedan nepoznati partizan. Pošto usljed zadobivenih rana nije mogao umaći izvršio je samoubojstvo. Zaplijenjena 1 vojnička puška, nabojnjača sa 20 naboja i pripasni remen.

7. IX. od 2215 do 9. IX. 1943 0400 sata, skupina partizana nepoznate jačine vršila je sa prekidom bez uspjeha napadaj sa južne strane na uporišta i bunkere kod Travnika i Doca.⁷

8. IX. 1943. u 0730 sati putnički vlak Turbe — Travnik po izlasku iz željezničke postaje Turbe naišao je na pakleni stroj. Stroj izbačen iz tračnica i manje oštećen. Vlak od 30 partizafia napadnut. Putnici i željezničko osoblje odvedeni u selo Zlokići (4 km. j.i. od Turbeta), gdje su putnici pušteni, a 2 željezničara zadržana.

9. IX. 1943. u selu Stojkovići (4 km. j.i. od Travnika) partizani su postavili straže koje su spriečile seljacima dolazak u Travnik na sajam.

³ Napad na Turbe u to vrijeme vršile su jedinice Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 4.

⁴ Vidi dok. br. 149.

⁶ Isto

⁶ Vidi dok. br. 41.

⁷ O dejstvima jedinica NOV oko Travnika, Doca. Tu -jeta, Busovače, Viteza i drugih mjesta na ovom području u septembru 1943 god. vidi u dok. br. 149.

11. IX. 1943. u 0330 sati skupina od 120 partizana zaposjela je stajalište Goru i ugibaldište Modrinje (15 i 7 km. i. od Lašve) na pruzi Sarajevo — Brod. U ovo vrijeme krenuo je iz Lašve u smjeru Kaknja domobranski vlak, a iz Kaknja' u smjeru Lašve teretni vlak, koji su imali izvršiti ukrštavanje na ugibaldištu Modrinje. Domobranski vlak pred stajalištem Gora napadnut, strojovođa poginuo, a ložič teže ranjen, pa je vlak bez zadržavanja produžio kroz ugibaldište Modrinje, usljed čega je došlo do sudara ovih vlakova između Modrinja i Kaknja. Putnički vagoni i strojevi uništeni. U sudaru 6 poginulo, 22 teško i 26 lakše ranjeno. Ptanjenici upućeni u Sarajevo. Ovom prilikom partizani su između km. 53—61 porušili eksplozivom željezničku prugu na 28 mjesta. Kod povlačenja u selu Gera (4 km. j.i. od Lašve) od četnika su otjerali 20 tovara pšenice, 3 konja, 3 krave te oduzeli parabelum sa 600 naboja i otišli u smjeru sela Dobraljeva (7.5 km. i. od Busovače). Promet uzpostavljen 13. IX. 1943.

14. IX. 1943. skupina od oko 2000 dobro naoružanih partizana došla je u selo Ilovice (4.5 km. s. od Trnova). U Trnovu zarobili 2 oružnika i nekoliko milicionera.

15. IX. 1943. u jutro napadnuta je kod Ilovačkog mosta (4 km. s. od Trnova)⁸ kombinovana izvidnica njemačke vojske i oružnika oružničke postaje Kijevo. Poslije kratke borbe izvidnica se povukla. Naši gubitci: 2 njemačka dočasnika poginula, 2 vojnika i 1 oružnik ranjen.

Istog dana 3 posebnička teretna samovoza koji su bili pošli u smjeru Ilovice radi prijevoza ogrievnih drva za Sarajevo po partizanima zarobljeni, koje su izkoristili za prevoženje svojih snaga od Kalinovika preko Trnova u pravcu Kijeva.

16. IX. 1943. skupina od 200 partizana došla je u selo Umčani (5.5 km. si. od Ledića) nadirajući iz pravca Trnova u smjeru Kijeva.⁹ Pošto je 18. IX. 1943. to selo topničkom vatrom od strane naše odnosno savezničke njemačke vojske bombardovano, partizani povukli se u smjeru Trnova.

17. IX. 1943. u borbi sa partizanima oko Kijeva (11.5 km. j. od Sarajeva) naši su gubitci: 3 domobrana poginula i 4 konja ubijena. Gubitci partizana nepoznati. Partizani pod pritiskom naše i njemačke vojske 18. IX. 1943. povukli se u smjeru Kalinovika.

Noću 17/18. IX. 1943. bez vlastitih gubitaka odbijen je partizanski napadaj sa j.z. na bunkere oko Travnika. Gubitci partizana nepoznati.

⁸ Vidi dok. br. 73.

⁹ Vidi dok. br. 86.

19. IX. 1943. u 2100 sat oko 400—500 partizana napalo je puščanom i strojopuščanom vatrom mjesto i posadu Turbe. Borba je vođena sve do 20. IX. 1943. 0500 sati, kada je napad odbijen. Gubitci naši: 1 zastavnik poginuo. Gubitci partizana nepoznati.

BR. 219

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U
TUZLI OD 26 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BOR-
BAMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU TUZLE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST

— TUZLA —

BROJ — 536 — TAJ — 1943.

Tuzla, dne 26. rujna 1943. godine.—

Predmet: Dnevno izvješće za dan
26— rujna 1943. godine.—

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJ-
NIČTVO MINISTRA — ZAGREB
- 2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SI-
GURNOST — ZAGREB
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA ZA DR. BA-
UERA — ZAGREB
- 4) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ING. IVICI FRKO-
VICU — ZAGREB
- 5) OBCEM ZAPOVJEDNICTVU REDARSTVENE STRA-
ŽE — ZAGREB
- 6) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIG.
ODJEL II/B — ZAGREB
- 7) VELIKOJ ZUPI USORA I SOLI — TUZLA

U toku posljednja 24. sata na području grada Tuzle nije bilo nikakvih naročitih događaja.—

Oružničko krilno zapovjedništvo u Tuzli sa izvještajima od 25. ov.mj. Taj. broj: 2070, i 2073/43, dostavlja:

Na 18. ov.mj. upala je munjevitom brzinom u grad Zvornik grupa od 80. četnika naoružanih sa puškama, strojopuškama i parabelumima, te joj je uspjelo opljačkati nekoliko posebničkih trgovina u vrijednosti 1,000000.— Zapovjednik oružničkog voda sa oružnicima i naoružanim građanima stupio je u borbu te su nakon 1. sat borbe četnike iztjerali iz grada koji su se povukli prema selu Kitovnici, 8. km. sjevero zapadno, i Colopeku, 6 km. sjeverno od Zvornika.—

Gubitaka na našoj strani nije bilo, dočim su gubitci na strani četnika nepoznati.—

Ova grupa četnika je iz sastava vojvode Kovačevića, koji je prije izvjesnog vremena nesretnim slučajem poginuo, a pri pljački je pripomognuta sa pravoslavnim pučanstvom iz okolnih sela.—

U vezi ovouredskog dnevnog izvješća od 25. ov.mj. Taj. broj gornji, odnosećim se na zauzeće grada Gračanice po partizanima, izvješćuje se:

Na 24. ov.mj. u 5. sati odred partizana nepoznate jakosti izvršio je napadaj na mjesto Gračanicu² te su istu zauzeli u 6.30 sati. Pošto su veze sa Gračanicom prekinute to se za sudbinu 18. oružnika i manju vojnu posadu još ne zna.—

Jedna grupa partizana nepoznate jakosti pokušala se je istodobno prebaciti za planinu Ozren kod željezničke postaje Karanovac, ali je od strane domobrana željezničke bojne i četnika kao suboraca odbijena.

U borbi između partizana i stražara željezničke bojne nestalo je 11. domobrana, za čiju se sudbinu još ništa ne zna. Gubitci na našoj strani kao i na strani partizana su nepoznati. Veće partizanske grupe nalaze se u Gračanici i selu Orahovici, 6. km. istočno od Gračanice, te je daljnja njihova namjera nepoznata.—

Na 25. ov.mj. u 5.20 sati partizani³ su razorili željezničku prugu između postaje Karanovac—Bosansko Petrovo Selo na km. 521 — 522, u dužini od 500. metara, te je putnički vlak koji je išao iz Doboja naišao na ovu porušenu prugu i lokomotiva sa službenim kolima je izkliznula. Žrtava nije bilo, osim što je ložac ranjen, te će u toku dana biti pruga opravljena i promet uzpostavljen.—

² Napad na Gračanicu izvršile su jedinice Sedamnaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 118 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

³ Odnosi se na jedinice Druge NOU brigade i Ozrenskog NOP odreda. Vidi dok. br. 117.

Drugih osobitih događaja nije bilo, odnosno ova oblast nije primila više nikakovo izvješće.—
Moli se prednje uzeti-na znanje.—

Za Dom spremni!

REDARSTVENI UPRAVITELJ:
(S. Muftić)
(M.P.) **Š. Muftić**

BR. 220

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŠESTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD
28 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI OKO STOCA,
GACKA I RAVNOG¹**

ZAPOVJEDNIČTVO

Tajno

6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
JS.Broj 3008/taj

U Mostaru, dne 28. rujna 1943.

t

Predmet: Dnevno izvješće od 28.
rujna 1943.

- 1.— GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNICTVA (Sigur. Odjel) ZAGREB
- 2.— GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB
- 3.— MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA—GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST (ODSJEK X.) ZAGREB
- 4.— ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA (GLST) SARAJEVO
- 5.— ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE ČAPLJINA
- 6.— SS DIVISION »PRINZ EUGEN« ABT.1—C. MOSTAR

(Oznake po karti 1:100.000)

21. rujna u 1800 sati jedan odjel od 25 njemačkih vojnika SS postrojbe iz Stoca, vršeći izvidanje zemljišta istočno od

Stoca, sukobio se je kod sela Vlahovići (15 km j.i. od Stoca) sa jednom skupinom od oko 200 naoružanih partizana.² U toku borbe poginulo je 13 njemačkih vojnika, a 4 zarobljena ... Jedan njemački vojnik, i ako teže ranjen, koji je bio zarobljen, ostao je u životu i prevežen je u Stolac. Ukupni gubitci iznose 16 njemačkih vojnika. Za gubitke neprijatelja nema podataka.—

Pod sumnjom održavanja veza sa partizanima, uhićeno je od strane njemačkih vojnih vlasti u Stocu 10 građana-muslimana, koji su odpremljeni za Mostor.

22. rujna u 2100 sat naši milicionari i četnici probili su se pod borbom do Gackog i zauzeli ovo mjesto od partizana. Sutradan prispjele su i njemačke snage iz Kifina Sela u Gacko. Poslije borbe koja je vođena u samom mjestu, partizani su odstupili u smjeru s. Čemerno (10 km si od Gackog) i u smjeru planine Borač (15 km s. od Gackog). Točnih podataka o gubitcima nema.

24. rujna u 1100 sati tri njemačka zrakoplova »Štuke« nadletili su mjesto Imotski i kad su bili u blizini sela Gorica nad poljem kod mjesta Krčevine—Rokvani, kota 260 (6 1/2 km j.i. od Imotskog), jedan od zrakoplova bacio je jednu bombu većeg kalibra, koja je eksplodirala. Ljudskih žrtava ni štete nije bilo. Uzrok bacanju bombe nepoznat.

24—25. rujna po noći, jače skupine pobunjenika izvršile su napad na željezničku prugu Mostar—Dubrovnik u oblasti Ravno—Hutovo. Željezničku postaju Ravno i još dvije zapalili su.³ Pruga je u većoj mjeri oštećena i promet sa Dubrovnikom prekinut.

Ovi podatci nisu provjereni, jer nema nikakove veze sa jedinicama u tom području. Kada se prikupe podatci dostavit će se naknadno točnije izvješće.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

1. X. 1943

Dozapovjednik, pukovnik:
Muharem Aganović
Aganović

(M.P.)

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U BOSANSKOJ GRADIŠKI OD 29 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI SREZA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST BOSANSKA GRADIŠKA
Broj 345/taj. 1943

Bos. Gradiška, dne 29.IX.1943

Predmet: Izvještaj o napadu partizana iz
Prnjavorskog kotara, dostavlja.

ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI

Nova Gradiška

U noći 24 rujna 1943. god. napala je V. udarna Kozarska partizanska brigada u jačini oko 1.500. ljudi iz Prnjavorskog kotara na oružničku postaju Razboj i ovu postaju savladala.² Broj oružnika bio je 65. i borba je trajala od 1.30 do 10 sati, kada su se oružnici u pomanjkanju strijeljiva morali predati.

Po svladavanju ove postaje partizani su zauzeli više sela "ovoga kotara i došli pred selo Windthorst³ na 2 kilometra.

O ovom događaju obavještene su mjestne vojne vlasti i vojne vlasti u Banjoj Luci, koje su poduzele sve mjere da se daljnje napredovanje partizana spriječi i sačuva občina Windthorst, kao [i] veliki državni mlin u Windthorstu.

Potpisani je bio na licu mjesta dva dana i sa vojnim vlastima preduzeo sve potrebno, da se napredovanje spriječi i da se mlin i velike zalihe žita i brašna u mlinu osiguraju odnosno žurno prevezu na sigurno mjesto.

Ove su mjere potpuno uspjele, te su naše postrojbe protjerale partizane sa područja ovo^a kotara i nastavile progon partizana i u kotaru Prnjavorskom, koje proganjanje još traje.

Prigodom ove borbe na području ovoga kotara nije od Njemaca naseljenika u Windthorstu i u drugim selima nitko stradao, a i imovina je sačuvana, jer partizani nisu imali vremena da što naprave.

¹ Original, pisan na mašini nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 57/14—1, k. 196.

² Na pomenutom području nalazile su se jedinice Pete NOU brigade. Vidi dok. br. 135.

³ Nova Topola, selo na putu Bosanska Gradiška — Banja Luka (oko 13 km j. od Bos. Gradiške), u kome su Nijemci imali svoju koloniju.

Zamolio sam zapovjednika Lovačkog Zdruga pukovnika g. **Gašćića**, da se u Razboju uspostavi što prije oružnička postaja i da se tamo stalno ostavi barem jedna satnija vojnika, kako bi se u buduće spriječilo prielaz partizana iz Prnjavorskog kotara, što je isti obećao, te se danas oružnička postaja u Razboju uspostavlja i tamo ostaje jedna satnija.

Napominjem da sam ovo isto tražio kod njemačkog generala u Banjoj Luci i to na 2 ovog mjeseca, jer sam predviđao ovaj napad sa ove strane.

Ovo sam tražio u društvu predstavnika Njemaca i to: Lamerson OTTO, načelnikom obćine Windthorst, Lamers Friedrichom, trgovcem iz Windthorsta i Paschenom Hermanom, načelnikom obćine Adolfstal,⁴ kotar Banja Luka.

Tom zgodom rećeno nam je, da je dobro da smo došli, ali da situacija nije tako kritićna i da će oni o tome voditi računa.

Po oćišćenju ovoga djela kotara od partizana, sve su sa izbjeglice povratile svojim kućama i nastavile svoj redovan rad.

Molim, da ovaj izvještaj izvolite primiti na znanje.

Za Dom spremni!

(M.P.)

Kotarski predstojnik:
(Mostarćić)
Mostarćić

Dostavljeno:

1. Velikoj Zupi Livac—Zapolje. N. Gradiška

IZVJEŠTAJ ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 30 SEPTEMBRA 1943 GOD. O BORBENOJ GOTOVOSTI PRVE DOMOBRA NSKE PUKOVNIJE¹

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Broj 7705/taj.
U Mostaru, dne~30.IX.1943

Operativni odjel.—

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA—Glavni stožer—
Zagreb

Spoj ovog zapovjedništva 7373/taj.

Dostavljajući prednje izvještaje dajem o padu Zadvarja odnosno jedinici I. Domdo pukovnije svoj sud u sliedećem:

1.— Bojna I. Domdo pukovnije, koja je branila Zadvarje, bila je iz osnova hrđavo formirana: slabi, nestručni častnici i još slabiji dočastnici nisu od nasilno na vježbu pozvanih momaka mogli stvoriti dobru vojničku jedinicu. Tokom skoro godine dana ona je postala još slabijom, nego što je bila još iz početka — odmah nakon formiranja. Radi kuriozuma moram napomenuti, da u toj bojni uobće nisu vršili vježbanja, jer nije imao tko vršiti, a u koliko je nešto bilo rađeno kao vježbanjem, ono s vojničkog gledišta nije vriedilo ništa. Minimalan broj častnika, koji razumiju vojnički posao — bio je prema masi nemoćan.

Takva bojna nije mogla braniti i obraniti Zadvarje. To bi mogla jedna bojna kojega gorskoga združa, ali ma koja bojna sadanje I.Domdo pukovnije nikako! Stoga je trebalo Zadvarje odmah i zajedno s Talijanima evakuirati, pogotovo kada je među časticima bilo i izdajica, kao što se vidi iz predmeta.

Dostavljajući prednje ne mogu i ovom prilikom ne napomenuti, da je ciela I. Domdo pukovnija vrlo slabe borbene vriednosti jer ono što sam napried spomenuo za II. bojnu te pukovnije važi i za cielu pukovniju. Držao sam, da gro častnika pukovnije, koji su do svojih činova došli, a da ni sami ne znaju kako, bar dobri hrvatski nacionalisti, jer su proizašli iz usta-

ških redova, ali kao što je pad Zadvarja pokazao — ni to ne stoji. Ono malo dobrih vojnika—mladih zastavnika, koji su pukovniji upućeni, obće slabo stanje, o komu sam toliko pisao, kad sam ono prije 7 mjeseci prvi puta zapovjedao tom pukovjom — nisu mogli popraviti. Pomoglo bi samo jedno, a to se sada više ne može; pukovniju razformirati i formirati ju ponovno na način kako se formiraju naše domobranske pukovnije.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
Šarnbek**

BR. 223

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA U
GACKU O SITUACIJI U GATAČKOM SREZU U VREMENU
OD 4 DO 30 SEPTEMBRA 1943 GODINE¹**

**ZAPOVJEDNIČTVO
ORUŽNIČKOG VODA**

Gacko

6. ORUŽNICKE PUKOVNIJE

Broj 281/taj.

U Gackom, dne 30 rujna 1943

Predmet: Gogađaji u kotaru

Gatačkom od 4—30. rujna

1943. izvještava.

1. Zapovjed. 6. oružničke pukovnije Mostar.
2. Oružničkom krilnom zapovjed. Dubrovnik.
3. Velikoj župi Dubrava. Dubrovnik.
4. Zapovjedniku 14. p.p. Trebinje.

Danas 4. rujna 1943. oko 400 dobro naoružanih partizana pod vodstvom Vlada Šegrt², napalo je na četničko selo Kororina, s. z. od Gacka za oko 30 km., gdje su 36 naoružanih četnika pod vodstvom kap. Milorada Popovića borbu primili i od tog sela odbacili nazad partizane, na strani partizana kako

se saznaje bilo je 12 mrtvih, među kojima 2 komandanta bataljona i 1 politički komesar, na strani četnika 2 mrtva i 6 ranjeno.

Dana 5. rujna 1943. ista grupa napala je na selo Brajčeviče,³ s.z. od Gacka za oko 10. km i ta grupa četnika je borbu primila, partizani su se povukli u istok ka Čemernu, gdje ih je sačekalo oko 150 njemačkih vojnika posade iz Gacka sa oko 200 milicionera d.d. bojne iz Gacka te sa istim stupili u borbu, borba je vođena punih 6 sati, našto se je vojska sa milicijom povukla obzirom na nezgodan položaj, u ovoj borbi, kako se saznaje, bilo je na strani partizana 16 mrtvih, 2 ranjena i 2 zarobljena, na strani četnika 3 mrtva, 4 ranjena, na strani milicionera 3 mrtva i 3 ranjena, na strani Njemaca 2 mrtva i 2 ranjena i oduzet im 21 konj.

Dana 6. rujna 1943. ista grupa partizana sa četnicima, vodili su borbu oko sela Gor. Bodežišta,⁴ gdje su partizani odbačeni preko Čemerna, za Pivu, kako se saznaje bilo je na strani partizana mrtvih i ranjenih, ali brojno nepoznato, na strani četnika 3 mrtva i 3 ranjena.

Dana 7. rujna 1943. nije bilo borbe jer su partizani i četnici prikupljali snage za ponovni napad.

Dana 8. rujna 1943. po prikupljenim snagama oko 800 partizana⁵ upalo je u selo Zanjevicu, Šlivovicu i Lipnik, sve istočno od Gacka oko 18 km; ove snage . . . partizani su dobili iz Crne Gore i okolnih sela, kako su četnici bili malih snaga, svega oko 30 boraca, ove snage nisu mogli zadržati te su pomeniita sela po partizanima zauzeta.

Dana 9. rujna 1943. partizani su zauzeli sva sela istočno od Gacka, posjeli važnije položaje i spremili napad na Gacko i Gračanicu.

Dana 10. rujna 1943. oko 9. sati partizani su napali na Gračanicu i Gacko⁸ sa jačim snagama i bacačima, na odbranu Gračanice stalo je 30 milicionera d.s. bojne istog sela, a u odbranu Gacka stalo je oko 40 milicionara iz Gacka sa svima oružnicima postaje Gacko; borba je ogorčena vođena, i to na Gračanici do 13 a Gackom do 14 časova; kada su nadmoćniji partizani navalili sa bacačem, bombama i strojnicama na postave te ove sa položaja potisli, to su se naši pod jakom vatrom povukli preko polja u Fazlagić Kulu, milicija sela Gračanice i Gacka nije ni od kud dobila pomoć a niti milicija Kule Fazlagić došla ovoj u pomoć i ako je pomoć blagovremeno tra-

³ Bx-ajčevići

⁴ G. Bodežište

⁵ Odnosi se na jedinice Desete NOU brigade.

⁸ Isto

žena, te držim da je pomoć makar 100 milicionara pružena da se ne bi ovo pretrpilo, već svakako da bi bili partizani odbačeni ili makar spasilo se iz Gračanice stvari i hrana. Partizani su po ulasku u Gračanicu svu zapalili tako da nije ostala ni jedna kuća ili stog sijena, a u Gackom zapalili samo 1 stog sijena. U borbi na Gračanici i Gackom, kako se saznaje, bilo je na strani partizana mrtvih i ranjenih ali nepoznato koliko, a na strani milicionara i oružnika bilo je milicionera 6. ranjeno, 1 poginuo i 3 žene od bacača poginule.

Dana 11. rujna 1943. oružnici sa milicijom se nalazili u Kuli, zauzeli položaje oko cijele Kule i ivicom planine Bjelašnice i Babe, a partizani držali Gacko i sva sela oko Gacka sem Kule.

Dana 12. rujna 1943. partizanska komanda iz Gacka tražila je od Fazlagić Kule primirje i da se Kuljani priključe k njima, s tim da oni neće udarati na Kulu a da im Kula izruči t.j. dovede 16 ljudi živih ili mrtvih. Među ovima, kotarskog pretstojnika i zamjenika mu, načelnika općine Avtovačke, zapovjednika postaje Ključ i Gacko t.j. vodnika Rajića Ivana i narednika Meha Ajanovića, kao i potpisatog sa još nekoliko viđenijih osoba, od strane Kuljana ovo im je odbiveno sa izjavama da su oni spremni za borbu i da Kule neće puštati po cijenu žrtava, jedna manjina nije bila spremna da prihvati borbu bojeći se paljenja i uništavanja dobara od strane partizana, ali kasnije su i ovi pristali na odbranu. Najviše S2 je odlučilo za borbu selo Baići, Gračanica i Ključ. Na podizanju morala kod stanovništva najhrabrije se je pokazao ustaški stožerni narednik Šučrija Fazlagić, Smajo Zekić sa još 3 ustaše koji su se nalazili na dopustu, kao i svi satnici satnija sa zapovjednikom, gdje su stalno podupirali, upućivali momčad na njihovu dužnost te hrabрили one koji su plašljiviji i izbjegavali borbu.

Jedan dio milicije iz Gacka na pretnju partizana da će im uništiti sve domove ako se ne povrate kućama, što su se pojedinci, i to njih oko 25, sa oružjem povratili kućama, gdje od strane partizana nisu imali nikakvih smetnja. Partizani su i dalje tražili razne zahtjeve od Kuljana što im je sve odbiveno, te ovoga puta na Kulu nisu udarali.

Ovog dana, tj. 12. rujna, jedna grupa partizana sa četnicima je vodila borbu oko sela Hodinića, gdje su četnici rastjerali uz 6 gubitaka.

Dana 12 i 13. rujna 1943. vođene su borbe između partizana i četnika oko sela Lipnika, gdje su partizani četnike rastjerali i zapalili kuću četničkog vođe Marka Lojevića, jug. kapetana.

Dana 14 i 15. rujna 1943. partizani su rastjerali četnike i upali u četnička sela Kazanci, Dobrelji i Galešine, južno od Gacka ...

Dana 16. rujna 1943. partizani⁷ su krenuli u pravcu Bileće, te na Stepenu kod biv. oružničke postaje sačekali 1 kamion njemačke vojske u kom se je vozilo: 1 četnik sa 18 vojnika i 3 četničke vođe, kamion je napadnut, posada kamiona je primila borbu, borba je trajala oko 2 sata te na pripomoć milicije F. Kule, koja se je nalazila na položaju Sarića Grede, priskočila u pomoć Njemcima, odbili partizane koji su se povukli u pravcu Kobilje Glave prema Bileći, u ovoj borbi na strani partizana kako se saznaje bilo je mrtvih i ranjenih ali je brojno nepoznato pošto su ih odnijeli sa sobom, na strani Nijemaca bilo je 2 mrtva i 3 ranjena, među kojima i 1 častnik, mrtve i ranjene Nijemce kao i 5 zdravih prenešeno je u Kulu gdje im je ukazana pomoć a 2 mrtva sahranjena u Kuli u školskoj bašči. Ovi ranjeni Nijemci kao i zdravi nalazili su se u Kuli sve do 19. rujna, kada su po iste od Bileće došli njemački kamioni sa vojnicima i ove odneli za Bileću. Napomenit mi je da su ranjeni u Kuli privijani i ugošćavani od strane mještana najljepše i srdačnije, što su i sami dali svoje priznanje pri odlasku, smješteni su bili u kuću starješine sela Kula Jusufa Fazlagića, a privijani po poštaru Hamidu Zviždiću, koji su pokazali i dali dosta truda oko ovih ranjenih.

Istoga dana t.j. 16. ova grupa partizana po četnicima je sačekana na putu za Bileću — Kobilju Glavu i borba je trajala oko 6 sati, rezultat nepoznat, partizani su otišli u pravcu Bileće a usputno su imali jakog otpora.

Dana 17, 18, 19, i 20. rujna spreman je napad od strane četnika i milicionara d.d. bojne na Gacko radi oduzimanja istog i progona partizana, plan napada određen je tako, da četnici udare na Gacko sa svih strana a milicija Kule sa zapada od Kule preko Polja.

Dana 21. rujna 1943. saznali su partizani za ovaj napad i stvorili su protivnapad tako da su zaposjeli sve važnije točke oko Gacka, četnici su sa napadom počeli istog dana oko 8 sati, partizani su davali žilav otpor na svim postavama, milicija Kule počela je nastupati s oružnicima preko polja istog dana oko 16 sati, četnici sa jakim snagama razbili su partizane na svim postavama i jedan vod preko Gračanice napadao je na Gacko i u Gacko unišao oko 20 sati, i to sa sjeverne strane, a milicija Kule Fazlagića sa oružnicima sa zapadne strane, te se je povela ulična borba, ali su partizani vodili nadmoćniji napad te su se probili i pobjegli iznad Gacka u istok, u pravcu

sela Jasenika, u ovoj borbi u mjestu Gackom bio je 1 mrtav partizan a u okolini kako se saznaje 6 kao i nekoliko ranjenih koje su sa sobom odieli, na strani milicije i oružnika nema gubitaka i ranjenih, a na strani četnika 6 ranjeno.

Partizani su u svojim rukama držali Gacko od 10. rujna 43 do 14. sati do 21. rujna 1943 20 sati.

Pri ulazu u Gacko četnika odmah su tražili da oružnici stavljaju red a sve ostalo ljudstvo na položaj, što je i učinjeno.

Dana 22 i 23., rujna četnici su vršili čišćenje terena svih pravoslavnih sela od partizana, a na 23. rujna oko 14. sati iskupilo se oko 2. bataljona u Gacku, gdje im je na zboru održao govor poručnik Mil. Lazarević, jug. oficir, inače rodnom iz Srbije, u govoru je istakao: zahvalio momcima na uzdržanosti u borbi, te da se oni bore protiv svih neprijatelja nevinog naroda te protivu Tita, Šegrtu i partizana koji napadaju mirno stanovništvo kao i da se bore protiv Pavelićevih ustaških zlikovaca, koji su stvarali nered nad mirnim narodom bez obzira na narodnost i vjeru, a da želi zajedničku saradnju u uništavanju partizana sa svim poštenim hrvatskim narodom bez obzira na vjeru i narodnost, naglašujući da se ne treba niko bojati partizana jer da ih njemačka vojna sila progoni i ne da partizanima mira. Ovim govorom zahvalio se je Kuljanima kao braći na zajedničkom radu i dočeku. Govor je završio sa riečima da živi Kralj Petar 2., potom otišli za večeru i na položaj.

Ovim govorom kojeg je održao poručnik Lazarević u istome nije nigdje uvredio savezničku njemačku vojsku, a isto tako rieči koje je izrekao da se bori protivu partizana i Pavelićevih ustaških zlikovaca odnosilo se na divlje ustaše, jer je to kasnije objasnio svojoj vojsci.'

Od 2 do 30 svi ovi četnici nalaze se na terenu u pravcu Borča i čiste teren od partizana, koji su se po selima posakrivali, i pale partizanske kuće.

U mjestu Gackom nalazi se četnička mjesna komanda sa mjesnim zapovjednikom Milanom Kekićem, ranijim učiteljem, kao i oko 50 četnika koji sa oružnicima drže stražu na blokovima kod ulaza u Gacko i po noći položaje oko Gacka, saradnja je do sada dobra, prema oružnicima postupaju lijepo i ne prave incidente, naprotiv, ponekad su davali oružnicima pomoći u hrani jer ovi sada nemaju. Zapovjednik njemačke posade iz Kifina Sela poručnik gos. Kajzer dolazio je u Gacko te sa potpisatim, vođom četnika i milicije p.d. bojne natporučnikom Kvacem sastao se i zapovjedio da saradnja bude što bolja i iskrenija te da se radi sporazumno a da se pazi da ne dođe do nekih incidenata.

Kako se iz svega vidi četnici žele i traže saradnju i slogu sa islamskim življem i svim mještanima, najavljujući da se sve baci u zaborav ono što je ranije ko pravio, te da se ubuduće počne živici u slozi i da ne prave jedan drugome osveta i gaji mržnju; kako se vidi ima dosta Islama koji ovo rado prihvaćaju a ima ih dosta koji ovo neće i ne žele nikakove saradnje bojeći se osvete, a to su većinom oni koji su se u 1941 i 2 godini kompromitovali među njima, te tako sadašnje stanje je dosta zategnuto, jer pojedini izazivaju pjesmama i pucnjavama te se može očekivati neželjenih posljedica ukoliko u ovo mjesto ne stigne vojska radi pomoći, jer oružnici nisu u stanju ovo spriječiti pošto su većinom pomoćni i mještani koji stoje pod uticajem mjesta, pa čak ima takovih milicionera koji se okašaju, to jest prkose i prete oružnicima i Hrvatima. Dana 29. rujna t.g. jedna grupa milicionera iz sela Bašića u mjestu Gackom pjevala pjesmu: »Jevo zore jevo dana stigli Turci do Mostara«; a drugi su pjevali: »Idje Rade i vodi brigade da obrije četnicima brade«, ova se odnosi na četnike jer je pjesma komunistička. Osjeća se u posljednje vrijeme sve više neraspoloženje među islamskim narodom, što je ovome povod nepoznato je, jedni se javno ističu kao pristaše partizana i govore da se više neće boriti a ni jednu pušku opaliti ako slučajno partizani dođu jer da rado čekaju dolazak istih samo da oteraju četnike iz mjesta.

Za vrijeme boravka partizana u Gackom, vojarna oružničke postaje, koja je državna oružnička zgrada, skroz je oštećena i to sa iste su odneseni svi prozori i zgrada bez opravke svih prozora i većinu vrata neupotrebljiva. Isto tako nestala je sa paše kobila kojom je zadužen vod, za istom se traga, jer ima izgleda da su je partizani uhvatili i kao staru neupotrebljivu negdje ostavili u selu, oružnicima je odnesena sva hrana kao i posteljna oprema koja je bila većinom svojina oružnika, tako da su sada oružnici ostali bez posteljine i hrane, ovo se nije moglo spasiti obzirom što su svi oružnici bili na položaju a partizani pri upadu u Gacko uskočili su u Gacko tako da su se oružnici sa milicijom teškim mukama izvukli i izbjegli živi.

Oružnici se sada nalaze smješteni u privatnu zgradu i nalaze se u Gackom. Kotarska oblast ni do danas nije otpočela svoj rad, ali sam stupio u vezu sa kotarskim pretstojnikom koji će kotar uspostaviti što prije.

Prednje izvješće podastirem radi znanja.

Za poglavnika i dom spremni.

Zapovjednik poručnik:
(Bazo Miloš)
Miloš

OPŠTA BOJNA RELACIJA DRUGOG ZBORNOG PODRUČJA
ZA SEPTEMBAR 1943 GODINE¹

I. DIO

I. OPERACIJE:

A. — KOD 1. LOVAČKOG ZDRUGA.

1.) 4. Lovačka Pukovnija:

- od 1. 9. do 6. 9. Stožer pukovnije, stožerne sati, dočastnička naučna sat i I. bojna nalaze *sd* u Tesliću na obranbsnom pojasu. II. bojna nalazi se cijeli mjesec u Brodu na izobrazbi, dok se III. bojna nalazi na položajima na Jabukovcu kod Dervente. U okolici Teslića vrši se svakodnevno razviđanje bez dodira sa neprijateljem.
7. 9. III. bojna vratila se iz Dervente u Teslić.
8. 9. Jedan vod III. bojne upućen kao pojačanje u Rudnik, pošto se komunisti prikupljaju radi napada na Teslić. Prema zapovjedi zdруга 1. sat i jedan poluvod strojnica odputovao iz Teslića u Doboj.
9. 9. U noći 8/9. IX. u 11.30 sati, pošto je izvršeno opkoljavanje Teslića i zaposjednuta obližnja sela od strane komunista, isti su počeli jakim koncentričnim napadajem na predstražni položaj, na Rudnik i na obranbeni pojas oko Teslića.² Napad je trajao sa kratkim prekidima do 6 sati. Prekinuta je brzoglasna veza sa Dobojem i željeznička pruga između Vrela i Jelaha. Zapaljena su dva manja mosta i jedan veći. Položaj Kaćun je od komunista zauzet. Svi napadi su odbijeni uz velike gubitke po neprijatelja. Vlastiti gubitci: iz 4. lovačke pukovnije 1 domobran poginuo, a iz Domdo bojne Teslić 1 poginuo i 2 ranjena domobrana.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/1, k. 55.

Komunisti su jakom snagom napali i t. 283 kraj Vrela, gdje se nalazio jedan vod iz I. bojne, te su i taj položaj zauzeli. Tom prilikom nestala su 4 domobrana iz 4. lovačke pukovnije i jedan iz Domdo bojne Teslić. 1. sat I. bojne dobila zapovjed, da se od Doboja probije prema Tesliću, ali je kod Jelaha napadnuta od strane komunista i morala se povući u Dobj. Gubitci: 1 vodnik ranjen.

10. 9.

Oko 10.00 sati izvršen je napad neprijatelja na predstražne položaje Stenjaci i t. 343, koji su uslied nadmoćnosti neprijatelja napušteni. Gubitci: iz Domdo bojne Teslić 2 domobrana poginula, ranjena 3. Napušteni su položaji na predstraži: Križ, Debelo Brdo, Kumina Kosa, B. Vručica,³ Lip'ći, Stražanica, Lepo Brdo, Rastik i Kragića Brdo i povučeno je ljudstvo radi pojačanja obranbenog pojasa.

Istoga dana izvršen je prema zapovjedi zapovjednika 1. lovačkog zdruga podhvat sa jednom bojnom i jedinim satom Domdo bojne pravcem: Stenjaci — Branovac, na neprijateljske položaje na Debelom Brdu i Kuminoj Kosi. Slabi neprijateljski dielovi na Debelom Brdu iznenađeni su i odbačeni. Jedna sat zanočila je na Debelom Brdu. Veza sa dielovima koji su napadali od pravca Jelaha nije uhvaćena. Željeznička i brzoglasna veza sa Dobjem nije uspostavljena.

s

U noći 9/10. IX. u 00,30 sati komunisti, dobivši pojačanja, počeli su sa ponovnim koncentričnim napadom na glavnu odbranbenu crtu. Napad je trajao do 06.00 sati, te je odbijen, a neprijatelj se je sa velikim gubitcima povukao na polazni položaj. Na 6 mjesta uspjeli su komunisti prerezati žicu, ali niesu uspjeli prodrieti.

Gubitci: 2 ranjena domobrana.

11.9.

Noću 10/11. IX. u 2400 sati ponovio je neprijatelj po treći put napad na Teslić, koji je trajao do 06,30 sati, ali je i taj napad odbijen.

1. sat I. bojne kreće iz Doboja preko Jelaha prema Tesliću, ali uslied jakog odpora ko-

- mun'sta nije uspjela prodrieti te se vraća u Doboj, gdje zauzima prvobitne postave.
12. 9. Neprijatelj se poslie neuspjelog napada povlači u zapadnom i sjeverozapadnom pravcu. Vršu se popravak željezničke pruge i brzoglasne linije. U okolici Teslića vrše se razviđanja.
13. 9. Nastavlja se sa popravkom pruge, dok je brzoglasna veza uspostavljena sa Dobojem.
14. do 17. 9. Vršu se popravak pruge i razviđanja u okolici Teslića. 1. sat vratila se je 16. IX. u Teslić.
17. 9. Prema zapovjedi 1. lovačkog zdruga, stožer pukovnije, bez zapovjednika i stožerne sati. krenuli u Brod radi prenaoružanja.
18. do 20. 9. - • Razviđanja u okolici Teslića.
21. 9. Povratak stožera iz Broda u Teslić.
22. 9. Razviđanja u okolici Teslića.
23. 9. Puškaranja oko postava Domdo bojne u Dubravi i Vrućici. Neopreznim rukovanjem bombom ranjen je jedan domobran iz Domdo bojne, koji je nakon dva dana umro.
24. do 30. 9. • Vršu se razviđanje u okolici Teslića bez dodira sa komunistima.

2.) 6. Lovačka pukovnija:

1. 9. I. bojna na postavima u Doboju. II. i III. bojna na postavima u Kalenderovcima. 13. i 14. sat raspoređene na postavima II bojne. Stožer 6. lovačke pukovnije, 15. sat i Dočastnička naučna sat u Derventi. Vršu se razviđanja u okolici Dervente bez dod'ra sa komunistima.
2. do 10. 9. Razviđanja u okolici Dervente bez dodira sa neprijateljem.
- 11.9. I. bojna krenula je pravcem: Doboj — Tešan;ka — Jelah. Po dobivenim podacima komunisti su zaposjeli s. Mrkotić. Bojna je izvršila raspored za borbu i to: 1. sat pod zapovjedništvom nadporučnika Srnaka napadala je pravcem Džamija u s. Mrkotić. Ta sat bila je ojačana vodom strojnica i jedn'm bacačem. 2. sat, pod zapovjedništvom poručnika Tarnika, bila je u pričuvi, s tim što je jedan vod uputila radi osiguranja lievog boka. 3. sat bila je isto

u pričuvi. Oko 18.00 sati otvorena je jaka pušćana vatra od strane komunista na 1. sat. U toku borbe komunisti su, dobivši pojaćanje, poćeli zaobilaziti lievo krilo bojne, te je i 2. sat stupila u borbu. Uslied nadmoćnosti neprijatelja zapovjedaeno je pod borbom povlaćenje. Bojna kola osiguravala su povlaćenje. U toku ove borbe poginuo je porućnik Tarnik Zvonimir, podrućni ćastnik 1. sati u svojstvu zapovjednika 2. sati, i 2 domobrana, dok je jedan domobran ranjen. Od opreme netalo je: 2 strojopuške, 2 strojosamokresa, 1 samokres, 1 puška i 2 boda. Upropašteno je tvorivo i oprema: 4 garniture odiela i oprema; 1 ćaturica za vodu, 4 krušne torbe, 3 gunja, 1 dalekozor.

Kod komunista prema provjerenim podacima bilo je 28 mrtvih.

12. do 22. &»

Vršena su razviđanja u okolici Dervente, ali bez dodira sa komunistima.

23. IX.

Obhodnja upućena u razviđanje u pravcu škole u Kalenderovcima, napadnuta je od strane ćetnika (zeleni kadar) kod s. Detlak, t. 182, i u kratkoj borbi svladana. Tokom borbe poginula su 3 domobrana, ranjen 1 ćastnik i 3 domobrana. Od opreme i oružja nestalo je puška sa priborom 28 komada, 20 kabanica, 25 haljinaca, 25 hlaća, 20 pari rublja, 15 gunjeva, 20 pari cipela, 2 strojopuške sa priborom.

24. 9.

Noću 24/25. IX. komunisti su izvršili napad na t. 216 i 212. Kalenderovci. Napad je odbijen. Gubitaka u tvorivu nije bilo.

25. do 30. 9.

Vršena su razviđanja u okolici Dervente bez dodira sa komunistima.

B. — KOD 3. LOVAĆKOG ZDRUGA:

1.9.

31. VIII. ušla je jedna grupa od oko 150 naoružanih komunista u selo Bošnjaci (6 J I Źupanja). U selu su uništili brzojavne i brzo-glasne uređaje, te popalili obćinske spise.

Radi protjerivanja komunista i ćišćenja puta Gunja — Źupanja upućena je jedna kombinirana sat 8. lovaće pukovnije iz Brćkog smjerom Gunja — Pos. Podgajci — Bošnjaci. Do borbe nije došlo, jer su komunisti već ra-

nije napustili Bošnjake i uputili se na istok ka selu Vrbanji.

Vlastitih, kao i protivničkih gubitaka nije bilo.

Prema zapovjedi ovog zapovjedništva upućena je II. bojna 8. lovačke pukovnije iz Broda preko Kuzmina i Rače u Bijeljinu, radi zamjene I. bojne 8. 1. p., koja je imala doći u Vinkovce radi prenaoružanja.

7.9. II. bojna 8. 1. p. stigla je vlakom iz Broda u Kukujevece i hodom produžila u Kuzmin, gdje je zanoćila.

8.9. ova bojna je krenula iz Kuzmina za Raču hodom. Pri izlazu iz sela Bosuta došlo je do borbe sa jednom grupom komunista jačine 15 ljudi. Jedan komunista je poginuo, te je jedna puška zaplijenjena. Ostali su se razbjegli u obližnje šume i kukuruze.

Kad je začelje došlo u visinu željezničke postaje Sr. Rača. komunisti sa srbijanske strane otvorili su vatru iz strojopuškara, na što je također odgovoreno vatrom, te je tom prilikom poginuo jedan komunista.

Iz Rače bojna je upućena vlakom za Bijeljinu, gdje je stigla u toku 9. 9.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubici: 2 ubijena.

Oklopni vlak, koji je pratio osobni vlak iz Vinkovaca za Brčko, naišao je kod stajališta Spačve na minu, postavljenu od strane komunista, te je tom prilikom dignut u zrak. U isto vrijeme izvršen je i napad komunista na vlak, te je poslije borbe od preko jednog sata posada podlegla nadmoćnijem neprijatelju. Posada oklopnog vlaka (iz III. bojne 8. 1. p.) junački se borila, sve dok komunisti nisu odkopčali lokomotivu sa osobnog vlaka i pustili je punom brzinom na oklopni vlak, pri čemu su vagoni oklopnog vlaka najašili jedni na druge.

Zarobljena preživjela posada oklopnog vlaka je strijeljana od strane komunista, a osobni i oklopni vlak su zapaljeni.

Napad je izvršen u vremenu od 09.30 do 10.30 sati.

Vlastiti gubitci:

a) u ljudstvu: poginuli su ili strijeljani: zapovjednik oklopnog vlaka djelatni narednik Milinčević Jakob sa još dva dočastnika i 52 domobrana (svi iz III. bojne 8. 1. p.)

b) u naoružanju: izgubljena je 1 strojnica, 6 strojopušaka. 1 strojosamokres, 5 samokresa, 56 pušaka, 1 svjetlosni samokres.

Protivnički gubitci: nisu poznati.

U pomoć oklopnom vlaku upućene su iz Brčkog jedinice 3. 1. p. koje više nisu zatekle komuniste, jer su se ovi bili povukli u šumovita područja ka istoku.

12.9.

Prema zapovjedi otkrog zapovjedništva izvršeno je preselenje I. bojne 8. 1. p. sa dielovima stožera i stožerne sati iz Bijeljine u Vin-kovce radi prenaoružanja.

10. IX. bojna je krenula iz Bijeljine za Raču gdje je zanoćila, a u toku 11. IX. preba-cila se preko Save u Sr. Raču.

12. IX. u 12.00 sati krenula je I. bojna 8. I. p. sa svim pomenutim dielovima i polusatom II. obkoparske bojne sa razkužnom postajom preko Bosuta i Kuzmina na željezničku postaju Martinci.

Bojna je osiguravala prijevoz od 127 kola sa raznim tvorivom i oružjem, kao i pontonima, te je kolona bila duga oko 3 km.

Na putu između Sr. Rače i Bosuta, komu-nisti su napali kolonu puščanom, strojopušča-nom i strojničkom vatrom, sa više strana, na-padajući jednovremeno predhodnicu, kolonu kao i zaštitnicu.

Najkritičniji momenat bio je oko 14.00 sati. kada su se dielovi 1. sati iz predhodnice i 3. sati iz kolone počeli povlačiti. Zapovjednik I. bojne 8. 1. p. i 3. sati 8. 1. p. (satnik Gračan) prikupili su ponovno domobrane, te prešli u pro-tunapad. Nakon žestoke borbe prsa u prsa, bo-dovima i bombama, komunisti su natjerani u bieg. Dielovi I. bojne progonili su komuniste i dalje po kukuruzima i šumama.

Borba je trajala do 17 sati, kada je pre-stala, te se je kolona počela ponovo prikupljati, te produžila označenim smjerom.

Oko 19.00 sati između Bosuta i Kuzmina izvršen je drugi napad od strane komunista, na zaštitnicu, koji je nakon kraće borbe odbijen.

U Martince bojna je stigla 12. 9. u 23.30 sati, gdje je zanoćila, a 13. 9. prebačena vlakom za Vinkovce.

Vlastiti gubitci: 5 poginulih domobrana, 12 ranjenih (od kojih 2 častnika).

Protivnički gubitci: iza prvog napada prebrojano je samo na cesti Rača — Bosut 63 ubijena komunista. Naknadno se je saznalo od seljaka, koji su puna dva dana kolima vukli mrtve i ranjene komuniste, da je mrtvih komunista bilo oko 200, a ranjenih preko 400.

Plien: zarobljeno je 26 pušaka, 1 strojopuška, 2 jahaća konja sa priborom i konjušarem (konji komandanta i pomoćnika komandanta brigade, po izjavi konjušara), te puno sitne opreme, kao redenika, čaturica, strijeljiva, liečničkog tvoriva, torbica i jedan veliki sanduk sa cigaretama, koje su podijeljene domobranima.

Istoga dana upućene su u podhvata smjerom Brčko — Gradačac sljedeće jedinice:

— stožer, 13., 15. i naučna sat 8. 1. p.

— I. bojna 5. 1. p.

— III. bojna 5. 1. p.

— 1 bitnica VII. topničkog sklopa.

Zadaća ovog podhvata bila je uništenje komunista na Trebavi,⁴ uz suradnju Trebavskih i Ozrenskih četnika, koji su vršili napade smjerom zapad—istok. Jedinice su ujedno dobile zadatak da razoružaju četnike u selima G. i D. Zabar, Slatina, Miloševac, Crkvina.

U toku dana 12. IX. vraćena je iz podhvata III. bojna 8. 1. p., koja je bila povučena u Brčko, radi preuzimanja postava za obranu Brčkog od II. bojne 5. 1. p., iz koje su se bili udaljili i prešli komunistima 3 zapovjednika sata (nadporučnici Zvonimir Petrović, Žarko Kovačević i poručnik Stjepan Novak), te vršioc du-

žnosti pobočnika bojne narednik-đak Zeljko Predragović i vodnik Kopriva iz stožera bojne.

Usljed ovoga navedena borbena skupina ostala je preslaba, te nije ni mogla izvršiti dobivenu zadaću, koja je i onako bila vrlo problematična, jer se je sa jedne strane zahtjevalo razoružanje izvjesnih četnika, a sa druge strane suradnju sa njima u borbi protiv komunista.

Borbena skupina je zanoćila 12. IX. u selu Turić (8 I Gradačac), a 13. IX. vraćena je po zapovjedi 3. 1. z. u Brčko.

Do dodira i sukoba sa komunistima nije došlo.

12. IX. u noći napadnuta je 7. sat II. bojne 8. 1. p., koja je držala postave u Bos. Rači. Napad je počeo u 02.00 sata i trajao je do 13. IX. u 06.00 sati. Jačina napadača oko 300 dobro naoružanih komunista.

U 06.00 sati napadači su se povukli.

Vlastiti gubitci: jedan domobran poginuo.

Protivnički gubitci nisu točno ustanovljeni, ali su pronađeni krvavi tragovi i dvije krvave komunističke kape.

Plien: 1 puška i dvije kape.

16. IX. u 01.00 sati, komunisti u jačini 300 do 400 ljudi, napali su 7. sat II. bojne 8. 1. p., koja je držala postave u Bos. Rači.

Napad je trajao neprekidno do 06.00 sati, kada je odbijen, te su se napadači povukli.

Vlastiti gubitci: jedan poginuo domobran.

Protivnički gubitci: pronađeno 9 poginulih komunista, ali su po izkazu mještana gubitci bili mnogo veći.

Plien: 1 strojosamokres i 10 pušaka.

Pošto se vlak sa hranom i strieljivom nije mogao probiti iz Bijeljine za Raču, te je sat ostala bez streljiva, te se je ista prebacila u toku 16. IX. preko Save, te potom produžila preko Kuzmina u Vinkovce, gdje je ušla u sastav I. bojne 8. 1. p.

U 07.00 sati upućena je iz Gunje III. bojna 5. 1. p. u s. Drenovci (7 SI Gunje), radi protjerivanja komunista, koji su u **Drenovcima** održavali skupštinu.

Do borbe sa komunistima je došlo 2 km sjeverno od Drenovaca, te kod sela Đurići (6 i 1 Gunja), odakle su komunisti protjerani, a bojna se potom vratila u Gunju.

Vlastiti gubitci": 1 domobran ranjen.

Protivnički gubitci: 1 komunist zarobljen, a broj poginulih i ranjenih nepoznat.

Plien: 1 puška i 5 naboja.

21. 9

Radi osiguranja prijevoza hrane iz Županje za Brčko, kao i radi čišćenja područja oko puta Brčko — Županja upućena je 21. IX. u 07.00 sati III. bojna 5. 1. p. sa jednom bitnicom VII. topničkog sklopa smjerom Gunja — Pos. Podgajci — Bošnjaci.

Do borbe je došlo u šumskom području oko Pos. Podgajaca, te su manje komunističke grupe protjerane ka sjeveroistoku, a pri tom tučene topničkom vatrom.

Vlastiti gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci: 1 komunist zarobljen, a gubitci u mrtvima i ranjenim nisu poznati.

Plien: 1 puška i 5 naboja.

Obrana i napuštanje Bijeljine po II. bojni
8. L. P.

23. 9.

Po zauzeću Bos. Rače 16. IX. Komunisti su se spremali na zauzimanje Bijeljine.⁵ Oko Bijeljine stegli su obruč u udaljenosti na 1 do 2 km od samoga grada. Svakog dana su pristizala nova pojačanja, tako da su komunisti pred napad raspolagali snagama od 3.000 do 4.000 ljudi.

Bijeljину je branila II. bojna 8. 1. p. bez 7. sati (koja se je iz Rače morala povući u Vinkovce, a koja je bila ojačana sa 2 strojnice i 2 bacača).

Zadaća II. bojne bila je obrana grada, jer nije usvojen prijedlog 3. lovačkog zdruge da se bojna zbog izloženosti L nemogućnosti odbija-

⁶ Bijeljину su zauzele jedinice Šesnaeste NOU divizije i Majevičkog NOP odreda. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. i izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

nja jačeg napada komunista povuče u Brčko u sastav zdruga.

23. IX. u 12.00 sati dobiveno je izvješće od povjerljivih osoba da su komunisti u jakim snagama sa dva topa došli sa istočne strane i približuju se Bijeljini. U 13.00 sati ova vijest je potvrđena od seljaka koji su bježali ispred komunista.

U 14.00 sati komunisti su se već nalazili u kukuruzima oko 600 metara od grada.

U to vrijeme spustio se je zadnji zrakoplov, kojim je zapovjednik II. bojne poslao izvješće o ozbiljnosti situacije, tražio bombardiranje nekih sela, a ujedno su istim odletjeli u Brod kotarski predstojnik i gradski načelnik.

Osmatrači sa tornja na silosu u Bijeljini javili su u 14.00 sati da momčad 5. Domdo bojne, koja je imala zadatak da čuva vanjski pojas Bijeljine, napušta svoje postave u bunkerima i da sakriva oružje po obližnjim kućama, te se presvlači u građanska odijela. Isti su i nagovarali i domobrane da napuste svoja mjesta, a oni da će im pribaviti građanska odijela.

Oko 19.00 sati, i pored izričite zabrane zapovjednika II. bojne da muslimani ne mogu ići u džamiju te večeri, oko 80 domobrana pod vodstvom narednika 8. sati Ibrahima Kamerića svojevóljno je otišlo u džamiju. Na ovo je zapovjednik II. bojne zapovjedio da se bunkerima po gradu napuste, a posada povuče u vojarnu. Ujedno je zapovjednik dobio obavješć od građana da će domobrani pod izlikom da idu u džamiju napustiti vojarnu i predati se komunistima. Domdo bojni je zapovjedbno da se povuče u vojarnu, ali je došao svega jedan legionar.

U 20.30 sati odpočeo je napad komunista na II. bojnu 8. 1. p., koji je trajao čitavu noć i produžio se u toku 24. IX.

24. 9.

Komunisti su produžili napad na posadu II. bojne 8. 1. p. Napad je podpomagan sa dva topa i 6 bacača.

Komunisti su zaposjeli obližnje ulice i kuće oko vojarne, koje su upotriebili kao zaklon.

Poduzeto je čišćenje zgrada oko vojarne. Ujedno je zapovjedbno da se bacačima tuče sam grad, jer su komunisti iz nje^a tukli posadu.

Do podne bio je moral kod vojnika vrlo dobar, ali kada su isti vidjeli da zrakoplovi ne dolaze radi traženog bombardiranja, te da se pojavio samo jedan na velikoj visini, koji je, okruživši jedanput oko vojarne, odletio, uvidjeli su da im pomoć neće stići.

Nadmoćnost komunista bila je 10 do 15 puta veća.

Zapovjednik bojne, uvidjevši da se sa ostatkom bojne neće moći držati, zapovjedio je probijanje kroz komunističke redove i povlačenje prema Srbiji.

U to vrijeme je prebjeglo iz bojne još oko 20 ljudi, pokvarivši predhodno još 2 strojnice.

U 1945 sati počelo je probijanje, koje se je moralo izvršiti kroz 3 komunistička obruča. Kod probijanja trećeg obruča ostatak 6. sati sa zapovjednikom nadporučnikom Krišković Ivanom obkoljen je sa svih strana i zarobljen.

Bojna je u slabom stanju stigla na obalu rieke Drine, 2 km sjeverno od sela Badovinci, stalno gonjena od komunista.

Prilikom dolaska na rieknu Drinu jedan dodieljeni njemački vojnik i djelatni vodnik 5. sati Petrović Petar preplivali su je 25. IX. u 02.00 sata, te obavijestili njemačku stražu da se bojna nalazi na lijevoj obali.

U zoru njemački poručnik Becking sa 4 domobrana upućeni su da ustanove gdje se nalaze komunisti. Isti su oamah napadnuti iz grmlja na udaljenosti 200 koraka od rieke.

Ostatak bojne prelazio je rieknu Drinu, mjestinrčno duboku preko 1 metar, pod stalnom puščanom vatrom.

Pri prielazu preko Drine ubijena su dva konja, koji su nosili strojnicu i mali bacač, a koji se uslied jake vatre i brze vode n'su mogli spasiti. Konjovodci tih konja ubijeni su puščanom vatrom od strane komunista.

Po priedazu rieke Drine, ostatak bojne produžio je hodom u selo Badovinci, gdje je zapovjednik stupio brzoglasom u vezu sa Feldkommandanturom u Sabcu, od koje je dobio zapovjed da u toku 26. IX. hodom krene za Hrv. Mitrovicu" i da je stavljen pod zaštitu njemačke vojske. Iste večeri došao je jedan vod njemačkih lovaca iz B. Koviljače,⁷ koji je osiguravao ostatak bojne sa domobranima. Bojna je stigla hodom bez ikakvih incidenata 26. IX. u Hrv. Mitrovicu, odakle je vlakom stigla u Vinkovce u sastav pukovnije.

Vlastiti gubitci: (za celo vrijeme podhvata) sto ljudi prebjeglo je komunistima, 3 častnika i oko 200 dočastnika i domobrana izgubljeno je (mrtvo, ranjeno i zarobljeno). Ostali gubitci se ne mogu sada točno znati, jer ima dosta domobrana, koji su se probili prema Gračanici, Zvoniku, Sidu, a tamošnje ih posade ne upućuju u njihovu-bojnu.

Prilikom napuštanja vojarne spaljena je sva pismohrana, a uredovnice bojne i sati spaljene i dielom bačene u nužničku jamu, tako da je sada nemoguće dati točne gubitke u tvorivu.

Točni gubitci u ljudstvu i tvorivu dostaviti će se naknadno, kada se prikupe svi potrebni podatci.

Protivnički gubitci: Oko vojarne viđeno je oko 80 poginulih komunista. Osim toga je viđeno na više mjesta grupe poginulih komunista od po 8 do 12. Broj mrtvih i ranjenih komunista bio je svakako vrlo velik.

30.9.

Radi odterećenja Tuzle, koju su komunisti napadali jakim snagama,⁸ ovo zapovjedništvo je naredilo da se 3 bojne i jedna bitnica upute smjerom Brčko — Pukiš — Lukavica — Dokanj.

⁷ Sremska Mitrovica

⁸ Banja Koviljača

• Na Tuzlu su napadali: Sedamnaesta NOU divizija, Druga krajiška NOU brigada, Majevički i Ozrenski NOP odred. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. i izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

Po izvršenom prikupljanju snaga, krenuli su u podhvat 30. IX. u 17.00 sati sljedeće postrojbe:

— stožer 5. 1. p., 13. sat i dočastnička naučna sat 5. 1. p.

— I. bojna 5. 1. p.

— II. bojna 5. 1. p.

— III. bojna 5. 1. p.

— 1 bitnica VII. topničkog sklopa.

Odmah po napuštanju Brčkog na dva kilometra, delovi su bili napadnuti od slabijih komunističkih snaga, te je pokret uz borbu vođen do mraka.

Gornja borbena skupina zanoćila je u selu Potočari (6 J Brčko).

U toku noći od 01.00 sat do 02.00 sata komunističke grupe nepoznate jačine napale su puščanom i strojničkom vatrom jedinice na prenoćištu, ali je napad odbijen bez gubitaka.

U toku ciele noći manje komunističke grupe napadale su ujedno na postave Brčkog, a pošto je u gradu bilo dosta simpatizera komunističkih, te pošto je bio bajram, odpočela je i sa postava na napadače, te iz grada iz raznih uzroka obća pucnjava, koja je potrajala ciele noć i produžila u toku dana 1. X.

Vlastitih gubitaka nije bilo. Protivnički nepoznati.

D. — KOD TUZLANSKOG ZDRUGA:

Područje Zvornika: 31. VIII. komunisti zaposjeli Šapnu i Međeđu (15 i 15 SZ Zvornik), čime je cesta Tuzla — Zvornik ugrožena. Vlastitim razviđanjem ustanovljena prisutnost neprijatelja u selu Kraljevići (14 SZ Zvornik).

Područje Tuzla: Napad Kerovićevih četnika u noći na 31. virt. na Simin Han (4 I Tuzla) podporom topništva iz Tuzle odbijen. Vlastito razviđanje u smjeru Požarnice (8 I Tuzla) ustanovilo je da ovi četnici nemaju navodno neprijateljskih namjera. Prema četnom izvješću područje Smoluća — Podorašje — Jasenica (16 13 i 17 SZ Tuzla) u komunističkim rukama. Prema najnovijem četnom izvješću uslijed zao-

- kružavanja Tuzle, ova je u opasnosti. U noći na 1. IX. veći komunistički povoz sa hranom iz s. Dubnica (10 SZ Capardi) ot šao u smjeru juga.
2. 9. Područje Tuzla: Prilikom pada s. Podorašja 1. IX. komunisti su zarobili oružničku posadu, razoružali je i pustili. Komunisti se povlače u smjeru s. Rastošnica (23 I Tuzla).
Četnici se navodno skupljaju u području Ozren planine.
3. 9. Prilikom krstarenja od Tuzle u smjeru Simin Han nije se naišlo na neprijatelja. Nadalje je ustanovljeno da komun'sti nisu zauzeli Međeđu.
4. do 13. Krstarenja i izviđanja u raznim pravcima bez dodira sa neprijateljem.
14. 9. U noći na 14. 9. komunisti su napali željezničku postaju Puračić i opljačkali. Pruga neoštećena. Straža od 7 momaka razoružana i zarobljena.
Jake komunističke skupine napale su Caparde.⁹
15. 9. Oko 05.00 sati naša posada od jedne bojne u Capardima svladana je nakon teške borbe. Gubitci na obje strane vsoki. Najveći dio ljudstva je zarobljen: 7 ranjenih iz Caparda stiglo u Tuzlu. Pojedini nepoznate.
Istoga dana upućena je 3. sat I. bojne Tuzlanskog zdruga u 08.00 sati u smjeru Caparda, ali je kod Požarnice bez otpora po četnicima zarobljena, vjerojatno se predala.
Vlastiti gubitci: u ljudstvu poznati samo gubitci kod Požarnice: 1 častnik i 85 momčadi,
Gubitci u oružju: 1 bacač, 4 strojnice, 6 strojopušaka, 31 strojosamokres i 449 pušaka, te nadalje? 3 strojopuške, 80 pušaka, 4 kola i 8 konja.
18. 9. Jači komun'stički sastavi nalaze se 12 km sjeverno od Lukavca.

⁹ Napad na Caparde vršile su jedinice Prve i Druge vojvodanske NOU brigade. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. i izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

- Dvie komunističke brigade u pokretu su od juga prema sjeveru. Nalaze se u okolici s. Dubnica (17 IJI Tuzla).
19. 9. Između 02.00 i 03.00 sati odbijen razviđački odjel komunista na sjeveroistočnom rubu Tuzle, bez vlastitih gubitaka. Gubitci neprijatelja nepoznati.
- Naknadno izvješće za komunistički napad na Caparde: Prema oružničkom izvještaju ima posada Caparda oko 20 poginulih i više ranjenih. Zarobljena 4 časnika. Momčad je nakon razoružanja puštena svojim kućama. Gubitci komunista nepoznati.
19. 9. Komunisti zauzeli Zvornik.¹⁰
- Područje Capardi: Komunisti iz prostora Capardi otišli u smjeru Šekovići. U mjestima Dubnica i Zolje ostavljene su slabije komunističke posade. Cesta Tuzla — Zvornik preprečena stablima i brzoglasnim stupovihia.
22. 9. Razviđanjem snagom sati naišlo se kod s. Brezici (6 S tvornica sode Lukavac) kod k. 300 na jaku komunističku skupinu, te se vlastita snaga morala pred nadmoćnosti neprijatelja povući bez vlastitih gubitaka. Kod neprijatelja 3 ranjena.
23. 9. Razviđački odjel pri razviđanju u smjeru Mramor (7 SI Lukavac) pri povratku naišao u s. Milršići (4 SI Lukavac) na komunističku skupinu jaku 20—30 ljudi, koja je protjerana bez vlastitih gubitaka. Ranjena 2 komunista.
27. 9. U noći na 27. IX. odbijen je neprijateljski vatreni napadaj na Lukavac.¹¹
- Prema izvješću nalaze se slabije komunističke snage u Capardima i Memićima (14 SZ Zvornik).
28. 9. Posada u Zvorniku obkoljena je sa sviju strana po komunistima i četnicima. Posada je mnogo izcrpljena i trpi oskudicu na strijeljivu i živežnim namirnicama.

¹⁰ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. i izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

¹¹ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. i izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

29.9. Prema viestima namjeravaju komunisti i četnici iz Olova i Šekovića 30. 9. napasti Zivinice.

Područje Zvornik: Prema izvještaju stiglom preko Srbije Zvornik je 29. 9. u 11.00 sati zauzet po komunistima. Naša domdo posada povukla se je u Mali Zvornik i nalazi se u postavima 1. Kozačke pukovnije. Borba još traje, komunisti zaposjedaju grad i pucaju iz bacača na most na Drini.

U 21.30 sati odpočeo komunistički napad na cijeloj sjevernoj i sjeverozapadnoj fronti kod Tuzle. U 01.30 sati nalaze se komunisti u s. Kreka i Moluhe.

30. 9. U 09.30 sati protivnik je potisnuo zapadnu frontu i drži crtu Piskavica — zapadni dio Tušanj — Kreka — Kužići. Daljnji su napadi poslije teške borbe odbijeni. Sa sjeveroistočne fronte protivnik se nešto udaljio. Jakost neprijatelja najmanje tri brigade, među njima VI. kom. udarna brigada.

U 12.55 sati: Vlastita sjeveroistočna fronta kod Tuzle prema istočnom rubu grada. Osim toga u G. Tuzli i Simin Hanu vlastite slabe snage. Neprijateljske snage drže nadalje Piskavica — Kreka — Kužići na zapadu. U noći će sigurno usliediti novi napad. Brzoglasni spoj razoren na svim stranama.

Iz pravca Lukavca (tvornica sode) čuje se borbena buka. Budući nema nikakove veze, situacija nejasna.

(Bojna relacija za Tuzlanski zdruk nije u potpunosti dostavljena, jer nisu dobiveni nikakovi podatci. Gornji podaci uzeti su većinom iz dnevnih izvješća. Cim se dobiju potrebni podatci dostaviti će se podpuna bojna relacija Tuzlanskog zdruka za mjesec **rujan**).

II. IZKUSTVA

Upućivanje pojedinih bojni kao samostalne posade u ugrožene krajeve na udaljenosti 40 do 50 km od svojih pukovnija ili zdruka nije korisno, te je ovakova bojna izložena uni-

štenju, koje je ovisno samo o volji komunista i mogućnosti da se oni na tom području grupiraju.

Pošto su oni to u mogućnosti da učine gotovo na celom području N.D.H., to bi se ovakova upućivanja trebala samo izuzetno učiniti.

Usamljenim jedinicama, kada se nalaze u borbi, bezuslovno mora da pomogne zrakoplovstvo bombardiranjem, jer je ono jedino u mogućnosti da to učini, a ima vrlo jak učinak i utisak na komunističke borce. Ne bi se smjelo dogoditi, kao što se dogodilo u Bijeljini, da za vrijeme ciele borbe samo jedan zrakoplov jedanput samo okruži oko vojarne i potom odleti.

Stalnim boravkom na postavima u obrani slabi se moral i borbeni duh jedinica. Ovakovo stanje mora biti jer nema dovoljno jedinica za napadne akcije. U cilju podizanja morala i borbenog duha kod ljudstva, bilo bi potrebno pojačati jedinice i eventualno poduzeti napadne akcije.

Neobhodno bi bilo potrebno smjeniti jedinice na postavima i povući ih za izvjestno vrijeme na odmor, radi nadopune, uređenja opreme, a naročito radi preduzimanja mjera za povratak stege, morala i duha, putem vježbanja, držanja satova iz moralne i druge nastave.

Komunisti svojim poduhvatima nastoje, da se prostorno što više rašire, potiskivajući četnike sa njihovog područja, dolaze do pravoslavnog življa, koji nastoje predobiti za sebe. Napadi se vrše pripremama i gotovo uvijek sa jakim snagama. Tamo gdje se daje jaki odpor u slučaju njihove pobjede kažnjavaju nemilosrdno.

III. NEDOSTATCI I POGRIESKE

Osjeća se nedostatak u časticima i momčadi. Oprema, a naročito obuća kod ljudstva vrlo slaba. Nedostatak se osjeća i u automatskom oružju.

Neimanje samovoznog povoza iziskuje ogroman broj kola, što odužuje znatno kolonu i otežava njenu obranu.

Sve jedinice koje se upućuju u samostalne podhvate na veće udaljenosti, bezuslovno moraju imati krugovalne postaje, jer je to jedina mogućnost, da izvjestite o stanju kod njih i potrebama. Zrakoplovstvo je ovisno o vremenskim prilikama, te na njega ne treba mnogo računati.

Pri upućivanju ljudstva za odterećenje Tuzle, najbolje se je vidilo, da je oko polovice ljudstva u glavnom boso. Stoga se ne može ni tražiti od ovog ljudstva da izdrži neke velike napore.

O odjeći i ostaloj opremi, te drugim potrebama vojnika ne treba ni govoriti. Stvarno se ne može pretpostaviti, kako ljudi uobće izdrže noćivanje pod vedr'm nebom, za hladnijih i kišnih noći, kada gotovo uobće nema šatorskih krila, a po 3 vojnika imaju po 1 gunj.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**ZAPOVJEDNIK
general (Canić)
Čanić**

OPŠTA BOJNA RELACIJA TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA
ZA MJESEC SEPTEMBAR 1943 GODINE¹

OBICA BOJNA RELACIJA

o podhvatima četa na području III. zbornog područja u mjesecu rujnu 1943. god.

A) PODHVATI

I.) Područja grada Sarajeva (Zapovjedništvo mjesta)

U toku mjeseca rujna 1943. godine, postrojbe u sastavu Mjes. zap. grada Sarajeva nису učestvovalе u nikakovim podhvatima, jer nije bilo potrebe, a niti važnih događaja na području grada Sarajeva.

II.) Područje I. djel. staj. zdruga

U toku mjeseca rujna postrojbe zdruga vršile su razviđanja i imale su nekoliko jačih sukoba sa neprijateljem, koji je napadao na postave zdruga. Važniji događaji bili su sljedeći:

3. rujna: kod Bukove Glave (3 km. j. od Han Pijeska) napadnut je samovoz zapovjednika ovoga zdruga ust. bojnika Sulentića Milana od strane 15 četnika, koji su ubili zapovjednika zdruga i 1 pratioca ranili a samovoz spalili. Naknadno na licu mjesta nađena su još 2 ustaše mrtva.

10. rujna: oko 3000 partizana napalo je na Vlasenicu, u kojoj je kao posada bila XXII. ust. bojna, koja je uslied nadmoćnog neprijatelja bila razbijena i Vlasenica od strane partizana zauzeta.² U borbi 12 ustaša mrtvih, 4 ranjena i 38 nestalih, a kod neprijatelja 37 mrtvih i oko 60 ranjenih.

21. rujna: 2 ust. sati kod Pariževića (8 km. j. i. od Sokolca) imale su jači sukob sa skupinom oko 150 partizana, koje su potisli prema sjeveru. 1 ustaša mrtav, a kod neprijatelja 3 mrtva.

31. rujna: prilikom razviđanja kod Vitnja (9.5 km. j. i. od Sokolca) ustaše su ubili 2 četnika i zaplieniili njihovo oružje.

III.) Područje 2. Gorskog zdruga

U toku mjeseca rujna postrojbe zdruga nису preduzimale nikakove podhvate, nego su vršile osiguranja želj. pruga

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12/1—3—7, k. 57.

* Napad na Vlasenicu izvršile su jedinice Prve i Druge vojvodanske brigade Šesnaeste NOU divizije. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

Sarajevo — Višegrad i Ivan Sedlo — Čapljina, te odbili nekoliko napadaja partizana i četnika na svoje postave. Važniji događaji bili su sljedeći:

6. rujna: Njemačke i hrvatske postrojbe napustile su Goražde i povukle se u Višegrad, nakon čega su partizani ušli u Goražde.³

9. rujna: 4 neprijateljska zrakoplova bombardirala su naše postave i most kod Mesića. Veze između Višegrada i Rogatice prekinute. Četnički napadaj na Višegrad odbijen.

10. rujna: domobranska obhodnja kod Ponora (6 km. s. i. od Prače) napadnuta od četnika, kojom prilikom je nestao 1 dočastnik i 10 domobrana, a 3 domobrana vratila se bez oružja. Nijemci su u Višegradu razoružali 130 Talijana i 13 četnika.

11. rujna: Partizani napali elektro-centralu u selu Ljuta (5 km. j. i. od Konjica). Od posade vratio se samo 1 vodnik.

12. rujna: na pruzi Sarajevo — Višegrad između Banje Stijene i Sudića pruga porušena. Lokomotiva vlaka izkočila.

13. rujna: teretni samovoz četnici napali i spalili kod Jabučkog Sedla (9 km. j. z. od Rogatice) a 6 domobrana zarobili.

14. rujna: željeznička pruga između Mesića i Prače prekinuta. Napadaj na Jabučko Sedlo odbijen. Kod neprijatelja 6 mrtvih.

V

17. rujna: četnici u okolini Višegrada pobili Muslimane i ugrozili Višegrad.

18. rujna: oko 400 partizana napali želj. postaju Ostrožac⁴ (11 km. s. z. od Konjica). Nestalo 40 domobrana, izgubljene 2 strojnice i 1 strojopuška, 2 bacača, spaljen vagon siena i opljačkano 30.000 kuna.

19. rujna: odbijen napadaj na Bradinu. Odbijen napadaj jedne četničke brigade na Međedu.

22. rujna: odbijen napadaj četnika na posadu Stambulčić.

26. — 27. rujna: odbijen četnički napadaj na Višegrad, Rogaticu i Most na Limu.

30. rujna: prekinuta brzoglasna veza sa Višegradom od četnika, koji su obkolili Višegrad.

Tokom mjeseca rujna 2. gorska pukovnija imala je gubitaka: 1 mrtav, 6 ranjenih i 46 nestalih, a od 9. gor. pukovnije još dosada nisu primljeni podatci.

³ Vidi dok. br. 41 i 150.

IV.) Područje zagrebačke konjaničke pukovnije

U toku mjeseca rujna postrojbe ove pukovnije nalazile su se stalno u borbi sa neprijateljem, koji je vršio napadaje na postave ove pukovnije. Važniji događaji bili su sljedeći:

2. rujna: partizani u jačini 4—5 bojni izvršili su jak napadaj na Turbe sa svih strana.⁵ Napadaj krvavo odbijen. Vlastiti gubitci: 1 častnik ranjen, 1 častnik zarobljen, 5 domobrana ranjeno, 8 domobrana nestalo i 1 strojnica uništena. Kod neprijatelja bilo je 100 što mrtvih što ranjenih. Oklopni vlak, koji je upućen kao pomoć Turbetu iz Travnika, naletio je na minu, kojom prilikom je lokomotiva znatno oštećena, a 2 domobrana mrtva i 2 ranjena.

3. rujna: oko 200 partizana izvršilo je prepad na Turbe. 1 legionar ranjen. Oko 100 partizana izvršilo je napadaj na želj. postaju Vitez. Napadaj odbijen. 1 domobran ranjen. Oko 200 partizana izvršilo je napadaj na tvornicu žigica Dolac i jugo-istočno Travničke bunkere.

4. rujna: odbijeni su vatreni prepadi na Turbe.

5. rujna: odbijeni su vatreni prepadi na Dolac i Travnik. Odbijeni su vatreni prepadi na Vitez i želj. stražare između Viteza i Busovače. *

6. — 15. rujna: za ovo vrijeme manje part. skupine vršile su svaku noć prepade na Turbe, Travnik i želj. postaje Bila, Vitez i Busovača.⁶ Svi su prepadi bez gubitaka odbijeni.

16. rujna: napadaj 400 partizana na Travnik odbijen.⁷ Partizani spalili 2 bunkera. Napadaj 500 partizana na Turbe odbijen. Partizani porušili 900 m. želj. pruge, 2 km. z. od želj. postaje Bila, i uništili 2 propusta. Istodobno prekinuli prugu i brzoglasnu vezu između Travnika i Turbeta. 5 legionara mrtvih i 8 ranjenih, 4 domobrana ranjena, zarobljen satnik Matolnik Rudolf, 3 dočastnika i 18 domobrana, svi sa oružjem.

17. — 18. rujna: manje partizanske skupine vršile su prepade na Turbe, Travnik i Busovaču.⁸ Prepadi odbijeni. Gubitci: 1 domobran ranjen, nadporučnik Smigmator Juraj i narednik liečnik Šumanovac Dr. Zvonimir i 12 domobrana, svi iz I. konjan. sklopa, nestali iz Turbeta.

19. — 21. rujna: odbijeni su noćni napadaji partizana na Turbe, Travnik i Dolac. U borbi kod Turbeta poginuo je prič. zastavnik Jaklić Đuro.

⁶ Na Turbe su napadale jedinice Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 4.

• Vidi dok. br. 149.

⁷ Isto

• Isto

22. rujna: oklopni vlak iz Travnika, koji je vozio talijanske zarobljenike na rad u Turbe, naletio na minu 2.5 km. z. od Travnika, kojom prilikom su partizani otvorili vatru na vlak.⁹ Poginulo 2 domobrana, 1 željezničar, 7 legionara i 9 Talijana, ranjeno: 1 domobran, 4 legionara i 5 Talijana, nestalo: 3 domobrana, 7 legionara i 52 Talijana.

23. — 27. rujna: noćni napadaji partizana na postave oko Turbeta i Travnika odbijeni.

28. rujna: putnički vlak iz Travnika naišao je na minu kod Bile. 1 vagon uništen. Poginulo 5 legionara, 2 njem. oružnika i 4 građanina, te 5 ranjenih.¹⁰

29. — 30. rujna: ponovljeni napadaji partizana na postave Turbeta i Travnika odbijeni.

Tokom mjeseca rujna zagreb. konjan. pukovnija imala je 3 mrtva, 6 ranjenih i 104 nestala i zarobljena, a neprijateljski gubitci bili su mnogo veći, ali se nije moglo ustanoviti koliko su.

V.) Područje 6. pješачke divizije

Tokom mjeseca rujna postrojbe divizije sa Nijemcima uglavnom su vršile razoružavanje Talijana na području ove divizije, a osim toga vodile su borbu sa partizanskim skupinama, koje su svojom djelatnošću nastojale izkoristiti situaciju nakon kapitulacije Italije. Važniji događaji bili su sljedeći:

9. rujna: vod domobrana na Pelješcu zarobljen je od partizana. Hutovo ugroženo od 800 partizana.

10. rujna: Talijanska divizija »Messina« povlači se iz Metkovića u velikom rasulu prema Dubrovniku. Vode se pregovori između Njemačkih i Talijanskih zapovjednika o predaji Talijana. Nijemci bombarduju talijanske položaje između Dubrovnika i Cavtata. Talijani potapaju u Gružkoj luci 1 njem. teretni brod natovaren zrakoplovnim bombama. Četnici pokušavaju da se zajedno sa Talijanima odupiru Nijemcima.

12. rujna: Njemačke čete zaposjele Trebinje. U Dubrovniku ulične borbe između Talijana i Nijemaca. 21 Talijan mrtav i 37 ranjenih, a kod Nijemaca 6 mrtvih i 9 ranjenih, 1 naš domobran mrtav.

11. bojna 14. p. p. sa bojnikom Taborš^ikom Božidarom prešla partizanima u Hutovu uništivši želj. uređaj.

13. rujna: veći dio II. bojne sa 3 častnika povratio se iz odmetništva na službu. Nijemci u Dubrovniku izdvajaju ta-

lijanske fašiste i ostavljaju im oružje, a ostale Talijane vode u zarobljeništvo.

14. rujna: Nijemci su sa četnicima sklopili sporazum o zajedničkoj suradnji protiv partizana.

15. rujna: u Bileću ušli četnici, a partizani zauzeli Gacko.¹¹

17. rujna: manji sukob između četnika i partizana u području Gacko — Bileća.

21. rujna: stožer 6. divizije preselio se iz Dubrovnika u Čaplinu. Partizani odustaju od napadaja na Bileću i kreću prema Ljubinju i Stolcu.

10. part. divizija preko Aržana kreće prema Splitu iz sjevernog smjera.¹⁻

24. rujna: partizani iz smjera Ljubinja napali i zauzeli Ravno i porušili želj. prugu. Jačina partizana u Ravnom oko 1000 ljudi.¹³ Partizani su u Ravnom zapalili želj. postaju, zgradu kotarske oblasti, oružničku postaju, šumariju i opljačkali trgovine i seoske domove. Sa partizanima je bilo i četnika, koji su naročito ubijali i pljačkali. Ubili su 31 osobu.

26. rujna: Ravno je povraćeno u naše ruke.

29. rujna: partizani i četnici vode borbu u području 12 km. j. i. od Ravnog. Četnici su razbijeni. Partizani kod Poljica zarobili su 44 domobrana.

Tokom mjeseca rujna divizija je imala: 1 častnik, 2 dočastnika i 8 domobrana mrtvih, 1 domobran ranjen, 7 častnika, 4 dočastnika i 81 domobran nestali; gubitci kod neprijatelja nepoznati.

VI.) Područje 4. Lovačkog združa

Postrojbe ovoga združa djelovale su izvan područja ovoga zapovjedništva. Bojna relacija združa dostavlja se u prilogu.

B) IZKUSTVA

Nije se došlo do osobitih izkustava, a koja već nisu navedena u bojnim relacijama za protekle mjesece.

dj) NEDOSTATCI I POGRIJESKE

Oskudjevanje u naoružanju i opremi. Nedostatak mesa u prehrani. Izbjegavanje častnika da služe u Bosni, a koji su već

" Odnosi se na dijelove Desete NOU brigade. Prema pričanju učesnika, pomenute jedinice ušle su u Gacko 10 a ne 15 septembra 1943 god.

udjeljeni od strane Minorsa, na njihov dolazak se dugo čeka, a mnogi uopće ni ne dođu, jer izposluju da im se udjelba promjeni.

Osobitih pogriješaka u zapovjedanju od strane častnika nije bilo. Svi zapovjednici postrojbi vršili su svoje dužnosti savjestno i točno. Protiv onih koji su prebjegli partizanima, povedeni su izvidi od strane mjerodavnih predpostavljenika i sudova.

Zapovjednik general
(Prohaska)
Prohaska

(M. P.)